

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica

Facultat de Geografia i Història

UNIVERSITAT DE BARCELONA

LA VILA DE BERGA A L'EDAT MITJANA
LA FAMÍLIA DELS BERGA

Volum I

Que presenta **M. Dolors Santandreu i Soler** per optar al títol de Doctora
en Història Medieval.

Tesi de Doctorat dirigida pel

Dr. Manuel Riu i Riu

Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

Programa de Doctorat "Poder i Societat a l'Edat Mitjana".

Bienni 1993-1995.

Març 2006

6.- LA VIDA QUOTIDIANA

Per a l'estudi de la vida quotidiana a Berga a la Baixa Edat Mitjana, m'he basat en la documentació aportada pels inventaris que apareixen en els manuals 27, 31 i 251 de l'Arxiu Parroquial de Berga.

La manera de treballar aquest tema ha estat primer fer un buidat de tots els béns relacionats en aquests inventaris i en segon lloc, fer-ne una classificació per utilitats. En concret, m'he proposat estudiar els següents apartats: els vestits, les joies i els elements de luxe relacionats amb la cura personal; el parament de la llar; les eines i els útils de treball i les armes. Finalment, i en tercer lloc, treure les conclusions possibles de totes aquestes notícies i referències.

6.1.- EL VESTIT, LES JOIES I ELS ELEMENTS DE LUXE

6.1.1. El vestit

6.1.1.1.- Generalitats

A la Baixa Edat Mitjana la indumentària va tenir una gran importància. Era una mostra exterior de riquesa i com a tal es reconeixia. Els mateixos autors de l'època, com Ramon Llull, Sant Vicent Ferrer o Pere el Cerimoniós ho ratifiquen⁷⁷².

El gran interès que despertà el vestit va fer que aquest es compliqués i s'enriquís, a vegades, fins a l'exageració, fet que motivà nombroses crítiques, ordinacions i limitacions.

La roba i els vestits eren un bé molt preuat que havia de durar molts anys. Són molts els testadors que entre les seves deixes citen peces de roba i vestits⁷⁷³ i també en els inventaris apareix molt freqüentment les expressions sotil i oldà, donant a entendre que eren peces molt gastades per l'ús.

En general, tothom a la Baixa Edat Mitjana portava les mateixes peces de roba. La diferència estava en la qualitat de les robes, el seu grau de desgast i la seva ornamentació.

Referent a Berga, entre finals del segle XIV i mitjans segle XV, període que abraça la documentació estudiada, podem dir que es poden establir tres nivells.

---

⁷⁷² Veure Isidra MARANGES i PRAT: *La indumentària...*, pàg. 11.

En un primer nivell trobem els vestits dels esclaus. Només hi ha una referència als inventaris berguedans a la vestimenta d'una esclava. És el cas de Margarida, esclava de Jaume Duran. Quan s'inventarien els béns del seu amo es troben: "*quandam servam sive sclavam nominatam Margaritam Item habet dicta serva tres tres pedazos de goneles*"⁷⁷⁴. La referència ens marca la migradesa de la indumentària de dita esclava.

En un segon terme trobaríem la gent que denominariem corrent, amb totes les gradacions possibles. Aquest segon grup disposaria de peces de roba suficients per anar vestit i protegir-se de les inclemències del temps. Formarien el seu vestuari: gonelles, gramalles, jubets i mantells, entre altres.

Finalment, trobaríem dos o tres inventaris excepcionals amb un ventall de robes d'una gran varietat i qualitat, peces que arriben al luxe per la seva ornamentació i acabats. Parlem dels inventaris dels béns de Pere de Coromines (1383), Jaume Duran (1383) i, principalment, de Jofre Cardona (1441), peces que anirem descrivint en pàgines posteriors.

Donem ara unes pinzellades sobre com eren les vestidures en l'època que estudiem.

La part de dalt del vestit s'anomenava cabeç. D'aquest en formava part el coll, també anomenat collar, que moltes vegades anava ornat.

El vestit femení tenia el cos estret, un gran escot i la cintura alta. En canvi, el masculí, tenia la cintura baixa. Tant en el vestit masculí com en el femení, les mànigues tingueren una gran importància perquè fou en elles que, moltes vegades, es concentrà l'ornamentació i la fantasia.

La part del vestit que va de la cintura en avall va anomenar-se falde. En general, aquest terme s'aplicava només a la vestimenta femenina però també hi ha algunes mencions en vestits masculins. Les falde acostumaven a ser molt ornamentades acabant en cues o en rics ribets.

Element important en la indumentària medieval van ser els folres. Mantells i tota mena de vestits acostumaven a ser folrats, a l'hivern amb pells i a l'estiu amb robes fines.

Passem ara a analitzar detalladament les diferents peces de vestir que apareixen en els inventaris berguedans, agrupades per utilitats: mantells, vestits, roba interior,

---

⁷⁷³ Veure, a tall d'exemple, els testaments de Margarida, muller de Pere Rodonella (1455) i de Magdalena, vídua de Pere Om (1456).

⁷⁷⁴ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

calces, calçat, cap i complements i ornaments, per acabar donant una ullada a les robes, als colors i a les pells emprats en la vestimenta baixmedieval berguedana.

6.1.1.2.- Els mantells

Els mantells eren les peces de roba que es portaven sobre els vestits. Tenien dues finalitats: la primera era la d'abrigar i la segona la de recobrir-se. Per això, tant es portaven a l'estiu com a l'hivern.

Eren les peces més externes, les que hom veia més i, per tant, van ser, en general, les més cuidades i ornamentades.

Presenten una gran varietat de formes i colors. En els inventaris berguedans apareixen citats set tipus de mantells: els mantells pròpiament dits, la mantellina, la manteta, el manto, la capa, la clotxa i el capuç.

El mantell és la peça que apareix més vegades citada a la documentació. En concret, en la documentació estudiada hi ha 21 referències a aquesta peça de roba. El mantell era vestit tant per homes com per dones, però sembla que el model masculí i el femení no eren iguals ja que en la documentació específica quan es tracta d'un mantell de dona, com, per exemple, "*un mantell de dona nou de drap scur*"⁷⁷⁵. El mantell es tancava per la part de davant amb algun tipus de tanca com podien ser els afibllals, els teixells, els fermalls o els cordons. En el cas dels inventaris berguedans només apareix esmentat en una ocasió una d'aquestes tanques: el teixell. Efectivament, Pere de Coromines tenia "*unum mantellum panni preseti virmiley cum pena de varys cum taxellis et catenis argenti*"⁷⁷⁶. Generalment aquests mantells es feien amb roba de llana, de molt diverses varietats. Trobem mantells fets de verví, de colea, de drap de Malines, de mesclat, de pisset vermell, de drap florentí, de mesclat, etc.

Els colors són, també molt variats: morat, vermell, fosc, blanc, groguenc, blau, de sang i violat.

Alguns dels mantells esmentats en la documentació són folrats de pell. Així, podem llegir: "*unum mantellum preseti virmilei cum pena de vays*"⁷⁷⁷. Al contrari, també s'esmenta, en el mateix inventari: "*unum mantellum panni de mesclat sine pena*". En

---

⁷⁷⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r

⁷⁷⁶ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁷⁷⁷ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

tots els casos esmentats, en concret, sis, la pell sempre és el “*vair*”, o sigui, la pell d’un esquirol que té el dors gris i la panxa blanca, pell menys apreciada que la de l’ermíni, però que va ser molt emprada durant tota la Baixa Edat Mitjana

La documentació permet diferenciar bastant clarament els mantells que tenien una funció purament d’abrigar: “*unum mantellum panni albi*”⁷⁷⁸, “*un mantell de morat*”⁷⁷⁹, “*un mantell vermell de verví*”⁷⁸⁰, dels que tenien una funció ornamental. “*unum mantellum panni de colea cum pena de vays et cum rosis et davantera argenti*”⁷⁸¹ o bé, “*unum mantellum panni de florentini coloris de sanguini cum penis de vays*”⁷⁸².

La mantellina sembla que era un mantell més petit. En els inventaris berguedans només apareix citada dues vegades, en dos documents de finals del segle XIV. No hi ha cap referència posterior. Una de les mantellines citades està folrada amb pell, sense especificar de quin tipus es tracta i, l’altra no: “*unam mantalinam bipartitam cum pena*”⁷⁸³ i “*unam mantalinam panni de taronyat*”⁷⁸⁴.

La manteta, una peça que, a l’igual que les anteriors, també servia per cobrir-se era una peça de vestimenta femenina. En els inventaris berguedans només apareix esmentada una sola vegada: “*una manteta de florenti blau folrada de vays*”⁷⁸⁵. Era, per tant, una peça de llana, en concret de drap florentí, de color blau i folrada amb pell d’esquirol.

El manto apareix citat diverses vegades en els inventaris berguedans, sigui amb aquest nom sigui amb el d’hopitogium, tal com se’ns informa en el testament de Pere Dilmer: “*unum opitogium sive manto*”⁷⁸⁶.

Era una peça d’abric portada tant per homes com per dones. És possible que, a l’igual que passava amb el mantell, la forma femenina i masculina no fossin les mateixes ja que els inventaris concreten si és una peça d’home o de dona: “*un manto d’om de vert scur nou*”⁷⁸⁷. Sembla que també podia tenir finalitats concretes: per a la pluja, per a viatjar, per abrigar infants, etc.

Els mantos citats en la documentació berguedana són fets de llana, de bruneta i de

---

⁷⁷⁸ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁷⁷⁹ Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7v.

⁷⁸⁰ Inventari dels béns de Sibil·la, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 76r.

⁷⁸¹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383, APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁷⁸² Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁷⁸³ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁷⁸⁴ Inventari dels béns de Jaume Trullars, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁷⁸⁵ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

⁷⁸⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 8r.

baquinat i de diversos colors: groc, vermell, violat, verd i blau. No s'esmenta que siguin folrats ni ornamentats.

La clotxa era una peça ampla i en forma de campana. En els inventaris berguedans només hi ha quatre referències a aquesta peça, totes en documents del segle XV: Dues d'aquestes clotxes esmentades estaven fetes de drap de llana, en concret de ferret. Sembla que el ferret seria una roba anomenada així pel seu color, blau o negre, color obtingut en tenyir la roba amb sulfat de coure. Coneixem l'existència de robes de ferret negre perquè són esmentades com a robes de dol. Concretament Pere de Camprubí, l'any 1443, deixa a la seva dona Francisca un hopitogi de drap de ferret per fer-se una túnica de dol "*de quo faciat unam tunicham lugubrem*"⁷⁸⁸. La documentació berguedana ens diu de les dues clotxes més amunt esmentades que eren "*scures*" i només ens concreta el seu estat de conservació, una nova i l'altra mig oldana, o sigui, usada: "*una clotxa de ferret scur nova*" i "*una clotxa de ferret scur mig oldana*"⁷⁸⁹. De les altres dues només sabem que eren de drap negre: "*duas clotxas de drap negre*"⁷⁹⁰.

La capa era, segons Isidra Maranges⁷⁹¹, una vestimenta eclesiàstica i la peça que portaven els pobres per tapar-se, té pocs esments i no formà part de la indumentària civil corrent dels personatges dels inventaris. En referència a aquesta afirmació hem de dir que, en els inventaris berguedans, la capa apareix esmentada quatre vegades, sempre en documents de finals del segle XIV. Es tracta de peces de roba tant femenines com masculines, encara que, potser, com hem vist en els mantells i els mantos, les formes d'home i de dona potser eren diferents. Així, podem llegir: "*unam capam mulieris coloris de morat*"⁷⁹².

Només en un cas, dels quatre esmentats, ens diuen de quin tipus de roba està feta la capa. Es tracta del burell, una roba de llana gruixuda i basta: "*unam capam panni de burell gros*"⁷⁹³.

En tots quatre casos coneixem de quin color eren aquestes peces. Ja hem vist que Sibil·la en tenia una de morada i Pere de Coromines una de color blau-negre (burell)

---

⁷⁸⁷ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, 47r.

⁷⁸⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 61v.

⁷⁸⁹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁷⁹⁰ Inventari dels béns de Joan Orrivals, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁷⁹¹ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàgs. 22-23.

⁷⁹² Inventari dels béns de Blanca, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

⁷⁹³ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

Les altres dues, del mateix propietari, eren llistades, una vermella i l'altra blava: “*unam capam rubeam listatam*” i “*unam capam panni lividi listat*”⁷⁹⁴.

El capuç és un tipus de vestimenta d'origen àrab. Sembla que era un mantell amb caputxa. En els inventaris berguedans apareix només esmentat una sola vegada: “*unum capeluz operatum de sirico migo*”⁷⁹⁵.

6.1.1.3.- Els vestits

Inclourem en aquest apartat totes les peces de vestir que no són ni els mantells ni la roba interior. Trobarem una gran varietat de vestidures, ja que a la Baixa Edat Mitjana es sobreposaven moltes peces de roba.

La gonella és la peça de roba més esmentada en els inventaris berguedans. Apareix citada en més de 30 ocasions, tant en la documentació del segle XIV com en la del XV.

Tingué usos molts diversos i va ser portada tant per homes com per dones. Per exemple, els cavallers la portaven com una peça de roba interior. Les formes de gonella masculina i femenina eren diferents: “*unam gonellam de dona sotil folratam*”⁷⁹⁶. És possible que hi hagués gonelles amb mànigues i gonelles sense, encara que el més usual era que en portessin i que aquestes fossin un motiu d'ornamentació. Així ho sembla indicar la següent referència: “*unam gonellam de tenat cum manicas blaves*”⁷⁹⁷. També podia servir d'ornamentació o, si més no de contrast, la combinació de dos tipus de roba diferents. Així trobem: “*una gonella negra sotil ab lo corporal burell*”⁷⁹⁸. Les robes amb que estaven fetes les gonelles són d'una gran varietat, des de les més fines fins a les més bastes. En la documentació berguedana trobem gonelles fetes de drap burell, de drap florentí, de cadins, de pisset i de drap de Londres.

Referent als colors són encara més variats. Trobem el blau, el verd, el negre, el blanc, el vermell, el groc i el gonjolat.

Les gonelles podien ser folrades amb pell o bé amb roba, per tal d'obtenir una peça més gruixuda o bé per modelar el cos, tal com diu Bernat Metge⁷⁹⁹. Així trobem:

---

⁷⁹⁴ Inventari dels béns de Pere Salner, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

⁷⁹⁵ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁷⁹⁶ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁷⁹⁷ Inventari dels béns d'Elisenda, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

⁷⁹⁸ Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

⁷⁹⁹ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg 27.

“*unam gonellam panni virmiley de Londres folratam*”⁸⁰⁰ o bé “*aliam gonellam domina bipartitam folradam*”⁸⁰¹. Les gonelles més luxoses, en el segle XV, varen ser ornamentades amb ribets brodatos o pells. Així trobem: “*una gonella de dona de florentí vert, folrada de tela blanca ab la portapisa de vayrs*”⁸⁰².

Al costat d’aquestes peces luxoses, contrasten les robes de Margarida, l’esclava de Jaume Duran, que tenia “*tres pedazos de goneles*”⁸⁰³. Com a variants de la gonella, trobem en els inventaris berguedans el **gonell**, que només apareix citat tres vegades, una en el segle XIV i dues en el XV: “*unum gonell panno burell sotil*”⁸⁰⁴, “*dos gonells burells sotils*”⁸⁰⁵ i “*un gonell blau sotil*”⁸⁰⁶; la **gona** “*una gona de drap de bruneta nova folrada de pell negra nova*”⁸⁰⁷, només citada en una ocasió i sense que se’ns donin detalls de com era, i també la **gonelleta**, possiblement una gonella petita: “*tres gonalletes petites de la dita borda*”⁸⁰⁸.

La cota és una peça de vestir que portaren, tant homes com dones, durant tota l’Edat Mitjana. Igualment, i tal com hem vist en casos anteriors, els models femení i masculí eren diferents. Així ho veiem en: “*una cota de dona*”⁸⁰⁹ i “*una cota d’om de drap scur sotil*”⁸¹⁰. La cota es posava sobre totes les altres peces i sota el mantell. Les seves formes eren molt variades. N’hi havia de llargues i de curtes i amb mànigues o sense. Tenien coll, anaven cordades amb cordó, amb gafets o amb botons i també tenien cinyell.

Podien anar folrades de tota mena de pells. En els inventaris berguedans trobem cotes folrades de pell blanca: “*una cota nova de drap scur d’om, folrada de pell blanca*”⁸¹¹, de pell blanca barrejada amb pell de vair: “*unam cotam panni de preseti virmiley cum pena alba ab mostres de vays*”⁸¹² i, finalment i en el mateix inventari, de pell de conill: “*unam cotam panni virmiley de Londres cum pena de conylls*”.

Referent les robes que es feren servir hem de dir que varen ser moltes i d’una gran

---

⁸⁰⁰ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁰¹ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁰² Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁰³ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁰⁴ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁰⁵ Inventari dels béns d’Arnau Sala, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.

⁸⁰⁶ Inventari dels béns de Ramon Puig, 1448. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

⁸⁰⁷ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

⁸⁰⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁰⁹ Inventari dels béns de Margarida, 1433. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 14r.

⁸¹⁰ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸¹¹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸¹² Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

diversitat. Així trobem cotes de camallí, de bruneta, de burell, de presset, de colea i de drap de Londres. Els colors utilitzats eren el verd, el vermell, el violat, el morat, el groc, el negre i el vermell fosc.

Entre les més de 20 mencions de cotes que apareixen en els inventaris berguedans no n'hi ha cap que sembli especialment rica, a excepció potser, de les folrades de pells. Juntament amb la cota també s'esmenten en els inventaris estudiats dues **cotetes**, sempre fent referència a vestimentes d'infants. Així trobem: “*una coteta morada sotil de infant*” i “*una coteta negra sotil de infant*”⁸¹³. També trobem, en un cas, la menció d'un **cot**, una peça que degué molt similar a la cota. Igualment com aquesta la portaven homes i dones, tenia mànigues i podia anar folrada. En el cas dels inventaris berguedans, es tracta d'una peça feta amb drap florentí de color blau: “*un cot de florentí blau*”⁸¹⁴. Semblant a una cota, degué ser l'**albergó**, citat només en una ocasió en la documentació estudiada. Aquesta peça de vestir la trobem en l'inventari dels béns de Miquel Oller, de l'any 1439⁸¹⁵. Se'ns diu que és de color fosc i que té unes trepes vermelles. Les trepes eren uns talls que es feien en els vestits, dins els quals s'hi posava roba d'un altre color. També se'ns diu que la peça pertanyia a una nena.

L'**aljuba** era una peça d'origen àrab que també varen portar els cristians. Era, en principi, una vestidura luxosa.

En els inventaris berguedans apareix citada en quatre ocasions, totes elles en documents del segle XV. Tres d'aquestes aljubes estaven fetes amb “drap scur” i la quarta amb baquinat. En cap cas no se'ns diu el color exacte de què eren.

Una cita dels inventaris ens parla d'un “*brian*”, peça que creiem poder identificar com un **brial**, una peça de fustaní exclusivament femenina. En concret trobem: “*un brian de fustani blanc sotil de infanta*”⁸¹⁶. El fustaní era fet amb cotó i lli i era un tipus de roba molt utilitzat per a roba de casa.

El **curtapeu** era un vestit llarg: “*unum curtapeu panni de Londres vermeyll cum pena alba intus eum et cum pennis de vayrs entorn peus*”⁸¹⁷. Malgrat aquesta descripció tant luxosa, n'hi havia altres més modestos com, per exemple: “*unum*

---

⁸¹³ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸¹⁴ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

⁸¹⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸¹⁶ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸¹⁷ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

curtapeu panni de tenat cum pena alba”⁸¹⁸. Moltes vegades el curtapeu s’esmenta relacionat amb altres peces de roba i, en aquest cas, totes estan fetes de la mateixa roba. Així trobem: “*unum curtapeu et duas gonellas panni de blau sotils*” o “*unum curtapeu et mantellum et unam gonellam de panno de tenat bonos*”⁸¹⁹.

Les robes emprades en els curtapeus berguedans són el drap de Londres, el verví i el drap blanc. Referent els colors s’esmenten el vermell, el blau, el groc i el blanc.

De la **cotardia** (del francès “*cote hardie*”, cota atrevida) en sabem relativament poques coses. Devia ser una espècie de gipó escotat. Se sap que la portaven tant homes com dones i que podia anar folrada. En els inventaris berguedans apareix citada en cinc ocasions, totes elles en documents de finals del segle XIV. Jaume Duran i Pere de Coromines en tenien de folrades: “*unam cotardiam panni lividi cum pena inutili*”⁸²⁰ i “*unam cotardiam panni de canelat sotil folradam*”⁸²¹. Els colors emprats en les cotardies berguedanes són vius: el groc, el blau i el taronja.

Sis referències, en els inventaris berguedans, ens parlen de **la fopa**, una peça de vestir ampla que sembla que podia cobrir, a manera de mantell, les altres. Cal remarcar la riquesa i els detalls d’algunes de les fopes citades en els documents estudiats.

Així, per exemple, trobem al costat de fopes modestes: “*dues fopes de baquinat*”⁸²², altres de més riques, com: “*unam fopam panni de Londres virmileam cum pena*”⁸²³, lluny encara de les riques fopes citades en l’inventari de Jofre Cardona: “*una fopa de dona de bristó color argentat, folrada de tela negra ab les managues folrades de valut negre doblagades, ab lo collar folrat de valut en la qual fopa hi ha tres dotzenes de analletes d’argent sobredaurades*” o bé “*una fopa de bristó burell scur folrada de marts fins a la sinta ab les managues deblagades folrades de marts i amb dues dotzenas de analletes d’argent sobredaurades*”⁸²⁴. D’aquestes descripcions podem fer diferents deduccions: que les fopes femenines i masculines potser no tenien la mateixa forma, que podien estar folrades de tela o de pell i que podien portar ornaments, en aquests cas, dotzenes d’anelletes daurades.

---

⁸¹⁸ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸¹⁹ Inventari dels béns d’Elisenda, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

⁸²⁰ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸²¹ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸²² Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

⁸²³ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸²⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

La gramalla era una vestidura llarga fins als peus i que, algunes vegades, s'esmenta acompanyada d'un caperó. Així: “*unam gramasiam panni de preseti virmilei cum capucio eiusdem panni*”⁸²⁵. Era, principalment, una vestimenta masculina, encara que també n'existien de femenines. Podia anar folrada, de roba o de pell. En els inventaris berguedans apareix esmentada 10 vegades i quan s'esmenta el folre, sempre es parla de pell: “*unam gramasiam pani de vervi cum pena*”⁸²⁶.

Les robes de les gramalles són verdes, blaves, vermelles, sanguines i vermell fosc.

La gramalla tenia en el **gramalló** un diminutiu. Aquest, esmentat una sola vegada en els inventaris berguedans, era una peça femenina, segurament amb les mateixes característiques que la gramalla: “*un gramayó de dona del drap mateix (de ferret scur)*”⁸²⁷.

El jubet, també anomenat **jubó**, **jupó** o **gipó**, era una peça exclusiva dels homes d'armes que aparegué en la indumentària civil a partir del segle XIV quan els cavallers van substituir la gonella que portaven sota l'armadura per una peça cenyida i curta, que es va anar integrant a la vestimenta i el seu ús es va anar generalitzant entre la gent del carrer. Serà una peça exclusivament masculina. Cobria el cos i arribava fins a la cuixa. Les espatlles i el cos, fins la cintura, s'eixamplaven reomplint la peça de roba amb borrallons de cotó. La cintura era estreta i els malucs cenyits i, així, les espatlles i el cos semblaven encara més amples. Es portava ben adaptada a les mides del cos. Tenien mànigues i podien tenir el coll i els punys de robes i colors diferents. Així: “*un jupó de fustaní negra ab lo collar nou de drap violat*”⁸²⁸.

En general eren fets de robes ordinàries, destacant principalment el fustaní. Així: “*aliud jubet de fustaní*”⁸²⁹ o bé: “*un jupó de fustaní blanch sotil*”⁸³⁰. Els colors emprats en la confecció dels jubets esmentats en els inventaris berguedans són el negre, el blau, el verd, el blanc i el vermell.

El jubet apareix esmentat catorze vegades en els inventaris berguedans, tant en documents del segle XIV com del XV.

La samarra era una peça de vestir que podia ser de roba o de pell. Si eren de roba, aquesta podia ser folrada. Els inventaris berguedans ens proporcionen bons

---

⁸²⁵ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸²⁶ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, 112v.

⁸²⁷ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸²⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸²⁹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

exemples. Així trobem: “*unam cemarram panni de colea cum pena alba*”⁸³¹ i també, “*duas cemarres pellium*”⁸³².

Relacionat amb la samarra trobariem el **pellisó**, només esmentat una vegada en la documentació berguedana: “*unum peliçonum*”⁸³³.

El sac era, a més d’una bossa gran per a posar-hi coses, una vestidura semblant a la cota, com podem veure en aquesta cita: “*unum sachum sive cotam panni de burell sotill*”⁸³⁴. Només apareix referenciat dues vegades, ambdues en el mateix inventari. Un sac era de color vermell i l’altre de color fosc.

La **túnica** segons Isidra Maranges⁸³⁵ era una peça de vestir bíblica sense cap relació amb la indumentària medieval. En els inventaris medievals berguedans estudiats hem trobat, a finals del segle XIV, una referència a tres túniques: “*duas tunicas que se tenent quarum altera est panni mixti et altera panni albi*”⁸³⁶ i “*unam tunicam panni lividi*”⁸³⁷. Aquesta és l’única informació que en tenim.

6.1.1.4.- La roba interior

Entre la roba interior, possiblement la peça més remarcable era la **camisa**. Era la primera peça que es posava en vestir-se. El seu ús era general i tant la portaven homes com dones. Així ho mostren les referències dels inventaris que estudiem on podem llegir: “*una camisa d’om nova*” i també “*una camisa de dona nova*”⁸³⁸. La camisa tenia mànegues, estava feta amb teixits fins i, generalment, era blanca encara que també se’n troben de diferents colors.

La camisa podia ser l’única vestimenta dels pobres, servents i soldats i ser molt rica i plena de brodats per a la gent rica. Un bon exemple, el tenim en la descripció d’una camisa del ric mercader Jofre Cardona: “*una camisa de dona ab listes de seda verdes e grogues ab un cabeç de fil d’or e de seda violada*”.

Sobre la camisa, per abrigar el cos, es podien portar dues peces de roba: el **cosset** i el **fasset**.

---

⁸³⁰ Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁸³¹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸³² Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸³³ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 142v.

⁸³⁴ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 142v.

⁸³⁵ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 38.

⁸³⁶ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸³⁷ Inventari dels béns de Pere Salner, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

⁸³⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

El primer només el trobem referenciat a l'inventari ara esmentat i es tracta de peces de roba molt riques. En concret se n'esmenten tres: un de roba de Cambrai, amb unes fulles bordades amb fil d'or; el segon, amb el davant de seda cordat amb veta morada i cordonet groc i el tercer de seda negra, amb el davant de drap d'Almeria i el darrere de drap de lli gruixut.

El fasset, anomenat en la documentació farset, era també una peça de roba que es posava sobre la camisa. Apareix a Berga en els inventaris dels segles XIV i XV fent referència a homes, dones i infants: “*un farset vermayll*”⁸³⁹, “*un farset negre sotil de infant*”⁸⁴⁰. Interessant és la referència que es fa a una de les funcions d'aquesta peça de roba i que trobem entre la relació de béns de Jofre Cardona: “*mig farset blanch de dona que tenen de nits per aleytar*”.

Tapant el ventre i els malucs es portaven **les bragues**, també anomenades “*famularia*”. De la documentació consultada no podem deduir si eren una peça femenina o masculina, així com tampoc de quin tipus de roba estaven fetes. El que sí que podem deduir és que eren bastant comunes; així el tantes vegades esmentat Jofre Cardona en possessia set i, més modest, el tintorer Miquel Oller només en tenia dues. Algunes vegades no se n'esmenta la quantitat exacta sinó només “algunes”, com és el cas de Jaume Duran “*quasdam famularias*”⁸⁴¹.

Respecte a les bragues hem de fer una precisió. Segons Isidra Maranges⁸⁴², al començament del segle XV, el mot bragues desapareix. Per la documentació consultada i estudiada hem de dir que a Berga aquesta denominació es mantindrà fins gairebé la meitat del segle XV ja que trobem esmentada aquesta peça de roba en els anys 1439 i 1441.

Per cobrir el pit i l'escot, les dones utilitzaven **l'alfarda**. En els inventaris berguedans aquesta peça només és esmentada una vegada: “*una alfarda de lli*”⁸⁴³. El lli era un teixit destinat fonamentalment a la roba interior i bastant treballat al Principat durant tota l'Edat Mitjana.

6.1.1.5.- Les calces

Les calces o mitges, fins a la segona meitat del segle XIV, arribaven a la part alta de

---

⁸³⁹ Inventari dels béns de Ramon Puig, 1448. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

⁸⁴⁰ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁴¹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁴² Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 45.

⁸⁴³ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

la cuixa i tapaven les cames. Quan, a partir d'aquesta data, els vestits es varen escurçar, les calces es van fer arribar fins a la cintura.

Tothom portava calces, tant homes com dones. Eren fetes dels mateixos teixits que les vestimentes de sobre, d'aquí que reduïssin molt la mobilitat dels qui les portaven. En la documentació berguedana les calces són citades abundantment en el segle XV. Les trobem esmentades en els inventaris de Miquel Oller: “*unas calsas blavas d'om migenceres, unas calsas d'om scures sotils, unas calsas blaves d'om sotils*”⁸⁴⁴. Jofre Cardona també possessia diverses calces: “*duas calsas vermeylles novas d'om, tres calsas vermeylles d'om sotils*”⁸⁴⁵.

També Joan Orriols, esmenta aquesta peça de roba en l'inventari dels seus béns: “*unas calsas de drap blau migenceres*”⁸⁴⁶.

6.1.1.6.- El calçat

Malgrat que les referències al calçat no són massa freqüents, trobem en els inventaris berguedans cinc tipus diferents de calçat: les “*caligas*”, els botins, els tapins o patins, els socs, els estivals i els borzaquins.

Les “**caligas**”, segons la documentació estudiada, eren fetes de roba. Només apareixen citades dues vegades en els inventaris berguedans, ambdues en la relació de béns de Pere de Coromines, l'any 1383. Creiem que podria tractar-se d'unes sabates lleugeres, possiblement una espècie de sandàlies com les que portaven els soldats romans, tipus de calçat que els dóna nom.

En el mateix inventari apareix un segon tipus de calçat: **els botins**. Concretament el document esmenta “*quosdam soculares bonos nominatos botines*”⁸⁴⁷. Malgrat la manca de referències a aquest tipus de calçat, creiem que ha de tractar-se d'una sabata que cobria fins al turmell o més amunt, recollint tot el peu.

El tercer tipus de calçat apareix en la documentació més tardana, pertanyent ja al segle XV. Són els **tapins**, anomenats en la documentació **patins**. Altra vegada trobem la seva referència relacionada amb Jofre Cardona: “*uns patins d'om, qui ja han servit i set patins de dona sotils*”⁸⁴⁸. Per aquesta cita sabem que era un tipus de

---

⁸⁴⁴ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸⁴⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁴⁶ Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁸⁴⁷ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁴⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

calçat que tant el portaven homes com dones. En referència a aquest fet, cal fer una precisió a l'estudi que Isidra Maranges va fer sobre la indumentària catalana de la Baixa Edat Mitjana. Segons aquesta autora⁸⁴⁹, els tapins eren un calçat femení i només en una ocasió va trobar esmentat que els portes un home. Doncs bé, la documentació berguedana ens permet conèixer, com acabem de veure, que era un calçat tant masculí com femení.

Els patins eren, en el seu origen, unes soles de fusta lligades amb corretges sobre els peus que servien per a protegir les sabates del fang i la brutícia. Sembla que a partir del segle XIV va canviar la seva forma i utilitat i es van convertir en un calçat luxós, fet de robes fines, algunes vegades brodat i amb pedres precioses incrustades.

Els **socs** era un calçat de fusta. En els inventaris berguedans només apareix citat en una sola ocasió: "*unum par socularium qui iam servierunt*"⁸⁵⁰.

Com a cinquè tipus de calçat trobem **els estivals**, un calçat que cobria la cama fins ben amunt, era propi de cavallers i podia ser molt ornat. L'any 1383, entre els béns de Jaume Duran hi figuren dos parells d'estivals.

Finalment trobem esmentats en la documentació uns **borzaquins** de cuir negre: "*dos borzaquins de cuyr negra*"⁸⁵¹. Es tracta d'un calçat que feien els sabaters a base de cuir no massa gruixut. En el cas de Jofre Cardona eren de color negre però Isidra Maranges n'esmenta altres de colors vius, com poden ser blaus o verds.

6.1.1.7.- El cap

El cap i la seva ornamentació va tenir, igual que la indumentària, una gran importància a la Baixa Edat Mitjana.

En general, el cap es portava cobert, tant homes com dones, i les peces que varen ser utilitzades foren nombroses i variades. Aquestes peces, com tota la resta d'indumentària, sofrí una gran complicació a partir del segle XIV.

En la documentació berguedana, trobem com a peces per cobrir el cap: l'almussa, el capell, la caperussa, el caperó, el capçó, la gandalla, el papafigo, el vel i el trascoll.

L'almussa només apareix esmentada una vegada, l'any 1441, a l'inventari dels béns de Jofre Cardona. L'almussa era, fonamentalment, una peça que pertanyia a la vestimenta eclesiàstica, però que el segle XV van portar també els seglars. En el cas

---

⁸⁴⁹ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 55.

⁸⁵⁰ Inventari dels béns de Blanca, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

⁸⁵¹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

de Jofre Cardona, aquest tenia una almussa de morat. Segona Isidra Maranges, el morat era un color poc usat a la indumentària medieval⁸⁵².

Els capells són la peça per a cobrir el cap que més vegades apareix citada en els inventaris berguedans. Els trobem tant en la documentació del segle XIV com en la del XV. La documentació esmenta uns capells per al sol, “*unum capell de sol domine sotil*”; altres, sembla que només tinguin una funció ornamental: “*unum capellum barratum de vetis nigra et virmilea*”⁸⁵³. Per a subjectar els capells s'utilitzaven cordes de seda, com: “*una corda de cuha de seda verda e vermeylla e blancha*”⁸⁵⁴.

Els capells esmentats en la documentació presenten una gran varietat de materials i colors. En trobem de **palma**, “*unum capell de sol de palma*”⁸⁵⁵; altres de **feltre**, “*un capell de feltre*”⁸⁵⁶; altres de **vellut**, “*un capell de sol de vallut vermeyll agut*”⁸⁵⁷ i, finalment, altres de **seda**, “*duos capells obrats de seda*”⁸⁵⁸.

Quant als colors, predominen els colors vius, siguin llisos, com el capell vermell agut de Miquel Oller, siguin ratllats, com el capell amb ratlles negres i vermelles de Jaume Duran.

També relativament abundants en la documentació són les referències al **caperó**. Aquesta va ser una peça de vestir usada, tant per homes com per dones i infants, durant tota l'Edat Mitjana. Segons Isidra Maranges⁸⁵⁹, tenia forma de caputxa, que podia ser rodona o acabar en punta; podia ser d'una sola peça o podia anar unida a la vestidura i, en aquest cas, era de la mateixa roba. A tall d'exemple, veiem que entre els seus béns, el 1383, Jaume Duran tenia una gramalla de presset vermell amb una caputxa de la mateixa roba : “*unam gramasiam panni preseti virmilei cum capucio eiusdem panni*”⁸⁶⁰.

La gandalla era una espècie de xarxa que recollia els cabells. Es treballava amb agulles: “*tres aguyllas de lautó per fer gandayllas*”⁸⁶¹.

La documentació berguedana esmenta diverses vegades la gandalla i per les seves

---

⁸⁵² Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 116.

⁸⁵³ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁵⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁵⁵ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁵⁶ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁵⁷ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 27v.

⁸⁵⁸ Inventari dels béns d'Elisenda, vídua d'Arnau Padrinya, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

⁸⁵⁹ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 60.

⁸⁶⁰ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁶¹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

descripcions cal deduir que eren peces luxoses. La seda i el fil o la trena d'or eren els materials utilitzats per aquestes peces d'ornamentació femenina. Pere de Coromines tenia tres gandalles de seda i una de fil d'or, Jaume Duran en tenia una treballada amb or i Jofre Cardona, una de seda verda amb trena d'or i una d'or, una peça tant valuosa que guardada en una capsa: “*una capça cayrada on ha una bella gandaylla d'or*”⁸⁶².

El papafigo és una peça de roba relativament poc freqüent en la documentació baixmedieval. Era una peça de cobria el cap i només deixava al descobert els ulls. En la documentació berguedana estudiada només hem trobat una menció a aquesta peça de roba. Es tracta d'un papafigo de color negre, propietat de Jofre Cardona.

Els vels són esmentats diverses vegades en els inventaris estudiats. Concretament són esmentats 5 vegades, quatre a finals del segle XIV i una en el primer terç del segle XV. En total es fa referència a 15 vels, 13 d'ells de seda i dos de cotó, fet que ens fa deduir que la seda era l'element més comú per a la seva confecció. En cap cas ens diuen de quin color eren, només en una ocasió se'ns parla que tenia les vores ornamentades amb or: “*duos velos de seda de scum, quorum alter est cum horis auris*”⁸⁶³. Els vels es portaven un sobre l'altre, formant complicades combinacions que s'aguantaven amb agulles. Jofre Cardona tenia “*quatre papers hon ha 300 aguyllas de cap, poch mes o meyns*”⁸⁶⁴, agulles que servirien per aguantar els cabells i els vels.

El trascoll era una peça de roba que es posava a la part de darrera del coll. Només apareix esmentada una vegada en els inventaris berguedans, en concret Jofre Cardona en tenia un. Era de drap gros, o sigui, d'un teixit de llana .

Als inventaris apareix mencionat una vegada **un lavacap**. Es tracta de l'inventari de Miquel Oller i s'especifica que està fet de drap de cànem. No sabem de quin tipus de peça es tracta: podria ser algun tros de roba que es poses quan es rentaven o s'arreglaven els cabells, el que també s'anomenava pentinador?

Possiblement la peça de roba més comuna per a cobrir-se el cap era **el caperó**. Era portada per homes, dones i infants. Tenia forma de caputxa, sigui rodona, sigui acabada en punta. Podia ser d'una sola peça o podia formar part de la vestidura, moltes vegades de la gramalla. Així trobem, en una referència ja citada anteriorment:

---

⁸⁶² Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁶³ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁶⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r

“unam gramasiam panni preseti virmilei cum capucio eiusdem panni”.

Els caperons podien ser folrats. Així: *“aliud capucium panni de Londres folratum de ipso panno”*, com figura en l’inventari dels béns de Jaume Duran, fet l’any 1383⁸⁶⁵.

Podien ser d’una gran diversitat de robes i colors. Als inventaris berguedans hem trobat caperons de drap de verví, de drap de Londres i de pisset i dels colors vermell fosc, vermell, blau-vert, taronjat i ginjolat.

La **savena** era una peça que portaven les dones per cobrir-se tot el cap i només deixar entreveure la cara. En els inventaris berguedans estudiats únicament n’hem trobat una referència. Es tracta de *“unam savanam sotil”* que s’inventaria, l’any 1383, entre els béns de Jaume Trullars.

Creiem que també pot tractar-se d’una peça per cobrir el cap, el **“pilleum”**, mencionat el 1383 en l’inventari dels béns de Pere de Coromines⁸⁶⁶. Només se’ns diu que era de seda i d’or. No en tenim cap més referència ni detall.

6.1.1.8.- Complementes i ornaments

Molt diversos són els complementes i els ornaments que es feien servir en la vestimenta de l’època baixmedieval.

En primer lloc, hem de fer esment dels **guants**, que tenen poques referències en la documentació. En el cas de Berga, són mencionats dues vegades, als inventari dels béns de Pere de Coromines (1383) i de Miquel Oller (1439) .

La primera referència no ens dóna cap tipus d’informació sobre la seva forma, sobre el material del que estaven fets o sobre el seu color. La segona referència ens diu que eren de pell. La migradesa de la informació ens permet dir poques coses d’aquesta peça.

Un altre complement i, a la vegada, ornament del vestit eren els cinyells. Primerament serviren per cenyir els vestits amples, però quan aquests es varen fer més cenyits es varen continuar portant. Com que no es coneixien les butxaques, els cinyells també servien per a penjar-hi bosses o armes.

En la documentació berguedana apareixen diverses referències als cinyells. En concret, els trobem citats en vuit ocasions, tant en documents de final del segle XIV com del XV. Totes les mencions fan referència a un tipus concret de cinyell: **la**

---

⁸⁶⁵ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁶⁶ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 142v.

corretja, que fou, segurament, el més emprat.

Les corretges eren portades tant per homes com per dones. Així, veiem que en els inventaris berguedans es diferencia la corretja femenina de la masculina: “*una corroya negra de dona ab los caps de cuyr enversat*”⁸⁶⁷.

Les corretges podien ser de cuir o de roba. A Berga, se’n citen dels dos materials. Així, l’any 1383, el mercader Jaume Duran tenia “*unam corrigiam corei cum suo marsupio*” i “*unam corrigiam de serico virmileam cum placonibus et capiabus argenti*”⁸⁶⁸.

Com acabem de llegir, aquestes corretges portaven, a manera d’ornamentació, unes plaques de metall. En aquesta darrera veiem que les plaques eren de plata, però podien ser d’altres metalls. Hem trobat per a aquest ús el llautó i l’estany.

La part de la corretja on es clavaven les planxes de metall s’anomenava parxe. Així, hem trobat “*una corroya d’argent daurada amb parge de seda negra ampla*”⁸⁶⁹ que seria, una corretja de seda negra amb plaques platejades.

Per la seva riquesa cal destacar “*una corroya de dona ab pargeras de seda negra hon ha VIII çivelles i IIII barras travasseres e XXXII platons e IIII caps, tots d’argent sobredaurat*” que tenia, l’any 1441, el mercader Jofre Cardona.

Els colors d’aquestes corretges són tan diversos com les seves formes. Així, n’hem trobat de roba negra, de seda vermella i de cuir vermell.

Com ja hem dit més amunt, de les corretges en penjaven bosses, armes o eines per fer foc, com és el cas de les que tenien, el 1383, Pere de Coromines “*unam corrigiam corey cum quodam foguer*”⁸⁷⁰ i Jaume Duran, “*unam corrigiam de filadiz cum marsupio de samit vellut cum placonibus de lautó*”⁸⁷¹. Aquestes bosses servien principalment per a portar diners. Així ho veiem en “*una borsa ab sis diners*”⁸⁷². Podien estar fetes de diferents materials. En els inventaris berguedans n’hem trobat de roba i de cuir. Una de les de roba és una peça luxosa: “*unum mansupium operatum de filo auri*”⁸⁷³. Destacable són les bosses o “botxaques” que pertanyien a Jofre Cardona; tenien el senyal dels Cardona, uns cards: “*tres botxaques ab senyal de*

---

⁸⁶⁷ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441, APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁶⁸ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁶⁹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸⁷⁰ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁷¹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁷² Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁸⁷³ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

*card*⁸⁷⁴.

Un altre complement de les vestidures eren **les mànigues**, que prengueren una gran importància a mesura que el vestit es va anar complicant.

Pel que podem deduir de la documentació estudiada, les mànigues podien no estar cosides a les peces de vestir ja que en els inventaris se n'esmenten de soltes. Aquestes mànigues es devien unir, segurament amb un cordonat, a la peça de vestir. Així, una mateixa peça de roba podia portar mànigues diferents.

En la documentació estudiada s'esmenten 6 parells de mànigues. En alguns casos se'ns diu a quina peça de roba pertanyien, com “*duas managues de camisa de dona sotils*”⁸⁷⁵. També, en alguns casos, se'ns diu que eren d'una peça de roba femenina: “*quasdam maneguas de dona panni de colea*”⁸⁷⁶.

A vegades, les mànigues portaven **punys**: “*uns punyets de la color del dit drap de bistró argentat qui son tots descusits e ja han servit*”⁸⁷⁷.

Al costat de les mànigues, trobem, en una sola ocasió, la referència a uns **maneguins**, mitges mànigues que van des del colze fins a la mà. Creiem que era, fonamentalment, una peça d'ornament, fet que sembla refrendat per la seva luxosa descripció: “*uns managuins de valut negra folrats de tela negra, hay a cascun 4 analletes d'argent sobredaurades e la hu ab cordonet de fil d'or e l'altre ab cordonet de seda negra*”⁸⁷⁸.

En els inventaris berguedans trobem diverses referències als **collars** i als **colls**. Majoritàriament aquests colls formaven part de vestidures femenines: “*unum collar mulieris panni albi squinzat*”⁸⁷⁹. En alguns casos no semblen ser gaire luxosos: “*dos collets de lli*”⁸⁸⁰ però en altres, la seva descripció ens fa pensar en un element decoratiu: “*un collar gitat de valut negra de cota de dona*”⁸⁸¹.

Un altre element d'ornamentació de la indumentària medieval era **la portapisa**, de la que ja hem parlat al referir-nos a les gonelles. Els inventaris berguedans fan una sola menció a una portapisa solta: “*una portapisa trepada de angoxat de drap de la*

---

⁸⁷⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁷⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁷⁶ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁸⁷⁷ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁷⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁷⁹ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁸⁰ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁸¹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

terra”⁸⁸². En la vestimenta baixmedieval també hi havien tires de roba, generalment molt luxoses, que es posaven tapant les costures o al voltant del coll. En els inventaris berguedans només apareixen dues referències a un d’aquests elements, ambdues relacionades amb Jofre Cardona. Es tracta d’una **trena** d’or: “*una trena d’or ab fuylletes daurades*” i, el mateix inventari, ens informa que aquestes trenes es compraven a canes: “*una cana de trena de cordó de fil d’or ab lo cap d’argent sobredaurat*”.

Per acabar, un altre element que creiem pot considerar-se d’ornamentació és el **drap de coll**, només esmentat una vegada en els inventaris berguedans. Creiem que devia ser un tipus de mocador que es posava al voltant del coll. No en tenim cap més referència.

6.1.1.9.- Les robes i els colors

Les robes prengueren juntament amb, les formes de la vestimenta, una gran importància a la Baixa Edat Mitjana, apreciand-se clarament una tendència vers el luxe.

Per designar la roba, de qualsevol tipus que fos, s’utilitzava el terme “drap”, encara que, segons Isidra Maranges⁸⁸³, quan trobem escrit només drap cal entendre que és de llana.

La gama dels colors emprada en la indumentària dels berguedans dels segles XIV i XV és molt àmplia, anant del blanc fins el negre amb tota una gran varietat intermèdia. Analitzem detingudament aquesta gama.

En primer lloc trobem el color **blanc**, utilitzat tant per roba de sobre com per roba interior; túniques, gonelles, sabates, colls, mànigues, etc. poden ser d’aquest color.

Així trobem: “*un brian de fustani blanc sotil de infanta*” i “*una gonella blanca de la borda que mori*”⁸⁸⁴, “*quosdam caligas panni albi*”⁸⁸⁵, “*un collar de dona de panni albi*” i “*quosdam maneguas domine panni albi*”⁸⁸⁶.

Les tonalitats **grogues** també apareixen, encara que poques vegades, en els inventaris berguedans. En concret apareixen esmentats el color tenat, el safrà i el groc. Sembla

---

⁸⁸² Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁸³ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 84.

⁸⁸⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47v.

⁸⁸⁵ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁸⁶ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

que el color tenat era el mateix que el lleonat, o sigui, el ros fosc. Segons Isidra Maranges aquest color apareix en els inventaris del segle XV⁸⁸⁷; nosaltres hem de dir que l'hem trobat en inventaris berguedans de finals del segle XIV. Així: “*unam cotam panni de tenat*” i “*unam cotardiam panni de tenat*” que llegim en l'inventari dels béns de Jaume Duran, fet el 1383.

Només hem trobat una peça de vestir que sembla totalment groga entre les mencionades als documents estudiats; pertany al vestuari de Pere de Coromines: “*unum frustrum hopitogii panni crocey tinyat*”. També trobem als inventaris berguedans alguna referència escadussera a motius d'ornamentació de color groc: “*un corset ab les davanteres de seda ab la veta morada e lo cordonet groch*”⁸⁸⁸.

Algunes referències fan menció del color **taronja**. En concret, trobem el color taronjat i el ginjolat. Així: “*unum capucium panni de gingolat*”⁸⁸⁹ i “*unum capucium panni de taronyat*”⁸⁹⁰.

El **vermell** és un dels colors que més devia emprar-se en la indumentària baixmedieval ja que les seves referències són molt nombroses als documents estudiats. Aquests esmenten diverses tonalitats de vermell, des del vermell agut: “*un capell de sol de vallut vermeyll agut*”⁸⁹¹ al sanguina: “*unam gramasiam panni de Londres coloris de sanguinea sotil*”⁸⁹², passant pel vermell fort: “*unam gramasiam panni rubei cum pena alba*”⁸⁹³ i pel vermell sense qualificatiu: “*un mantell vermell de vervi*”⁸⁹⁴.

El **morat** i el **violat** són dos colors que apareixen amb relativa freqüència en els inventaris estudiats. Així trobem “*una almuça de morat de portar al cap*”⁸⁹⁵ o bé “*unam capam mulieris coloris de morat*”⁸⁹⁶ i, en el mateix inventari “*unam cotam hominis panni de violat cum pena*” i “*unam cotam violadam sotil*”⁸⁹⁷.

Un altre dels colors que té moltes referències als inventaris berguedans baixmedievals és el **blau**, amb tota una gama de tonalitats que van des del blau verd

---

⁸⁸⁷ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 114.

⁸⁸⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁸⁹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, 112v.

⁸⁹⁰ Inventari dels béns de Francesc Torrent, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁸⁹¹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁸⁹² Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁸⁹³ Inventari dels béns de Jaume Trullars, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁸⁹⁴ Inventari dels béns de Sibil·la, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

⁸⁹⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441, APBerga Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁸⁹⁶ Inventari dels béns de Blanca, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

⁸⁹⁷ Inventari dels béns de Jaume Trullars, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

“*unum capucium panni de color d’aygua*”⁸⁹⁸ al blau fosc “*unam cotardiam panni de blau scur*”⁸⁹⁹ i al blau morat “*unum curtapeu panni lividi cum pena alba*”⁹⁰⁰, passant pel blau sense qualificatiu “*un cot de florenti blau*”⁹⁰¹.

Menys esmentat que el blau és el **verd**, amb relativament poques referències. Els documents només parlen de verd i de verd fosc. Així: “*una cota verda sotil*”⁹⁰² i “*una cota de vert scur*”⁹⁰³.

També té un bon nombre de mencions el color **burell**, una tonalitat cendrosa entre el gris i el marró. Així podem llegir: “*una cota burella cominal*”⁹⁰⁴ o bé “*tres gonalletes burelles de la dita borda*”⁹⁰⁵.

Finalment, trobem el negre i l’“*scur*”, molt abundants entre la indumentària estudiada: “*un farset negre sotil de infant*”⁹⁰⁶, “*una cota de dona scura sotil*” i “*un jupó de drap scur sotil*”⁹⁰⁷ o bé, “*un mantell scur*”⁹⁰⁸.

A més d’aquesta gamma cromàtica bàsica estudiada, trobem encara alguns casos remarcables.

En primer lloc caldria parlar dels colors **argentat** i **daurat**, relativament abundants entre els inventaris més rics i sempre associats a vestimentes de luxe. Així trobem: “*una fopa de dona de bristó color argentat, folrada de tela negra ab les managues folrades de valut negre doblagades, ab lo collar folrat de valut en la qual fopa hi ha tres dotzenes de analletes d’argent sobredaurades*” i “*un corset de tela de Cambray brodat de fil d’or ab fuylletes daurades*”⁹⁰⁹.

En segon lloc, caldria fer esment d’una moda bastant seguida en la indumentària de la Baixa Edat Mitjana: les robes **llistades** i **meitadades**, o sigui, les que combinaven diferents colors. Els inventaris berguedans en tenen algunes referències. Així: “*una camisa de dona ab listes de seda verdes e grogues ab un cabeç de fil d’or e de seda violada*” i, al mateix inventari, “*una camisa de dona nova de drap de li prim, ab les managues de drap d’Almaria ab listes de seda blanca e vermeylla*”⁹¹⁰, “*unum*

---

⁸⁹⁸ Inventari dels béns de Francesc Torrent, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁸⁹⁹ Inventari dels béns de Francesc Torrent, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁹⁰⁰ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹⁰¹ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

⁹⁰² Inventari dels béns de Ramon Fuster, 1453. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 85r.

⁹⁰³ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

⁹⁰⁴ Inventari dels béns de Ramon Fuster, 1453. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 85r.

⁹⁰⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁰⁶ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁰⁷ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹⁰⁸ Inventari dels béns de Sibil·la, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

⁹⁰⁹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹¹⁰ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

*capellum barratum de vetis nigra et virmilea*⁹¹¹ o bé *“unum mantellum panni de maytadat cum pena de vays”*⁹¹².

I, en tercer lloc i ja tancant el tema, cal parlar d’alguns colors mencionats en el text i no clarament identificats. Seria el cas del **ferret**: *“una clotxa de ferret scur nova”*⁹¹³ i el **colea** *“un mantell de colea”*⁹¹⁴.

6.1.1.10.- Les pells

Les pells van ser un element important en la indumentària medieval. Servien principalment per a folrar les vestidures, encara que també han de ser considerades com un element d’ornamentació i lluïment. Ja hem vist com mantells, gramalles, gonelles i cotes, entre altres, podien ser folrades o bé podien portar ribets de pell.

Les pells citades com a integrants de les vestimentes esmentades en els inventaris berguedans són les de vair, conill i marta.

La pell més emprada en la indumentària berguedana és la de **vair**, un esquiroi que tenia el dors gris i la panxa blanca. És aquest un animal que no viu a les terres catalanes, sinó que el seu hàbitat es troba al nord i a l’oest d’Europa. Per tant, es tractava d’una pell d’importació.

Només en una ocasió apareix esmentada la pell de **marta**: *“una fopa de bristó burell scur folrada de marts fins a la sinta ab les managues deblagades folrades de marts i amb dues dotzenas de analletes d’argent sobredaurades”*⁹¹⁵. La marta era una pell tant apreciada i d’ús relativament generalitzat com el vair.

Molt més corrent i popular era la pell de **conill**. A Berga, trobem algunes peces de roba folrades d’aquest tipus de pell: *“unam cotam panni virmilei de Londres cum pena de conylls”*⁹¹⁶.

En alguns casos, la documentació només ens parla del color de la pell: *“unam cemarram panni de colea cum pena alba”*⁹¹⁷ i, també, *“una folradura de pell negre*

---

⁹¹¹ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹¹² Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹¹³ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹¹⁴ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

⁹¹⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹¹⁶ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹¹⁷ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

*sotil*⁹¹⁸. Segurament és degut que la pell era de poca importància i qualitat i no calia remarcar-la.

També devien ser de pell, segurament **d'ovella**, algunes de les samarres que apareixen als inventaris: “*duas cemarres pellium*”⁹¹⁹.

Als inventaris també són esmentats altres tipus de pells que no hem sabut identificar; concretament la pell de “*tirogrillorum*” (gos salvatge?) i la ulla.

6.1.2.- Les joies i els elements de luxe

Podem classificar les joies i els productes de luxe que apareixen als inventaris berguedans en tres apartats:

6.1.2.1.- Les joies

En general, es tracta de joies femenines. Possiblement l'única joia masculina que s'esmenta en la documentació estudiada és **una guaspa** d'argent: “*una gaspa d'argent sotil*”⁹²⁰. Una guaspa és una peça de metall, a manera de gotet, que s'aplica a l'extrem inferior d'un bastó o d'una llança, a manera d'ornament.

Entre les joies femenines podem destacar: paternostres, anells, segells, polseres, arracades, manilles, collars i collarets.

Els paternostres són les joies més citades. Es coneix per paternostres cadascun dels grans o boletes d'uns rosaris o d'un collaret. Per tant, els paternostres citats als inventaris poden ser o bé un precedent dels rosaris o bé elements d'ornamentació personal: “*uns paternostres de lambre e blaus e negres de pocha valor*”⁹²¹ i també: “*un collaret doble de paternostres de gayeta hon ha XII paternostres d'argent e XVI de gayeta*”⁹²².

Als inventaris berguedans, els paternostres esmentats són de diferents elements: argent, ambre, vidre i atzabeja.

Els més comuns són els d'ambre i els d'atzabeja: “*dos rests de paternostres de*

---

⁹¹⁸ Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁹¹⁹ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁹²⁰ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹²¹ Inventari dels béns de Sibil·la, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

⁹²² Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

*lambra*⁹²³ i “*un rest de paternostres de gayeta hon ha CXLIV grans*”⁹²⁴.

Només en una ocasió es menciona **un anell**: “*un anell d’argent ab senyal de claus*”⁹²⁵.

Igual d’escasses són les referències a **polseres** i **manilles**, dues joies que es portaven als canells. Una única referència ens parla d’unes manilles, fetes de vidre: “*tres manilles de vidra*”⁹²⁶. I també, només una referència menciona les polseres, en aquest cas sense especificar de quin material estaven fetes: “*unes polseres*”⁹²⁷.

Més abundants són les mencions de **collars** i **collarets**. Hi ha una única menció a un collar, que s’especifica que era de dona i que, per la seva descripció, hem de pensar que era una joia relativament luxosa: “*un collar de dona d’argent sobredaurat hon ha XIII pendants ab son astoig*”⁹²⁸. Podem deduir que era una peça d’argent de la que penjaven 13 penjolls. Era guardada en un estoig.

Als inventaris berguedans hi ha quatre referències a collarets. En concret, tots pertanyen a un mateix inventari, el dels béns de Jofre Cardona fet l’any 1441⁹²⁹. Els materials emprats en la confecció d’aquests quatre collarets són l’atzabeja, l’argent i el vidre.

Per la seva descripció podem imaginar quina era la seva aparença. El primer d’ells és “*un collaret doble de paternostres de gayeta hon ha XII paternostres d’argent e XVI de gayeta*”; possiblement es tractava d’un collarets de dues voltes i que combinava els grans d’atzabeja i els d’argent.

El segon: “*un collaret doble de paternostres de gayeta hon ha XXIX grans de gayeta*”, era possiblement també de dues voltes i el formaven 29 grans d’atzabeja.

El tercer: “*un collaret de paternostres menus de vidra blau*”, està fet amb grans petits de vidre de color blau. I els darrers, són “*dos collarets de paternostres negres*”, dels quals no sabem el material de què eren fets, segurament de vidre de color negre o bé d’atzabeja.

---

⁹²³ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹²⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹²⁵ Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

⁹²⁶ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹²⁷ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹²⁸ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹²⁹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

En una sola ocasió es mencionen **unes arracades**: “*unes rachades d’argent sobredaurades*”, també propietat de Jofre Cardona

I, igualment també, només una sola vegada s’esmenta **un segell**: “*un segell ab senyal de flor de lis*”⁹³⁰.

6.1.2.2.- Els estris preciosos

Cal destacar en aquest apartat un ric **estoig que contenia uns petits estris destinats a la cura personal**: “*un astoig patit de cuyr en lo qual astoig ha unes tasoretas patitas daurades, un rasor patit daurat, un ganivet patit daurat, una lima patita daurada, un punxo patit daurat, unas pinças daurades, un scuradents daurat*”⁹³¹. Com podem llegir en la descripció, es tractava d’un estoig de cuir i al seu interior es guardaven tisores, llima, ganivet, pinces, escuradents, punxó i navalla, tot de reduïdes dimensions i fet d’un material daurat. Sens dubte una mostra de la riquesa i de la qualitat de vida del seu propietari, el mercader benestant Jofre Cardona.

6.1.2.3.- Els perfums

Entre els béns del personatge ara esmentat, cal destacar els **perfums**. Són les úniques mencions que hi ha als inventaris berguedans d’aquest producte: “*dues onzes de perfums comuns de València*” i “*deu panets de perfums*”⁹³².

El perfume era utilitzat per perfumar el cos i també es posava a la roba. Ramon Llull, Sant Vicenç i Eiximenis parlen d’aquest costum en les seves obres⁹³³.

Com podem veure en les referències abans mencionades, el perfume podia vendre’s a pes o per unitats. Al primer cas la unitat que s’empra és l’onza, una unitat de pes. Al segon cas se’ns parla de panets. El pa, en aquest cas, una massa compacta de substàncies oloroses. També podem saber per aquestes cites que aquests perfums procedien de València.

Encara dins l’àmbit dels perfums, podem parlar de l’aigua de roses, també present als inventaris berguedans. Pere de Coromines, entre els objectes que s’inventarien

---

⁹³⁰ Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

⁹³¹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹³² Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹³³ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 16.

en la seva cambra, disposava d'uns alambuts o “*aiguarosers*” d'estany⁹³⁴. Creiem que ha de tractar-se d'un tipus d'alambric per a destil·lar aigua de roses, destil·lació que produeix l'anomenat aiguarrós, un precedent de les aigües de colònia actuals. També podria tractar-se d'un recipient per a guardar l'aiguarrós.

CONCLUSIONS

- Els inventaris berguedans estudiats ens donen una informació molt completa i interessant sobre les peces de vestir emprades pels berguedans de la Baixa Edat Mitjana.
- Les peces de roba i de calçat eren importants per als seus possessors ja que es detallen i descriuen amb precisió als inventaris.
- Robes i calçat eren molt aprofitats ja que, molt sovint, juntament amb la descripció de la peça apareix que era usada i gastada.
- En general, el gust de l'època ens parla de robes de colors vius i vistosos.
- Els personatges amb els inventaris més rics tenien també els vestits més luxosos, així com també joies, perfums i objectes preciosos.

---

⁹³⁴ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

6.2- EL PARAMENT DE LA LLAR

6.2.1.- Mobles

La documentació baixmedieval consultada ens dóna notícies del mobiliari que tenien les cases berguedanes d'aquella època. Per tal d'estudiar aquests mobles, els hem classificat en sis apartats, que hem anomenat:

- mobiliari de la cambra
- taules i seients
- armaris i caixes
- mobles per a guardar atuells de cuina
- estris d'il·luminació
- altres.

Passem a analitzar cadascun d'aquests apartats.

1.- Mobiliari de la cambra

L'element principal que trobem a les cambres de les cases berguedanes baixmedievales és el **llit** que pot tenir diverses variants. En primer lloc trobem documentat el **llit de posts**, que és aquell que té unes posts o taules de fusta per a sostenir la màrrega, el matalàs i l'altra roba de llit. Aquest tipus de llit és el més comú a l'Edat Mitjana. Disposaven de llits de posts les cases de Francesc Torrent, Jaume Trullars, Jaume Duran, Elisenda, Pere Salner, Bartomeu Boixader i Jofre Cardona. El matalàs és el complement del llit de posts que més s'esmenta en la documentació berguedana estudiada. La major part d'aquests matalassos estaven fets amb teles llistades. Així, entre els béns de Joan Orriols hi havia “*un matalaff ab listes blanchas e blavas*”⁹³⁵ i entre els de Jofre Cardona “*un matalaff ab listes vermeylles e grogues ab la folradura vermeylla*” i “*un altre matalaff ab listes blanchas e blavas ple de ploma*”⁹³⁶

Un segon tipus de llit seria la **colga**, consistent en un jaç de fusta cobert amb palla o altres matèries. La seva descripció als inventaris ens permet saber que, a Berga, la palla era el material més emprat en les colgues i que, a vegades, aquestes tenien peus.

---

⁹³⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 37r.

⁹³⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

Així, entre els béns inventariats a Jofre Cardona, l'any 1441, trobem “*una colga plena de paylla*” i entre els de Pere de Coromines, el 1383, “*unam colgam petjadam cum paleis bonam*”⁹³⁷.

La colga apareix esmentada moltes vegades en la documentació berguedana estudiada i en trobem a les cases de Romia, Arnau Sala, Francisca, Margarida, Joan Noguer, Joan Orriols, Miquel Oller, Pere de Miquels, Jofre Cardona, Sibil·la, Ramon Puig, Maties Serra, Francesc Torrent, Bartomeu Boxader, Pere de Coromines, Jaume Duran i Jaume Trullars.

Un altre moble que apareix inventariat en alguns dormitoris berguedans baixmedievals és el **bancal**. Es tracta d'un banc que feia també les funcions de caixa i que servia per a guardar-hi roba o bé altres objectes valuosos.

A Berga, trobem bancals només en cases benestants, fet que ens fa pensar que no era un moble massa corrent. Així, disposaven de bancals en les seves cambres el tintorer Miquel Oller: “*un bancal qui es al costat del lit mayor*”⁹³⁸ i Jofre Cardona: “*un bancal de lit*”⁹³⁹, entre altres.

2.- Taules i seients

Referent a taules i seients hem localitzat a la documentació berguedana baixmedieval estudiada, els següents elements: taula, cadira, banc, banca, banquet, banqueteta, escó, escabeig i siti.

La **taula** és un moble que trobem pràcticament a totes les cases berguedanes baixmedievals i, en moltes ocasions, n'hi ha més d'una i de dues.

Estudiant les descripcions de les taules que apareixen als inventaris, n'hem identificat de dos tipus diferents: Un primer tipus serien les taules **d'una sola peça** i, el segon, les taules fetes amb **un taulell sobre cavallets**. Aquestes darreres són les que la documentació esmenta com “*tabulam petjadam*” o “*tabulam plegadizam*”.

Les taules eren de **fusta**, però només en dues ocasions ens parlen del tipus de fusta amb que estaven fetes. Es tracta de la fusta de **pi** i de la fusta de **noguer** i són descrites com “*unam tabulam de pinu petjadam magnam*”⁹⁴⁰ i “*una taula de noguer*”.

---

⁹³⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r i Llibre Notarial 31, f.142v.

⁹³⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹³⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁴⁰ APBerga.Llibre Notarial 31, f. 112v.

nova ab sos capitells”⁹⁴¹.

Quant a les mides, hi ha una gran varietat que va des de la “*tabulam magnam sotil*” de Pere de Coromines⁹⁴² a la “*tauleta pocha*” de Joan Orriols⁹⁴³, passant per la “*tabulam petjadam sotil modicam*” de Jaume Trullars⁹⁴⁴.

Quant al nombre de taules que trobem a les cases, podem dir que és molt variable. El personatge del qual desconeixem el nom i de qui els seus béns són inventariats l’any 1383, tenia quatre taules, totes elles a la sala. Arnau Sala en tenia dues, una a la cuina i l’altra a la cambra. Hem de remarcar que, pel que es dedueix de l’inventari dels seus béns, la casa d’Arnau Sala no disposava de sala-menjador, d’aquí que els àpats es devien fer a la cuina on és lògic que hi hagués una taula.

Bartomeu Boxader tenia dues taules, una a la cambra i l’altra al porxo. La casa de Bartomeu només tenia una cambra i deuria ser allà on transcorria la vida de la família i on es feien els àpats i on es dormia. Això és el que es pot deduir de l’inventari dels seus béns que sembla incomplet.

És interessant veure que, dins les cases, la major part de taules es trobaven o bé a la sala-menjador o bé a la cuina. A tall d’exemple citem que Jaume Duran tenia a la sala “*unam tabulam de pinu petjadam magnam*” i que Joan Orriols disposava a la cuina d’una “*taula ab sos capitells*”.

Són pocs els casos en què trobem taules a altres indrets de la casa. Entre aquests cal esmentar els dormitoris, el porxo, l’obrador, el celler, l’entrada, el corredor i l’hort. Hi havia taules als dormitoris de les cases d’Arnau Sala, Bartomeu Boixader, Jaume Duran i Pere de Coromines. Al porxo només hi tenia una taula Bartomeu Boixader. A l’obrador, Francesc Torrent hi tenia “*quandam tabulam petjadam*”. Jaume Trullars tenia una taula a l’entrada, Pere de Coromines en tenia una arrambada a la paret del corredor, i Pere de Miquels en tenia una al pati de l’hort.

La **cadira** és un seient relativament escàs en les mencions dels inventaris. Només n’hem trobat cinc mencions, la més antiga de 1383 i la més moderna de 1452. D’aquestes mencions, n’hem pogut treure molt poca informació sobre la tipologia d’aquest tipus de seient. Només hem pogut saber que era de **fusta** “*quandam cadiram fusti*”⁹⁴⁵ i que podien ser **pleglables** “una cadira blagadissa”⁹⁴⁶.

---

⁹⁴¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f.105v.

⁹⁴² APBerga. Llibre Notarial 31, f.142v.

⁹⁴³ APBerga. Llibre Notarial 251, f.27v.

⁹⁴⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f.219v.

⁹⁴⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

L'escabeig és el nom antic que designa un **escambell**, un seient petit sense braços ni respatller. La documentació berguedana l'esmenta una sola vegada. El trobem citat entre els béns inventariats a Jofre Cardona l'any 1441. Només sabem que era de **fusta pintada** i que el seu propietari el tenia en una de les cambres de casa seva.

L'**escó** és un tipus de seient molt més abundant als inventaris que els abans esmentats, fet que ens permet afirmar que devia ser molt més popular i comú. L'escó és un banc llarg, amb un respatller alt que solia estar a les cuines, vora el foc. Als inventaris berguedans apareixen escons a la cuina, a la sala i a la cambra. De la seva descripció, en podem deduir que, alguns d'ells, tenien una espècie d'armari, com "*quoddam scon cum suis armariis*" que tenia Jaume Duran a la cuina de casa seva⁹⁴⁷.

El **siti** és un objecte cilíndric a manera de cabàs invertit que serveix com a seient. Apareix citat diverses vegades en la documentació estudiada. Jofre Cardona tenia dos sitis, un de boga i un altre de cabàs (espart?), en dues cambres de casa seva. Maties Serra disposava, al seu obrador, d'un siti de sac amb borra i Jaume Duran tenia vuit sitis a la sala de casa seva i un siti "*de seure a pintenar*" a la cuina.

També molt nombrosos entre els mobles citats als inventaris berguedans són els bancs i les seves variants, banca, banquet i banqueteta.

El **banc** és un seient llarg compost per una fusta sobre quatre peus. A les cases berguedanes baixmedievales trobem aquest tipus de moble en diferents estances de la casa. Així, Bartomeu Boxader, l'any 1383, tenia a la cambra on dormia: "*unum banch longum*"; Margarida, el 1433, tenia a la cuina de casa seva "*un banch ab tres petges*" i, el 1441, a casa seva, Jofre Cardona hi tenia dos bancs, un al menjador i un altre a la cuina.

Quan els bancs eren inservibles s'arraconaven en alguna part de la casa. Així, l'any 1383, Bartomeu Boxader tenia en el porxo "*unum banch sine petges*".

El **banquet** és un banc de dimensions reduïdes. Apareix citat diverses vegades entre el mobiliari de les llars berguedanes baixmedievales. La seva ubicació dins la casa és diversa, encara que, normalment, es troben a la cuina. Jaume Trullars tenia dos banquets a la cuina i Arnau Sala disposava d'"*un banquet en la lar*". Jaume Duran tenia un banquet a la cambra i un altre a l'obrador.

---

⁹⁴⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 82r.

⁹⁴⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

La **banca** és un seient semblant a un banc però de dimensions més petites. És, talment com aquest, un seient sense respatllet. En la documentació baixmedieval berguedana apareixen diverses mencions a aquest tipus de seient que, majoritàriament, trobem a les cuines. De les descripcions que figuren en la documentació podem concloure que eren de fusta “*unam bancham fusti*”⁹⁴⁸, que tenien peus “*unam bancham petyadam*”⁹⁴⁹ i que s’aprofitaven encara que estiguessin en mal estat “*una bancha foradada*”⁹⁵⁰.

La **banqueta** és un seient petit sense respatllet que apareix citat poques vegades als inventaris berguedans. Les mencions daten totes elles de finals del segle XIV i no ens aporten cap dada per tal de saber quines característiques tenien. Només sabem que Pere de Coromines tenia “*unam banquetam sotil*” en una de les sales de casa seva i que Jaume Trullars tenia “*unam banquetam modicam*” a la cuina⁹⁵¹.

3.- Armaris i caixes

Són molt abundants i diversos els mobles destinats a guardar objectes de tota mena.

En primer lloc hem de parlar dels **armaris**. Segons les notícies que trobem a la documentació berguedana estudiada podem distingir entre armaris “de paret”, o sigui, el que ara anomenem empotrats, i armaris de fusta, que qualifiquem de mobles. Als inventaris de referència són més abundants els segons que els primers. Quant a la seva ubicació dins la casa, la major part d’ells es trobaven a la cuina o bé a la sala, encara que també n’apareixen de citats als obradors o a les entrades. Així, Margarida tenia un “*armari de paret*” a la cuina i allà hi guardava mig sagí de porc i una capçana de tenir olles⁹⁵².

Joan Orriols tenia, l’any 1438, uns armaris de fusta a la cuina i uns altres de grans a la sala-menjador. En aquests darrers hi guardava “*moltes scripturas*”⁹⁵³.

L’any 1383, entre els elements inventariats a l’obrador de Francesc Torrent, s’hi troben “*quosdam armariis*” on guardava un gran nombre de draps en peces, tals com: “*septem alnas minus medio palmo panni de color daygua saya, quatuordecim alnas panni de tanat sayal, undecim alnas et tres palmos panni de taronyat sayal, novem alnas et tres palms panni de blau scur, duodecim alnas unum palm cum dimidio*”

---

⁹⁴⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁹⁴⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f.314r.

⁹⁵⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f.14r

⁹⁵¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i 219v. respectivament.

⁹⁵² APBerga. Llibre Notarial 251, f.14r.

*palmi de burell, tres palmos panni de camali (...)*⁹⁵⁴.

El moble més esmentat als inventaris berguedans és l'”**acant**” que no hem pogut identificar però que creiem era com una caixa. Totes les referències a aquest moble que trobem en la documentació estudiada són de finals del segle XIV. Per les descripcions que ens dóna la documentació sabem que era un moble amb tapa, que era de fusta i que podia ser de mides diverses, així com també que es podien trobar en qualsevol estança de la casa.

A tall d'exemple citem que Bartomeu Boxader tenia “*quandam achant sine cubertorio*” i “*unam achant de pinu*”; Pere de Coromines tenia “*unam achant magnam*” i “*aliam acant modicam*”.

Tampoc hem sabut identificar “**atchut**”, que creiem deu tractar-se d'un moble i que apareix una sola vegada als inventaris berguedans estudiats. En concret, s'esmenta l'any 1383, entre els béns de Blanca, sense que se'ns en doni cap descripció que ens permeti identificar-lo⁹⁵⁵.

Als inventaris berguedans també es troben moltes referències a les caixes. La **caixa** és un receptacle de fusta, de forma prismàtica i de dimensions relativament grans, que serveix per a guardar diversos objectes. Per la descripció dels inventaris sabem que tenia tapa “*una caxa ab son cobertor*”⁹⁵⁶, que podia ser feta amb fustes diverses “*una caxa gran de noguer*”, “*una caxa de polanch sotil*” i “*unam caxiam de pino*”⁹⁵⁷, que podia tancar-se amb pany i clau “*altre caxe ab tenchadure*”⁹⁵⁸ i que podia estar pintada “*aliam caxietam depictam*”⁹⁵⁹.

Quant als objectes que es guardaven a les caixes, trobem arnes “*una bona caxa de tenir arnes*”⁹⁶⁰, roba “*una caxa ab unes tovalles e dos tovallons*”, “*una caxeta hon es lo vestit de la dita Eulàlia*”, “*una caxa ab una gona de drap de bruneta nova folrada de pell negra nova*” i “*una caxota ab unes calces blanques*”⁹⁶¹, diners “*una caxeta*

---

⁹⁵³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁹⁵⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁹⁵⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

⁹⁵⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

⁹⁵⁷ Inventari dels béns de Miquel Oller i d'Elisenda. 1439 i 1383. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i Llibre Notarial 31, f. 251 r, respectivament.

⁹⁵⁸ Inventari dels béns de Romia. 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f.7r.

⁹⁵⁹ Inventari dels béns de Jaume Duran. 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹⁶⁰ Inventari dels béns de Jofre Cardona. 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁶¹ Inventari dels béns de Francisca, Ramon Puig, Maties Serra i Arnau Sala. 1422, 1448, 1452 i 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v. Llibre Notarial 251, f. 72v i 105v i Llibre Notarial 27, f. 46v, respectivament.

*patita hon havie set florins*⁹⁶² o documents “*una caxota sotil ab scripturas de pocha valor*”⁹⁶³.

Una varietat de la caixa devia ser la “*cecha*” que creiem que hem d’identificar amb la teca o capsa per a guardar coses diverses.

La **teca** només apareix esmentada als inventaris de l’any 1383 i per la seva descripció sabem que era de fusta “*unam cecham de noguerio*”⁹⁶⁴, que tenia tapa “*unam cecham sine cubertorio*”⁹⁶⁵ i que podia servir per a guardar documents “*unam cecham cum instrumentis proprietatum*”⁹⁶⁶.

Un element que combinava la funció de seure amb la de guardar coses era l’**arquibanc**, moble esmentat nombroses vegades als inventaris berguedans. El trobem esmentat tant a la documentació del segle XIV com a la del XV. A manera de descripció podem dir que l’arquibanc és un banc llarg el seient del qual fa de tapadora a un receptacle on es poden guardar coses diverses. La documentació ens ha permès saber que era de fusta, normalment de pi o de noguer, que podia ser de mides diverses i que podia tancar-se amb pany i clau. Així, l’any 1383, entre els mobles que es troben a casa de Jaume Trullars hi ha “*unum arquibanch de pinu*” i “*aliud arquibanch de noguer*”⁹⁶⁷. El mateix any, trobem a casa de Francesc Torrent “*unum arquibanquet*” i a la de Pere de Coromines “*duos arquibanchs lonchs sotils*”⁹⁶⁸. Entre els béns inventariats a casa de Romia, l’any 1421, s’hi troba “*un arquibanch ab sa tenchadura*” i el 1444, entre els de Sibil·la, “*un arquibanch ab sa clau*”⁹⁶⁹.

Com ja hem dit abans servien per guardar coses diverses, la documentació estudiada cita en concret documents i robes. L’any 1383, Jaume Duran tenia “*unum arquibanch cum pluribus instrumentis*”, el 1421, Arnau Sala disposava d’“*un arquibanch ab scripturas*” i, el 1433, Margarida tenia a casa seva “*un arquibanch ab una alna de drap de canamiç*”⁹⁷⁰.

Quant a la ubicació d’aquest moble dins la casa hem de dir que podia trobar-se en qualsevol estança, encara que majoritàriament els trobem a la sala o a la cambra i, també algunes vegades, a la cuina.

---

⁹⁶² Inventari dels béns de Joan Orriols. 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

⁹⁶³ Inventari dels béns de Margarida. 1433. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 14r.

⁹⁶⁴ Inventari dels béns de Jaume Trullars. 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁹⁶⁵ Inventari dels béns de Jaume Trullars. 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁹⁶⁶ Inventari dels béns de Bartomeu Boxader. 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

⁹⁶⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁹⁶⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r i 142v, respectivament.

⁹⁶⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r i Llibre Notarial 251, f. 67r, respectivament.

L'**arca** és una caixa gran que es tanca i que serveix per a guardar-hi coses. No devia ser un moble massa usual a les llars berguedanes ja que només n'hem trobat tres mencions. En cap d'aquestes se'ns en dona cap descripció. Així, el personatge de nom desconegut del que s'inventarien els béns l'any 1331 tenia "*unam archam sine cubertor, sotil*" i "*unam archam sotil*", totes elles ubicades a la sala⁹⁷¹. El 1422, a l'entrada de casa seva, Francisca hi tenia "*duas archas*"⁹⁷².

Una varietat d'aquesta era la **taüt**, una arca de dimensions mitjanes o grans. Per les descripcions que trobem als inventaris berguedans podem saber que era usual trobar-la a les cases de la vila, que tenia una tapa i que, generalment, s'emprava per a guardar-hi gra. A tall d'exemple citem que, l'any 1433, entre els seus bens, Margarida tenia "*duas tahuts, la una ab cubertor e l'altre meyns de cubertor*"⁹⁷³ i que, el 1439 a l'inventari dels béns de Miquel Oller s'esmenta "*una tahut gran ab son cobertor hon ha tres sestors de forment*"⁹⁷⁴. Les taüts es troben en qualsevol estança de la casa com són les cambres, l'entrada, els porxos o la cuina.

El **cofre** és una caixa rectangular amb la tapa bombada. Era relativament usual a les llars berguedanes benestants, segons es desprèn de les seves aparicions als documents estudiats. Ja en trobem mencions a finals del segle XIV, però serà el segle següent quan apareix més freqüentment als inventaris. De les descripcions que es fan podem deduir que es tractava d'una peça valuosa per si mateixa i que, normalment, també servia per a estotjar coses valuoses, tals com vestits o joies "*un coffre sotil ab lo vestit de la dita Eulàlia*" i "*un coffret ab les yoyes de la dita Eulàlia*".⁹⁷⁵ Els cofres documentats són encuirats, ferrats, pintats i es podien tancar amb clau. Així, el 1439, Miquel Oller tenia "*un coffret patit encunyat e ferrat*" i el 1441, entre els béns de Pere de Miquels hi figuren "*un coffre ferrat qui es tenchat ab clau*" i "*un coffe mig pintat*"⁹⁷⁶.

Entre els cofres esmentats cal destacar els qualificats com "obra de València" que creiem que havien de ser de pisa de Manises i, per tant, peces molt luxoses. Els cofres d'obra de València apareixen en dos inventaris de béns pertanyents a

---

⁹⁷⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v; Llibre Notarial 27, f. 46v i Llibre Notarial 251, f. 14r, respectivament.

⁹⁷¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r.

⁹⁷² APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v.

⁹⁷³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 14r.

⁹⁷⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

⁹⁷⁵ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

berguedans benestants que disposaven, en les seves llars, de mobles, atuells i robes de gran riquesa. Així, el 1438, Joan Orriols entre els seus bens comptava amb “*dos coffres de obra de València*” i entre els béns de Jofre Cardona inventariats l’any 1441, hi figuren “*un coffre gran de obra de València, pintat de carmasí, ab sa clau*” i “*un mig coffre mayor de obra de València*”⁹⁷⁷.

També cal esmentar el “*coffret patit daurat ab senyals d’aguiles*” propietat del ric Jofre Cardona i que, segurament devia provenir de la seva muller Elionor, de la família dels Aguilar de Cardona, segons podem deduir del signe nobiliari que descriu.⁹⁷⁸

La **candelera** era una caixa per a guardar candeles, encara que també s’hi podien trobar altres coses. En la documentació berguedana estudiada les mencions a aquest tipus de caixa són més aviat escasses. Només n’hem trobat set referències. Així, l’any 1383, disposaven de candeleres en les respectives cases, Jaume Duran, Blanca, Bartomeu Boixader i Pere de Coromines. L’any 1421, entre els béns d’Arnau Sala hi trobem “*une candallere ab scriptures*”⁹⁷⁹. Un any després, el 1422, en l’inventari dels béns de Francisca podem llegir “*una altre caxa an la qual ha una candellera*”⁹⁸⁰. El ja esmentat Jaume Duran tenia dues candeleres a casa, una a la sala i l’altra a la seva cambra. En aquesta darrera hi guardava “*unum capelluz operatum de serico migo*”⁹⁸¹.

Quant a la ubicació de les candeleres a la casa, hem de dir que les trobem majoritàriament a la sala o bé a la cambra.

El **maçapa**, també anomenat marsapà o massapà, era, segons descripció d’Alcover-Moll, una capsa especial per a tenir-hi espècies i productes de farmàcia i de confiteria. En el cas berguedà, i segons les notícies que trobem en la documentació estudiada, hem d’afegir que també servia per a guardar-hi joies.

El marsapà era de dimensions més petites que l’acant i diversos marsapans podien guardar-se dins seu. Així ho podem deduir de la referència que apareix, l’any 1383, a l’inventari de béns de Pere de Coromines: “*unam acant sotil in qua erant duos macapans*”⁹⁸².

---

⁹⁷⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i 44r, respectivament.

⁹⁷⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r i 47r.

⁹⁷⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁷⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.

⁹⁸⁰ Inventari dels béns de Francisca, 1422. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v.

⁹⁸¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹⁸² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

Pel reduït nombre de referències documentals que trobem del marsapà creiem que no devia ser massa usual a les llars berguedanes baixmedievals i que, més aviat i atès que s'emprava per a guardar-hi coses valuoses, devia ser un element que podem considerar d'un cert luxe. Aquesta idea sembla confirmada pel fet que les referències al marsapà es troben totes elles en inventaris de cases benestants.

Quant al que es guardava als marsapans trobem documentats productes de cuina, com salsa (“*quorum erat aliquam modica quantitas salsamenti*”)⁹⁸³ i espècies, en concret, safrà (“*Item ha mes en lo dit macapa entorn miya lliura de saffra*”)⁹⁸⁴, encara que els elements més comuns que trobem documentats són les joies. Així Jofre Cardona tenia “*un macapa patit hon ha un collaret doble de paternostres de gayeta hon ha XXIX grans de gayeta*”, “*un macapa patit hon ha unes rachades d'argent sobredaurades*”, “*un macapa hon ha una corda de cuha de seda verda e vermeylla e blancha*” i “*un macapa hon ha un astoig patit de cuyr en lo qual astoig ha unes tasorettes patitas daurades, un raser patit daurat, un ganivet patit daurat, una lima patita daurada, un punxo patit daurat, unas pinças daurades, un scuradents daurat, tot dins lo dit astoig*”. També tenia “*dos maçapans patits meyns de cubertor*”⁹⁸⁵.

Finalment, trobem també algunes referències a la **capsa**, receptacle petit i que podia ser fet de materials diversos tals com fusta, terrissa, etc.

Dues de les capsas que apareixen esmentades als inventaris berguedans són de terrissa i pertanyen a Jaume Duran. D'elles, només se'ns diu que una era verda i l'altra blanca “*unam capsetam terre viridis*” i “*aliam capsetam terre albe*”⁹⁸⁶. Aquest mateix personatge tenia tres capsas més, dues que la documentació assimila a pots “*duas capsas alias pots*” i una de fusta “*quandam capsetam fusti*”.

Jofre Cardona guardava en capsas joies i altres elements valuosos. Així, entre els béns que li són inventariats el 1441 trobem “*un rest de paternostres de gayeta hon ha XXXVIII paternostres d'argent sobredaurats qui stan dins una capça embolquats en un troç de drap de li e han LXIX paternostres de gayeta*”, “*una capça cayrada hon*

---

⁹⁸³ La salsa era una barreja d'espècies picades com gingebre, canyella, pebre, girofle, nou moscada i safrà, i es comprava ja feta als especiers. M. Teresa VINYOLES VIDAL: *El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400* dins “Alimentació i societat a la Catalunya Medieval”. C.S.I.C. Barcelona, 1988. Pàg. 148. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁹⁸⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁸⁵ Inventari dels béns de Jofre Cardona. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

*ha una bella gandaylla d'or” i “una capça gran hon ha dos collarets e una alfarda de li e quatre sobre caps de vels de seda”*⁹⁸⁷.

4.- Mobles per a guardar atuells de cuina

Per guardar els atuells de la cuina hem trobat, a les llars berguedanes baixmedievales uns mobles específics. Són els ampollers, els escudellers i els tassers.

L'**ampoller**, també anomenat ampollera, és un armari per posar-hi ampolles. La ubicació usual d'aquests mobles dins la casa, segons hem pogut extreure de la documentació estudiada, és la sala-menjador o la cuina.

Així, Joan Noguer tenia, l'any 1435, “*uns ampolers*” a la cuina i, el 1438, Joan Orriols en tenia uns de “*gentils e bons*” a la sala.

Quant al material de que estaven fets aquests mobles, creiem que devia ser la fusta, almenys així se'ns indica a l'inventari dels béns de Pere de Miquels, fet l'any 1441, on consta que tenia uns ampollers d'aquest material: “*uns ampolers de fust*”.

Els ampollers podien guardar diversos recipients de vidre. Així, l'any 1439, Miquel Oller tenia “*un ampoler hon ha cinch ampolas e dos brochals de vidra*”.

L'**escudeller** és una post o pedrís col·locat a certa altura, generalment, adossat a la paret de la cuina i que serveix per a tenir-hi les escudelles o plats fondos. Apareixen citats diverses vegades als inventaris berguedans estudiats però no sempre a les cuines sinó que també en trobem en corredors, sales-menjador o cambres.

Així, Arnau Sala tenia a la cuina “*un scudeller ab tres scudelles de fust*”; Jaume Duran tenia “*unum scudeler*” a la sala-menjador i Jaume Trullars, “*unum scudeler*” en el corredor.

Creiem que el material amb què es feien els escudellers era la fusta, encara que cap descripció dels inventaris estudiats ho esmenta.

Finalment, també trobem un moble especial per a guardar les tasses: el tasser.

El **tasser** és un prestatge o armari destinat a tenir-hi tasses i gots.

Apareix esmentat molt poques vegades en la documentació estudiada, fet que ens fa pensar que no era massa usual a les cases berguedanes baixmedievales. Disposaven de tassers les cases de Margarida, Sibil·la i Maties Serra.

Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfornòs, tenia “*uns tacers ab unas taces de vidra*” al menjador. També al menjador tenia Maties Serra, “*dos tacers de fust en la*

---

⁹⁸⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹⁸⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

paret". Sibil·la tenia "*un tacer de fust*" a la cuina.

5.- Estris d'il·luminació

Per il·luminar les cases es disposava de diversos estris, tals com canelobres, gresols, pagesos i llumeners.

El **canelobre** és un utensili consistent en un peu o columna amb una o més dolles per a sostenir verticalment una o algunes candeles.

Els materials amb què estan fets els canelobres que trobem documentats a Berga són el **ferro**, la **fusta** i el **llautó**. Així, l'any 1383, trobem que Elisenda tenia "*unum canelobre ferri modicum*", Pere de Coromines "*quodam candalabrum ferri pulcrum longum*" i Jaume Duran "*unum candalabrum ferri inutile*"⁹⁸⁸. Aquest mateix any, entre els béns d'un personatge del qual no consta el nom, trobem "*unum canalobret fusti*"⁹⁸⁹. Només hem trobat una sola menció a canelobres de llautó, metall que a la baixa Edat Mitjana era considerat de luxe. L'any 1441, Jofre Cardona, tenia "*dos canelobres de lautó*"⁹⁹⁰.

De canelobres, n'hi havia de diferents tipus. A la documentació, n'hem trobat de **penjar**, de **paret** i de **sobretaula**. Així, l'any 1383, entre els béns inventariats a casa de Jaume Duran hi havia "*unum candalabrum quod pendet in sala*"⁹⁹¹. Miquel Oller tenia, l'any 1439, "*un canalobre de paret*"⁹⁹². La resta de canelobres descrits als inventaris semblen ser, del que anomenem sobretaula, o sigui per posar damunt d'un moble o d'un suport.

Un canelobre dels descrits a la documentació berguedana baixmedieval estudiada presenta un detall especial. Es tracta del canelobre de ferro amb un escut que tenia Pere de Coromines, "*quoddam candalabrum ferri plegadiz scudii*"⁹⁹³.

Quant al lloc on es troben ubicats els canelobres dins la casa, majoritàriament és la sala-menjador, una habitació clau en la vida domèstica. Tenien canelobres per il·luminar la sala-menjador les cases de Maties Serra, Pere de Miquels, Jaume Duran i del personatge del qual no consta el nom.

---

⁹⁸⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r, 142v i 112v, respectivament.

⁹⁸⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r.

⁹⁹⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

⁹⁹¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

⁹⁹² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

Segueix per ordre d'importància els canelobres de les cuines i rebosts. Així, Maties Serra, Miquel Oller i Pere de Coromines disposaven d'il·luminació artificial a la cuina i al rebost de casa seva.

Altres cases, com les de Joan Orriols i Miquel Oller tenien canelobres a la cambra major. Finalment, algunes cases tenien canelobres al corredor, com és el cas de Pere de Coromines que també disposava d'un canelobre en una altra cambra.

Més modest i més comú que el canelobre és el **gresol**; és un recipient de ferro dins el qual es posa oli i un ble per a fer llum. Generalment anava associat al **pagès**, un braç de fusta giratori articulat al pinte d'una xemeneia, que servia per a penjar-hi el gresol.

A les cases berguedanes baixmedieval trobem gresols il·luminant diverses estances, principalment cuines i sales-menjador. Disposaven de gresols de ferro les cuines de les cases de Pere de Miquels, Ramon Puig, Arnau Sala i Francisca. Les sales-menjador de Pere de Miquels, Ramon Puig, Miquel Oller i Romia s'il·luminaven amb gresols. En un nombre més escàs també trobem gresols al pujant d'escala de la casa de Pere de Miquels, a la cambra de Maties Serra i al porxo d'Arnau Sala.

De pagesos només m'hem trobat esmentats tres, a les cases de Jofre Cardona, maties Serra i Jaume Trullars. Els dos primers els tenien a la cuina i el tercer a la sala-menjador. Són descrits com “*un pages per tenir cresols*”, “*un pages de fust*” i “*unum pages fusti*”⁹⁹⁴.

El **llumener**, també anomenat llum de ganxo, és un llum d'oli que té el dipòsit d'aquest líquid en forma de plat i que es sosté penjat per un ganxo que té al cap de dalt del seu mànec vertical. No són massa abundants als inventaris berguedans; de fet, només n'hem trobat tres referències, i sempre per il·luminar la sala-menjador. El personatge del qual no consta el nom tenia “*unum lumaner ferri magnum*” i Margarida “*un lumaner de fust*”⁹⁹⁵.

6.- Altres.

En aquest apartat cal esmentar les referències que hem trobat a la documentació estudiada de dos **oratoris**. El primer oratori era propietat de Pere de Coromines, com se'ns indica a l'inventari dels seus béns, on podem llegir que aquest disposava, en

---

⁹⁹³ Inventari dels béns de Pere de Coromines , 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁹⁹⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r i 105v i Llibre Notarial 31, f. 219v.

⁹⁹⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r i Llibre Notarial 251, f. 14r.

una cambra de casa seva, de “*quoddam oratorium depictum in pergameneo*”⁹⁹⁶. Bartomeu Boxader era el propietari del segon oratori. A l’inventari dels seus béns trobem, a la seva cambra, “*quasdam tabulas oratorii depictas*”⁹⁹⁷. Per la descripció d’aquest oratoris podem saber que el primer contenia una imatge pintada sobre pergamí i el segon devia ser una imatge pintada sobre fusta. En cap dels dos casos se’ns diu de quina imatge es tractava.

La presència d’aquests objectes piadosos als inventaris ens fan evident la preocupació espiritual dels seus possessors i són una mostra dels corrents culturals i religiosos d’aquella època.

CONCLUSIONS

- Els inventaris ens presenten uns habitatges amb relativament pocs mobles.
- A totes les cases hi havia taules, cadires i llits.
- Uns elements relativament abundants en tots els inventaris són les caixes per a guardar-hi coses i que poden tenir formes molt diverses: arca, taüt, capsà, cofre, maçapà, etc.
- Uns elements imprescindibles en totes les cases eren els que s’utilitzaven per a la il·luminació. Eren diversos; en destaquen els canelobres, els gresols i els llumeners.
- Com a objectes especials cal esmentar els oratoris, mostra de la pietat dels seus possessors.

---

⁹⁹⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

⁹⁹⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

6.2.2.-La roba de casa

Per estudiar les peces de roba de casa que s'utilitzaven a Berga a la Baixa Edat Mitjana s'ha procedit, en primer lloc, a fer el buidatge de la documentació. El major nombre de notícies sobre roba de casa ens l'han donat els inventaris *post mortem*.

Una vegada fet aquest buidatge, s'ha procedit a classificar les peces de roba que apareixen esmentades d'acord amb la seva utilitat. El resultat ha estat la seva inclusió en quatre categories que són:

- roba de llit
- roba de taula i cuina
- roba de neteja personal
- peces de decoració i confort.

1) Roba de llit

Hem inclòs en aquest apartat totes les peces de roba i elements que feien referència al llit. D'entrada hem de dir que són les més nombroses i que, una mateixa peça, es coneix amb noms diferents.

Relacionat amb el llit, hem trobat el llençol, la flassada, la borrasa, el travesser i el cobrellit; tots ells molt ben representats en la documentació berguedana baixmedieval estudiada.

De tots aquests elements, les referències més nombroses són al **llençol**. Aquesta peça tan era utilitzada als llits dels adults com als dels infants. En aquest darrer cas, era lògicament de mides més petites i s'anomenava **manil**, segons consta, l'any 1383, en l'inventari dels béns de Francesc Torrent, "*sex lançolets sive manils diffant sotils*"⁹⁹⁸. Els llençols dels adults també podien tenir mides diverses; a tall d'exemple citem "*un lençol de dues teles, gran e bell*" que tenia Romia entre els seus béns, inventariats l'any 1421, i "*dos lançols patits de dos telas de drap queacom grosseret*" que trobem, l'any 1441, a casa de Jofre Cardona⁹⁹⁹

És remarcable la varietat de tipus de roba emprada en la fabricació dels llençols documentats ja que n'hem trobat de llenç, de canem, de canemàs, de canemís i de llana.

El llenç és la roba de **lli**. Els llençols de llenç o lli són els documentats més vegades,

---

⁹⁹⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

⁹⁹⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r i Llibre Notarial 251, f. 47r, respectivament.

fet que ens porta a pensar que eren els més habituals. Els trobem tant als inventaris de les cases que semblen més riques, com als de les que semblen més modestes. Com exemple de les primeres, tindriem la casa de Jaume Duran on hi ha inventariats, l'any 1383 i entre altres, dotze llençols de lli i, entre les segones, la d'Elisenda, vídua d'un sabater que, en aquest mateix any, en tenia només dos, un de bo i l'altre foradat.

Una roba de lli molt fina i apreciada seria la que la documentació berguedana defineix com "**tela d'Olanda**" i que també era anomenada "*orlanda*"¹⁰⁰⁰, nom que ens parla de la seva procedència geogràfica. Només hem trobat inventariats dos llençols fets amb aquests tipus de tela, ambdós pertanyents a Jofre Cardona. Entre els béns d'aquest, inventariats l'any 1441, apareixen "*un lançol bell de tres telas d'Olanda*" i "*un lançol oldà de tela d'Olanda de tres telas*"¹⁰⁰¹.

Una altra matèria primera emprada en la fabricació de llençols seria el **cànem** i el seu derivat, el **canemàs**. D'aquests dos, el drap de cànem seria el de més qualitat mentre que el canemàs, seria un tipus de drap de qualitat inferior, fet possiblement amb l'estopa del cànem.

Troblem llençols de cànem a casa d'Elisenda, "*aliud lanzol de canem sotill*", quan es fa inventari dels seus béns, l'any 1383¹⁰⁰². Llençols de canemàs en tenia, l'any 1439, Miquel Oller, "*un lançol de canamaç sotil*"¹⁰⁰³.

Juntament amb els llençols de lli i de cànem, també trobem els de **llana**, relativament poc nombrosos però documentats a les llars berguedanes baixmedievals. Les úniques mencions clares de llençols de llana, les trobem a l'inventari dels béns de Francisca, fet l'any 1422, on podem llegir "*nou lençols, set de li e dos de lana*" i als d'un personatge del que no consta el nom que, l'any 1383, tenia "*unun frustrum de lanzol de lana*". Creiem, però, que podien ser de llana alguns dels llençols dels que no es concreta de quin material eren i que són citats simplement com, per exemple, "*tria linteamina*"¹⁰⁰⁴ així com també els que la documentació ens diu que son de "*drap grosser*". Aquesta expressió potser fa referència al teixit de llana conegut com "*drap gros*"¹⁰⁰⁵ o, tal vegada, només significa una roba basta, poc fina. Jofre Cardona i Romia tenien llençols de drap grosser. Així, l'any 1441, quan s'inventarien els béns

---

¹⁰⁰⁰ Isidra MARANGES: *La indumentària...*, pàg. 104.

¹⁰⁰¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰⁰² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

¹⁰⁰³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹⁰⁰⁴ Inventari dels béns de Bartomeu Boixader, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

de Jofre Cardona es troben “*dos lançols de drap grosser de tres telas*” i l’any 1421 entre els de Romia hi apareix “*un lençol grosser nou*”¹⁰⁰⁶.

Els llençols que apareixen als inventaris del segle XV son descrits, en moltes ocasions, pel nombre de teles que tenen. Així trobem “*un lençol de dues teles*”, “*un lançol de tres teles*” o “*dos lançols de quatre teles bons*”. Els dos primers pertanyen a Romia i el darrer a Miquel Oller¹⁰⁰⁷. Segons la GEC, “*hom anomena tela doble o triple la que té dos (o tres) ordits i dues (o tres) trames que es lliguen entre ells formant dues (tres) teles superposades, separades o bé unides per un voraviu o per ambdós o bé en tota la seva superfície mitjançant punts de llegada*”. Per tant, els llençols de dues, tres o quatre teles tindrien aquest nombre de capes de roba i, a més capes, més apreciada era la peça. De veritable luxe ha de considerar-se el llençol que trobem inventariat entre els béns de Jofre Cardona, “*un lançol de quatre telas de bon drap*”¹⁰⁰⁸.

Referent al seu estat de conservació hem de dir que n’hem trobat de totes maneres, des del llençol bo “*un lançol bo de tres teles*”¹⁰⁰⁹ a llençols esquinçats i foradats, “*tria linteamina lencii rupta*”¹⁰¹⁰, passant pels tacats, “*un lançol prim tot techat de tres telas e miya*”¹⁰¹¹. Una vegada més confirmem el que ja vàrem veure amb la roba de vestir; la roba era un bé apreciat a la Baixa Edat Mitjana i s’utilitzava fins que ja era del tot inservible i encara, en aquest cas, se li devien buscar altres utilitats.

Quant a les **flassades**, hem de dir que eren presents a totes les cases berguedanes baixmedievales inventariades i, generalment, en totes n’hi havia més d’una i de dues. Les flassades documentades eren fetes de **llana** i derivats, tals com la **borra** i el **burell**. Trobem una sola menció a una flassada feta de **camellí** i a una altra feta d’**entrepèl**.

Així, doncs, podem dir que les més abundants eren les de llana i les de borra, essent excepcionals les de burell, les d’entrepèl i les de camelí.

Les flassades de llana podien ser totes blanques, com la de Pere de Miquels (1441) “*una flaçada de lana tota blanca*”¹⁰¹² però les més usuals eren les llistades, com la que trobem en l’inventari de béns de Francesc Torrent, fet l’any 1383, “*unum*

---

¹⁰⁰⁵ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 88.

¹⁰⁰⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r i Llibre Notarial 27, f. 7r, respectivament.

¹⁰⁰⁷ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r i Llibre Notarial 251, f. 27v, respectivament.

¹⁰⁰⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰⁰⁹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹⁰¹⁰ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 217v.

¹⁰¹¹ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

lodicem de lana listadam”¹⁰¹³.

Només hem trobat una referència a una flassada “*burella*”. Era propietat de Maties Serra i figura, l’any 1452, entre els seus béns: “*una flaçada burella ab listes blanchas e vermeylles*”¹⁰¹⁴. Creiem que pot tractar-se d’una flassada feta de burell, una llana gruixuda i basta, de color grisós¹⁰¹⁵ o bé que fos de color burell, o sigui gris.

Quant a la procedència, la documentació esmenta dues procedències per a les flassades de llana: Aragó i Lleida. Així, Miquel Oller, l’any 1439, tenia “*una flaçada de lana d’Aragó sotil*” i Jaume Duran, el 1383, “*duas lodices novas Ilerde*”¹⁰¹⁶. Les referències a les flassades d’Aragó, relativament nombroses, sempre les trobem en inventaris de cases que podem considerar riques, com és el cas de les de Jaume Duran, Jofre Cardona i Miquel Oller, entre altres. Això ens porta a considerar que devia tractar-se d’un producte que no estava a l’abast de totes les economies i que era, per tant, apreciat i considerat de cert luxe.

Tant o més habituals que les flassades de llana són, en la documentació berguedana baixmedieval estudiada, les de borra, fetes amb, suposem, fibres curtes de la llana. Solien ser també blanques amb llistes de diferents colors. Així Joan Orriols tenia, l’any 1438, “*una flaçada de borra sotil blanca ab listes verdes*” i Miquel Oller, el 1439, “*una flaçada de borra blanca bona ab listes blaves*”¹⁰¹⁷.

Maties Serra tenia l’any 1452 en fer-se inventari dels seus béns, “*una flaçada camalina*”¹⁰¹⁸. Creiem que era una flassada feta amb un teixit anomenat “*camellí*” del qual es desconeix de quin material era fet. Segons Isidra Maranges: “*El camellí és un teixit completament diferent dels camellot i té menys esments. En cap d’ells no diu de quin material era fet. El La Curne (s.v. camelin) diu que els esments trobats fan pensar que podria ésser una roba d’un color determinat, però que el més normal era que fos feta amb pèl de camell. Era una roba grossera que servia per a hàbits*”¹⁰¹⁹ i també per a flassades, com hem pogut veure.

No hem pogut identificar el material anomenat “*entrepèl*” que figura a l’inventari

---

¹⁰¹² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹⁰¹³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰¹⁴ APBerga. Llibre Notarial 2511, f. 105v.

¹⁰¹⁵ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 92.

¹⁰¹⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i Llibre Notarial 31, f. 112v, respectivament.

¹⁰¹⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r i 27v, respectivament.

¹⁰¹⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

dels béns de Miquel Oller, “*una flaçada blanca de entrepel ab listes verdas*”¹⁰²⁰.

Una vegada analitzats els diferents materials amb què es feien les flassades utilitzades a Berga a la Baixa Edat Mitjana, fixem-nos en algunes que tenen quelcom d'especial. Jofre Cardona tenia tres flassades més originals que les descrites als altres inventaris. Eren de colors diversos i tenien unes llistes als caps. En l'inventari dels béns d'aquest personatge, fet l'any 1441, ens les descriuen com “*una flaçada bona de borra blava ab los caps listats de blau e de blanch e de vert*”, “*una flaçada bona de vert scur listada als caps de listes blavas, blanques e verts*” i “*una flaçada d'Aragó bona de lana blanca listada als caps de listes blanques, verdes e vermeylles*”¹⁰²¹.

Quant al seu estat de conservació, majoritàriament semblen estar en bones condicions encara que també en trobem algunes que, malgrat que encara es feien servir o almenys així ho semblen indicar els inventaris, eren velles i estaven esparracades. Entre els primer cas, destaquem la “*lodice novam Aragone*” de Jaume Duran i, entre les segones, les “*tres lodices squinzadas*” de Bartomeu Boixader¹⁰²².

Les flassades podien empenyorar-se. Així, l'any 1383, Francesc Torrent tenia a casa seva “*unam mediam flaciatam de borra que est heredis mansi de la Ribera que stat in pignere per viginti octo solidos barchinonenses quos debet dicto marito meo*”¹⁰²³.

Un tipus de flassada grossera i basta és la **borrassa** feta de roba de cotó. Jaume Duran disposava, el 1441, d'una “*borraçam sotil*”¹⁰²⁴.

El **travesser** és el coixí llarg que va de banda a banda del llit. Seria, per tant, un sac de tela, cosit per tots costats i ple de diferents matèries, llana, ploma, etc.

Els travessers documentats a la Berga baixmedieval eren farcits de ploma, fluixell, borra i borrallons.

Ploma i fluixell són gairebé la mateixa cosa. La petita diferència és en el fet que la ploma és més grossera, mentre que el fluixell és la pelussa fina o plomissó dels ocells i, per tant, molt més suau. Miquel Oller disposava, el 1439, d'un “*travasser ple de ploma*” i Jaume Trullars, el 1383, d'un “*traverserium de fluxeli*”¹⁰²⁵.

Borra i borrallons són, igualment, gairebé el mateix, flocs de fibres tèxtils tals com,

---

¹⁰¹⁹ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 88.

¹⁰²⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹⁰²¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰²² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i 74r, respectivament.

¹⁰²³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰²⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰²⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i Llibre Notarial 31, f. 217v, respectivament.

llana, lli, etc. El 1383, trobem entre els béns de Pere de Coromines “*duos traversers plenos de borra*” i, el 1439, entre els de Miquel Oller, “*un travasser ple de borrayllons*”¹⁰²⁶.

Quant al sac que cobria la ploma, el fluixell, la borra o els borrallons, n’hem trobat de fustani i de seda, encara que això són excepcions ja que en la major part de casos no s’indica de quin material eren fets.

El **fustani**, segons Maranges: “*(...) és considerat un teixit de cotó, però, almenys en alguns casos, la trama era de cotó i l’ordit de lli. N’hi havia també d’una classe inferior amb l’ordit de cànem (Carrère, II, 307), per bé que ja hem vist que en unes ordinacions hom prohibeix de posar-n’hi. Fou objecte de nombroses ordinacions referents a la seva qualitat.*

Sembla que el fustani era d’origen oriental, però que fou fabricat a diversos llocs dels país i especialment a Barcelona. (...).

Fou molt utilitzat per a la roba de casa, i poc per a la indumentària, de manera que té pocs esments en aquest darrer cas”¹⁰²⁷.

Elisenda, l’any 1383, tenia entre la roba de casa “*unum traverserium fustani squinzat cum plumba*” i Jaume Duran, el mateix anys, disposava de “*duo traverseria de fustani ab borrayllons*” que es trobaven “*in camera in qua dictus Jacobus jacebat*”¹⁰²⁸.

Els travessers de **seda** són citats poques vegades als documents berguedans estudiats, de fet només n’hem trobat una menció en l’inventari de béns de Jaume Duran, fet l’any 1383, “*unam coopertam de traveser operata de serico sotil*”¹⁰²⁹. Aquesta exclusivitat ens porta a pensar que la seda era un producte de luxe, car i a l’abast de poques economies.

Dels travessers esmentats als inventaris, algunes vegades en tenim descripcions que ens permeten imaginar com eren. Normalment eren amb ratlles i, a tall d’exemple, citem el “*travesser listat*” de Romia¹⁰³⁰, el “*travasser listat de blanch e blau*” de Joan Orriols¹⁰³¹, el “*travasser ple de borrayllons ab listas blanclas e blavas*” de Miquel

---

¹⁰²⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i Llibre Notarial 251, f. 27v, respectivament.

¹⁰²⁷ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 107.

¹⁰²⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r i 112v, respectivament.

¹⁰²⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰³⁰ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

¹⁰³¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

Oller¹⁰³² i el “*travasser ab listas blanchas e blavas*” de Jofre Cardona¹⁰³³.

Referent a l'estat de conservació dels travessers documentats hem de dir que, en general, no s'expressa o sigui, que devien ser acceptables. En alguns pocs casos els qualifiquen de “*sotils*” com el que trobem, l'any 1383, entre els béns de Pere de Coromines “*quoddam traveserium plenum borre sotil*” i en altres d'esparracats, com el “*traverserium de fluxell squinzat*” que tenia, també el 1383, Jaume Trullars¹⁰³⁴.

Finalment, sobre el llit hi trobem els cobrellits, també anomenats estralls, vànoves, còceres i vairats.

Els **cobrellits** que trobem als inventaris berguedans són de **lli**, de **seda**, de **llana** o de **pell**. L'any 1383, entre els béns de Jaume Duran figuren “*unum copertorium lini barrayat sotil*” i “*unum copertorium de serico ruptum*”¹⁰³⁵; aquest mateix any, el 1383, consta, entre els béns inventariats a Jaume Trullars “*un sobrelit de pells*” i el 1452, entre els de Maties Serra, “*un sobrelit de drap de lana vermeyll*”¹⁰³⁶.

Per les poques mencions que hi ha a cobrellits, creim que devien ser peces poc habituals i que només tindrien les cases més riques i en les estances més importants.

Més comunes serien les vànoves, els estralls, les còceres i els vairats. Les referències a les **vànoves** als inventaris berguedans baixmedievals estudiats són molt nombrosos, fet que referma, al nostre entendre, el que acabem d'apuntar. De les vànoves inventariades només sabem que la major part eren blanques, que n'hi havia de primes, que podia haver-ni de quatre teles i que, encara que fossin foradades, encara s'utilitzaven. Així trobem “*una vànova blanca*” entre els béns de Sibil·la (1444), “*duas vanovas primas*” entre els de Pere de Miquels (1441), “*una vanova blanca de quatre teles*” entre els de Miquel Oller (1439) i “*una vanova prima foradada al mig en dos lochs tota blanca*” (1441) entre els de Jofre Cardona¹⁰³⁷.

Semblant a la vànova tindriem la **còcera**, mencionada sis vegades als inventaris berguedans baixmedievals, encara que amb pocs detalls. No sabem de quin material estaven fetes ni de quin color eren. Només podem afirmar que l'any 1383, Jaume Duran tenia “*in camera in qua dictus Jacobus jacebat (...) una cozeram bonan et aliam sotil*” i Pere de Coromines, “*in camera dicti hospicii in qua iacebat dictus*

---

¹⁰³² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹⁰³³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

¹⁰³⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i 217v, respectivament.

¹⁰³⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰³⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 217 i Llibre Notarial 251, f. 105v, respectivament.

¹⁰³⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r, 44r, 27v i 47r, respectivament.

*defunctus (...) unam cozeram modicam sotill*¹⁰³⁸.

El **veirat** és un cobertor de llit de diversos colors. Només n'hem trobat tres referències entre la documentació estudiada. Romia tenia “*un veyrat*” (1421), Joan Orriols, “*un veyrat cominal*” (1438) i Pere de Miquels, “*dos veyrats*”¹⁰³⁹.

L'**estral** també devia ser un cobertor de llit de colors, semblant al veirat. Sabem que podien ser de llana i de borra i que tenien ratlles. Així trobem “*un strayll de borra*” de Jaume Trullars (1383), “*un starayll de lana barrayat*” de Francesc Torrent (1383), “*un astrayll ab listes grogues, verdas e vermeylles*” de Margarida (1433) i “*un astrayll ab listes de diverses colors*” de Miquel Oller (1439)¹⁰⁴⁰.

2) Roba de taula i cuina

Les peces de roba de casa que hem trobat als documents berguedans baixmedievals estudiats relacionades amb la taula i la cuina són les tovalles, els tovallons, el drap de forn i el drap de cuina.

Les referències més nombroses són a les **tovalles**, presents a gairebé tots els inventaris estudiats. Malgrat aquestes nombroses cites, només ens tres casos ens diuen de quin material estan fetes. En concret, en trobem de cotó, de cotonina i de cànem.

El 1383, Pere de Coromines tenia, entre els seus béns “*quasdam mapas bonas panni de coto cum capitibus cooperatis de serico*”¹⁰⁴¹. El **cotó** era una fibra tèxtil molt emprada a Catalunya malgrat el seu relatiu exotisme ja que, per raons climàtiques, no podia ser conreat aquí. S'importava de països riberencs de l'Egeu i s'emprava principalment per a fer peces de roba de casa.

La **cotonina** era un teixit fet amb cotó que comença a trobar-se a Catalunya a finals del segle XIV. S'utilitzava per a la roba interior i per a la de casa. L'any 1441, entre els béns de Jofre Cardona es troben “*unes tovaylles de cotonina blanclas ab los caps obrats de seda vermeylla, blava e groga ab ocells e ab altres obratges*”¹⁰⁴².

En **cànem** era una fibra tèxtil molt emprada a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana. Ja hem vist més amunt que també s'utilitzava per a fer llençols. L'any 1383, entre els

---

¹⁰³⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i 142v.

¹⁰³⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r i Llibre Notarial 251, f. 35r i 44r, respectivament

¹⁰⁴⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 217v i 247r i Llibre Notarial 251, f. 14r i 27v, respectivament.

¹⁰⁴¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

béns inventariats a Pere Salner hi figuren “*quasdam mapas canapis*”¹⁰⁴³.

Quant a les característiques (color, mida, estat de conservació, etc.) de les tovalles emprades a Berga a la Baixa Edat Mitjana, la documentació és una mica més explícita. Així, trobem “*quasdam mapas bonas*”¹⁰⁴⁴, “*quosdam mapas novas grossas*”, “*quosdam mapas sotils*”, “*quosdam mapas modicas*” i “*quosdam mapas longas oldanas*”¹⁰⁴⁵, “*unes tovalles listades*”¹⁰⁴⁶, “*unes tovaýllas listades de blau*”¹⁰⁴⁷, “*unas tovaýlles blanchas sotils*”, “*unas tovaýlles grans ab listes blavas*”, “*unes tovaýlles blanchas bonas*” i “*unes tovaýlles blanchas migenceres*”¹⁰⁴⁸.

Tal i com passa encara avui, de tovalles n’hi devia haver de més corrents, per ser utilitzades a diari, i altres de més riques que servien per a àpats festius. Entre les primeres trobem les “*tovaýlles de tot dia*” de Maties Serra¹⁰⁴⁹ i, entre les segones les ja mencionades “*quasdam mapas bonas panni de coto cum capitibus cooperatis de serico*”¹⁰⁵⁰ i les “*tovaýlles de cotonina blanchas ab los caps obrats de seda vermeylla, blava e groga ab ocells e ab altres obratges*”¹⁰⁵¹. Són aquestes dues les tovalles més luxoses que trobem als inventaris berguedans estudiats. Ambdues tenen els caps de seda i, en el cas d’aquestes darreres, amb una combinació de vistosos colors a més de representacions d’ocells i altres elements no especificats. La descripció tan detallada per part del que feia l’inventari ens fa pensar que devia tractar-se d’una peça realment bonica i luxosa, que destacava sobre les altres.

Juntament amb les tovalles trobem els **tovallons**, fets amb materials diversos tals com de drap de ginesta, d’estopa de lli, cotó i seda. A l’inventari dels béns de Jaume Duran, fet l’any 1383, trobem “*duos tovaýllons novos panni de ginesta amples qui sunt in una pecia*”¹⁰⁵². La ginesta era un teixit de fibra de la planta d’aquest nom (*Spartium junceum*) que servia especialment per a fer peces de roba de taula, en el nostre cas, tovallons.

Un altre material emprat per fer tovallons és l’**estopa de lli**. Devia ser bastant comú ja que en tenim tres esments. Són el “*tovaýllo bo de astopa de li*”, els “*dos tovaýllons*

---

¹⁰⁴² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰⁴³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

¹⁰⁴⁴ Inventari dels béns de Francesc Torrents, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰⁴⁵ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰⁴⁶ Inventari dels béns de Romia 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

¹⁰⁴⁷ Inventari dels béns de Sibila, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹⁰⁴⁸ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v

¹⁰⁴⁹ Inventari dels béns de Maties Serra, 14521. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹⁰⁵⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹⁰⁵¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰⁵² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

nous d'estopa de li “ i els “*dos tovayllons d'estopa de li quis tenen tots en una peça*”, tots ells esmentats en l'inventari dels béns de Jofre Cardona, fet l'any 1441¹⁰⁵³.

Bartomeu Boixader, l'any 1383, tenia “*quosdam tovayllons cabats de coto*” i “*alios tovayllons cabats de seda*”¹⁰⁵⁴.

Altres tovallons que apareixen en els documents berguedans baixmedievals estudiats són descrits com “*duos tovayllons pents*”¹⁰⁵⁵, “*uns tovallons blanchs usats*”, “*tovayllons listats, dues peces*” i “*tovallons grossos, tres peces*”¹⁰⁵⁶, “*duos tovayllons blaus*” i “*duos tovayllons vells*”¹⁰⁵⁷ i “*uns tovayllons bons ab listes blavas*”¹⁰⁵⁸.

Dues vegades trobem esmentats uns tovallons amb una funció especial i concreta. Es tracta dels “*quendam manutergiam de offerir*” i els “*tovayllons d'offerir*” que trobem, respectivament, entre els béns de Bartomeu Boixader i de Sibil·la, inventariats els anys 1383 i 1444¹⁰⁵⁹. Creiem que podria tractar-se d'un tipus de drap amb el qual es cobrien les ofrenes (pa, cera, etc.) que es presentaven al sacerdot durant la missa i que eren destinades a les atencions del culte, al sufragi pels difunts, etc.

A més de tovalles i tovallons hem trobat, relacionats amb la taula i la cuina, altres peces de roba de casa tals com draps de cuina i draps i tovalloles de forn.

Ramon Puig tenia entre els seus béns, inventariats l'any 1448, “*un drap de cuina blanc de setzè*”¹⁰⁶⁰. Devia servir per a eixugar la vaixel·la o per a eixugar-se les mans el qui estava a la cuina. El drap de setzè era una tela de llana en l'ordit de la qual tenia setze passades.

En la documentació estudiada hem trobat dues mencions a **draps de forn** i un a la **tovallola de forn**. Creiem que ambdues peces devien fer una funció similar, segurament, cobrir el pa a l'hora de portar-lo de casa al forn. En cap cas ens diuen de quin material eren fets però els més usuals eren de llana. Els drap i la tovallola de forn documentats pertanyien a Blanca, a Miquel Oller i a Jaume Duran i són descrits respectivament com, “*unum drap de forn*”, “*dos draps de forn*” i “*duas tovaylletes de*

---

¹⁰⁵³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹⁰⁵⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

¹⁰⁵⁵ Inventari dels béns de Jaume Duran, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰⁵⁶ Inventari dels béns de Romia, 1421. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r.

¹⁰⁵⁷ Inventari dels béns de Blanca, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r.

¹⁰⁵⁸ Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

¹⁰⁵⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r i Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹⁰⁶⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

forn”¹⁰⁶¹.

3) Roba de neteja personal

Són relativament poques les peces de roba de neteja personal que hem trobat en la documentació bergurdana baixmedieval estudiada. De fet, es resumeixen en dues peces que tenen gairebé la mateixa funció; es tracta de la tovallola i l'eixugamans.

La tovallola és una peça de roba destinada a eixugar el cos, les mans, els peus, etc. Les tovalloles esmentades a la documentació berguedana són fetes de materials diversos tals com seda, lli, tela d'Holanda i drap de casa.

Per **drap de casa** hem d'entendre aquell que s'havia treballat a casa. En el nostre cas és Jofre Cardona qui té “*quatre tovaylloles de drap de casa quis tenen totes en una peça*”¹⁰⁶².

Altres tovalloles documentades són fetes de **lli**. Es tracta de la “*tovayllola de li*” de Miquel Oller i les “*quatre tovaylloles blanques de drap prim de li, tres ab los caps rendats e la una menys de randa*” de Pere de Miquels¹⁰⁶³. Per la descripció d'aquesta última sabem que, en les puntes i a manera d'ornamentació, algunes tovalloles podien tenir **rands**, o sigui, un conjunt de fils entreteixits.

Només una de les tovalloles citades i descrites en la documentació berguedana estudiada és de “**tela d'Olanda**”. Ja hem parlat més amunt d'aquest tipus de roba fina de lli, només podem afegir que és el mateix personatge qui tenia els llençols i les tovalloles d'aquest teixit: Jofre Cardona. Així, a l'inventari dels seus béns fet l'any 1441 llegim, “*una tovayllola de tela d'Olanda ab la flocadura tota de seda blanca*”¹⁰⁶⁴, o sigui, que a més d'estar feta amb un teixit fi, aquesta tovallola tenia les puntes ornamentades amb un conjunt de fils penjants de seda blanca, a manera d'un serrell.

Finalment, un altre material emprat en les tovalloles descrites als inventaris berguedans estudiats era la seda. Les tovalloles podien ser totes de seda, com les que tenen, l'any 1383, Jaume Duran i Jaume Trullars i que són descrites respectivament com “*aliam tovayllolam operatam de serico*” i “*quandam tovayllolam operatam de*

---

¹⁰⁶¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r, Llibre Notarial 251, f. 27v i Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰⁶² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47v.

¹⁰⁶³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i 44r, respectivament.

¹⁰⁶⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

serico”¹⁰⁶⁵, o bé podien tenir detalls fets amb aquesta roba, com les “*duas tovayllolas albas cum signis sericis*”, també de Jaume Duran¹⁰⁶⁶. Aquest mateix personatge, també posseïa una altra tovallola de seda que, per la descripció, sembla més luxosa que les altres. Es tracta de “*aliam tovayllolam operatam de serico cum signis de griu et de castell*”. Aquests elements heràldics ens parlen d’un escut amb un animal fantàstic i un castell.

A més d’aquestes tovalloles que destaquen per alguna característica hi ha documentades les corrents que devien ser de color blanc ja que sempre són descrites com “*blanchas*”. Així, Jaume Duran tenia, el 1383, en fer-se l’inventari dels seus béns, “*quandam tovayllolam albam longam sotil*”; Romia tenia, l’any 1421, “*una tovallola blanca larga et sotil*” i Sibil·la, el 1444 “*una tovayllola tota blanca*”¹⁰⁶⁷.

L’**eixugamans** era, com el seu nom indica, un drap per eixugar-se les mans. La documentació ens dona unes descripcions molt pobres d’aquesta peça de roba, fet que sembla indicar que eren d’ús quotidià i de poc valor. Només en una ocasió se’ns parla del material amb què podien estar fets. Així, entre els béns de Jofre Cardona, hi figura “*un axugamans de canam*”¹⁰⁶⁸. Les demés descripcions només ens parlen de l’estat de conservació d’aquestes peces. El personatge que, segons els inventaris, tenia més eixugamans era Miquel Oller ja que entre els seus béns se n’inventarien nou, que són descrits com “*dos axugamans*”, “*dos axugamans sotils*”, “*quatre axugamans sotils*” i “*un axugamans bo*”¹⁰⁶⁹.

Quant al lloc on trobem els eixugamans, el més corrent és trobar-los a la cuina, com és el cas d’algunes peces dels inventaris de Miquel Oller i Ramon Puig, encara que, també els trobem guardats en caixes, juntament amb altra roba, com seria el cas d’altres eixugamans de l’ara mencionat Miquel Oller que en guardava sis dels nou que tenia en un bancal i un cofre del menjador.

4) Peces de decoració i confort.

Entre les peces que podem qualificar de decoració i de confort trobem les cortines, les estores, el bancal i els coixins.

---

¹⁰⁶⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i 217v, respectivament.

¹⁰⁶⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰⁶⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v, Llibre Notarial 27, f. 7r i Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹⁰⁶⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

La **cortina** és un element que només hem trobat inventariat en quatre cases berguedanes baixmedievales, les de Pere de Coromines, Jaume Duran, Francesc Torrent i Pere de Miquels. El comú denominador d'aquestes cases era que els seus propietaris eren benestants o almenys així ho sembla indicar l'inventari dels seus béns.

Per les descripcions que els inventaris fan de les cortines podem diferenciar les **cortines de finestra o balcó** de les cortines de llit.

En dues ocasions se'ns parla concretament de **cortines de llit**. Són les dues "*cortines de lit blaves*" que trobem a l'inventari dels béns de Pere de Miquels¹⁰⁷⁰. Les tenia en dues habitacions de casa seva, a la cambra on ell dormia i en una cambra secundària, on també hi havia una altra cortina aquesta, suposem, a la finestra.

Pere de Coromines tenia "*in camera dicti hospicii in qua iacebat dictus defunctus (...) tres cortines canapis viridis*" i "*unam cortinam virmileam sotil*"¹⁰⁷¹. En aquesta cambra hi havia tres colgues. Podria ser que les tres cortines de **cànem** verd fossin cortines de llit i la cortina vermella, la cortina de la finestra?. No podem assegurar-ho donat que la documentació no ho concreta però pensem que és una possibilitat a tenir en compte.

Francesc Torrent, sastre, tenia a la finestra o balcó de la cuina de la casa del Call Nou on vivia, "*unam cortinam de stam scacayadam*"¹⁰⁷². Aquesta notícia ens permet saber que l'**estam**, o teixit fet amb fil de llana pentinada, era emprat per fer determinada roba de casa i que la cortina de la cuina de Francesc Torrent feia una mostra a base de quadres d'escacs que també es coneix amb el nom d'**escacat**.

Jaume Duran tenia, segons l'inventari dels seus béns, tretze cortines¹⁰⁷³. Nou d'elles són descrites com "*novem cortines que sunt inter quatuor trocia*" i es troben a la sala menjador de casa seva. Per aquestes referències creiem que devia tractar-se de roba per fer cortines, ja que Jaume Duran era un mercader de roba i en tenia moltes i de diferents tipus repartides per diverses estances de la casa. Les altres cortines inventariades creiem que sí que devien pertanyer a la casa. Són descrites donant a entendre que no estaven en massa bon estat de conservació. Així, podem llegir, "*unum trocium de cortina virmilea sotil*", "*unum frustrum de cortina virmilea sotil*" i

---

¹⁰⁶⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹⁰⁷⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹⁰⁷¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹⁰⁷² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰⁷³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

“*duo trocia cortine listate sotils*”. El primer tros de cortina **vermella** es trobava en una cambra secundària de la casa, mentre que el segon estava “*in camera in qua dictus Jacobus jacebat*” Els dos trossos de cortina **ratllada** eren en una cambra que sembla per als mals endressos “*in quadam domo sotus ipsum porticum*”.

Les **estores** apareixen citades poques vegades en la documentació berguedana estudiada i, tal i com hem vist amb les cortines, sempre en inventaris de cases benestants com són les de Pere de Coromines, Pere Salner i Jofre Cardona.

Pere de Coromines disposava d’una “*storam pulcram palarum*”, o sigui, d’una estora **de palla** que tenia “*in camera dicti hospicii in qua iacebat dictus defunctus*”¹⁰⁷⁴, i que segurament emprava per posar els peus nus a terra en posar-se o sortir del llit. No sabem on Pere Salner tenia la seva “*stora de palma sotil*”¹⁰⁷⁵.

Jofre Cardona tenia dues estores a la seva casa del carrer del Corral de Berga. Al menjador hi tenia “*una stora en la paret*” i en una cambra “*una stora de peus*”¹⁰⁷⁶. Creiem que la primera s’utilitzava a manera de tapís i la segona per cobrir el terra.

El **bancal** és un drap llarg per posar damunt la taula o el bancal. Als inventaris berguedans baixmedievals hem trobat una única menció a aquest drap d’ornament. Així, trobem “*un banchal ab listes grogues e vermeylles*” entre els béns que, l’any 1439, tenia Miquel Oller, encara que, de fet, no era seu sinó que era de la mare del mercader Joan Riera que l’havia empenyorat per 8 sous¹⁰⁷⁷. Hem de pensar, doncs, que era una peça vistosa i amb un cert valor, tan pel qui l’empenyorava com per qui l’acceptava de penyora.

El darrer element de confort i ornamentació és el **coixí**, que apareix esmentat nombroses vegades en la documentació berguedana baixmedieval estudiada. El material més emprat per fer la coberta dels coixins documentats és **la seda**. Així trobem, entre els béns inventariats l’any 1383 a Pere de Coromines “*quatuor coxinos cohoperatos ex sirico*” i, l’any 1438, entre els de Joan Orriols, “*dos coxins obrats de seda de la antigor sotils*”¹⁰⁷⁸.

El **sendat** era un teixit de seda molt fi i molt utilitzat a Catalunya fins a la fi del segle XIV i molt menys a partir d’aquesta data. L’any 1383, Pere de Coromines tenia a la

---

¹⁰⁷⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹⁰⁷⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

¹⁰⁷⁶ APBerga. Llibre Notarial 251 f. 47r.

¹⁰⁷⁷ APBerga. Llibre Notarial 251 f. 27v.

¹⁰⁷⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i Llibre Notarial 251, f. 35r.

seva cambra, entre peces de roba de casa i peces de vestir “*unum coxinum de çendat sotil*”¹⁰⁷⁹.

Pere de Miquels tenia, l’any 1441, quatre fundes de coixí fetes de drap fi i tancades l’una amb veta de color negra i l’altra amb veta de color morat. Així són descrites en l’inventari dels seus béns, “*quatre cubertas de coxins, duas ab veta negra e duas ab veta morada de drap prim*”¹⁰⁸⁰. Quant al material emprat per farcir el coixí, només en una ocasió se’ns diu que era de llana. És el coixí que trobem entre els béns de Ramon Puig, inventariats l’any 1448 i que a més també ens permet saber que tenia la funda pintada, “*un coxi pintat ple de lana*”¹⁰⁸¹.

El coixí que ens és descrit amb més detall pertany a Jofre Cardona. Es tracta d’un “*coxi ab la cuberta de drap de seda blancha d’Almaria ab barras listades de blanch e de vert e de negra e de vermeyll*”. La seda d’Almeria era un producte considerat de luxe i com a tal era tractat aquest coixí que es guardava en “*un coffre gran de obre de València, pintat de carmasí, ab sa clau*”¹⁰⁸².

CONCLUSIONS

- Entre la roba de casa cal esmentar la de llit, la de taula, la de neteja personal i les que podem anomenar excepcionals.
- La roba de llit més habitual són els llençols, les flassades i els cobrellits. Els llençols podien ser de materials diversos tals com el lli, la llana o el cànem. Les flassades, molt habituals a les cases berguedanes de la Baixa Edat Mitjana, eren de llana, borra o burell. De cobrellits n’hi havia de molt luxosos, fets amb materials rics com la seda o la pell.
- De la roba de taula destaquem les tovalles i de la de neteja personal les tovalloles, elements ambdós molt presents als inventaris berguedans estudiats.
- Com elements excepcionals hem trobat cortines i estores, només presents als inventaris de cases benestants.

---

¹⁰⁷⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹⁰⁸⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹⁰⁸¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

6.2.3.- Els atuells

Són molt nombrosos els atuells que apareixen referenciats en la documentació berguedana estudiada. I, com en el cas de les robes, la major part d'aquestes notícies provenen també dels inventaris *post mortem*.

El seu estudi ens ha portat a classificar aquests atuells documentats en cinc apartats, que hem anomenat:

- estris per al servei de taula
- instruments, recipients i altres elements per a cuinar
- elements de difícil classificació
- recipients per a guardar i transportar aliments
- estris de neteja.

1) Servei de taula

Per començar hem de dir que una taula ben parada havia de tenir unes tovalles i uns tovallons, peces de les quals ja hem parlat abastament quan hem fet referència a la roba de casa, així com també havia d'estar ben il·luminada. Només en una ocasió els inventaris berguedans esmenten "*tria candalabra ferri serviendi in tabula*", propietat del ric mercader Jaume Duran, mort l'any 1383.

L'àpat començava i acabava amb el rentamans, l'acte de rentar-se les mans abans i després del menjar, a vegades amb aigua perfumada de roses. Pel rentamans s'utilitzava l'**aiguamans**, com el que tenia, l'any 1441, Pere de Miquels, "*un lavamans d'estany*". L'aiguamans, també anomenat rentamans, es componia d'una bacina amb pitxer. El de Pere de Miquels era d'estany, però també podien ser de terrissa.

Les peces bàsiques de la vaixela eren les escudelles i els talladors.

L'**escudella** era un recipient en forma de casquet esfèric i peu anular, que podia tenir nanses o no, i que servia per a menjar aliments líquids o semilíquids, les anomenades "cuines", que inclouen salses, sopes i guisats.

Aquest atuell, a més d'utilitzar-se a la taula, també era emprat a la cuina per barrejar aliments i condiments o per batre ous.

Es guardaven en uns moblets específics anomenats escudellers, mobles que trobem

---

¹⁰⁸² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

en algunes cases berguedanes de l'època com és el cas de la de Pere Salner¹⁰⁸³, Jaume Duran¹⁰⁸⁴, Elisenda¹⁰⁸⁵, Jaume Trullars¹⁰⁸⁶, Francesc Torrent¹⁰⁸⁷, Joan Noguera¹⁰⁸⁸ i Sibil·la¹⁰⁸⁹.

Les referències berguedanes a les escudelles ens parlen de quatre tipus de materials emprats en la seva fabricació. Així en trobem de fusta, de terra, de terra de València i d'argent. Les escudelles de fusta són les més nombroses, fet que ens porta a afirmar que devien ser les més corrents, les que utilitzava la major part de la població. Segueixen en importància les mencions a les escudelles de terra que, només en un cas se'ns concreta que era "*d'obra de València*". Era, aquesta darrera, la pisa blava de Paterna-Manises i era considerada relativament luxosa. El seu propietari era Jofre Cardona i, que aquesta terrissa fos considerada de més qualitat, ho sembla corroborar el fet que el dit Jofre guardés les escudelles de fusta i de terra a la cuina i les nou escudelles "*d'obra de València*" en una altra cambra, juntament amb diverses peces de la mateixa procedència.

Una sola menció en tots els inventaris estudiats ens parla d'una escudella d'argent. La trobem entre els béns inventariats a casa de Miquel Oller, encara que s'especifica que era de Lluís d'Ortigues que l'havia empenyorada per 3 florins. Creiem que devia ser una peça valuosa i poc freqüent en les llars baixmedievals berguedanes, a excepció de les més luxoses.

El nombre d'escudelles que trobem a les cases és molt variable, oscil·lant entre les cases on només en trobem una o dues, com és el cas de la de Francesc Torrent¹⁰⁹⁰ a altres amb vint o més, com són els casos de les de Pere de Coromines o Jaume Duran¹⁰⁹¹. Podem dir que normalment als inventaris apareixen, per terme mig i a cada casa, entre cinc i dotze escudelles.

Per menjar més consistents, les "pietances" o plats de carn i peix, s'utilitzava el **tallador** que era un plat gran de forma troncocònica amb el llavi aixecat i la vora bisellada. A les llars berguedanes trobem talladors de diferents mides i de diferents materials. Així la documentació parla de talladors sense concretar, que podem

---

¹⁰⁸³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 341r.

¹⁰⁸⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹⁰⁸⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

¹⁰⁸⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

¹⁰⁸⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰⁸⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.

¹⁰⁸⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹⁰⁹⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹⁰⁹¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i 112v, respectivament.

anomenar “estàndar”, de talladors grans, “*tres taylladors grans de fust*”¹⁰⁹² i de talladors petits “*cinc taylladors petits de fust*”¹⁰⁹³.

Quant als materials amb què es fabriquen, trobem els de fusta i els de terra, predominant els primers.

Semblant al tallador i amb la mateixa funcionalitat trobem el **plat**, un recipient baix i fondo amb ala o sense que s'utilitzava per menjar els aliments sòlids. En la documentació berguedana les referències al plat són tardanes. En concret, el trobem esmentat en inventaris dels anys 1441, 1448 i 1452, juntament amb nombroses referències a talladors de fusta. És possible que a mitjans del segle XV, a Berga, s'anomenés “tallador” al plat de fusta i “plat” al de terrissa, ja que tots els plats esmentats són d'aquest material. N'hi havia de qualitats diferents. Així, Jofre Cardona tenia “*quatre plats de terra obra de València*” i Ramon Puig només “*un plat de terra*”, sense més especificacions.

També eren utilitzats per a menjar a taula el **greal** i la **greala**, plats fondos amb peus. Són molt abundants a les llars berguedanes baixmedievals i, en alguns casos, s'inventarien juntament amb les escudelles. Els materials amb què estaven fets eren la fusta, la terrissa i l'estany. Les peces més abundants eren les de terrissa, diferenciant-se les de terra sense més i les “d'obra de València” que ja hem vist que eren una mica més fines. Molt menys abundants són els greals d'estany que només trobem presents en dos inventaris berguedans dels anys 1441 i 1452 corresponents a Jofre Cardona i Maties Serra, respectivament.

Un fet a remarcar és que entre la documentació estudiada rarament apareixen els **ganivets**, que en aquella època eren de fulla de ferro estreta i mànec prim, tot d'una peça. Eren utilitzats per tallar la carn al tallador, des d'on es repartia entre els comensals que menjaven amb les mans o acompanyant-se amb un tros de pa. Margarida tenia entre els seus béns, l'any 1433 “*dos ganivets*”.

Més nombroses són les referències a la **cullera** que tant s'utilitzava a la cuina com a la taula. En trobem inventariades de fusta, de llautó i d'argent. En el cas d'aquestes dues darreres, que podem considerar objectes de luxe, gairebé sempre es guaden dins de cofres i no entre els objectes de la cuina o de la taula, fet que ens indica que no eren d'ús quotidià i que eren realment apreciades.

---

¹⁰⁹² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹⁰⁹³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

Ampolles, àmfores, pitxers o pitxells i orces eren utilitzats per portar els líquids a taula.

L'**ampolla** era un recipient de vidre amb el coll larg i la panxa ampla i podia tenir un enfonsament cònic a la base o estar pujada sobre un peu. A Berga en trobem en els inventaris de Pere de Miquels, Jofre Cardona, Margarida i Sibil·la. Miquel Oller tenia un moble destinat a guardar ampolles, un **ampoller**. També hem trobat que les ampolles podien tenir un recipient per sostenir-les: el **calguer**, que apareix esmentat una sola vegada en la documentació berguedana estudiada. Jaume Duran tenia entre els seus béns, inventariats l'any 1383, "*unum calquer d'ampola*".

Una varietat de l'ampolla és l'**àmfora**, que segurament devia tenir una forma derivada de la tipologia clàssica. Francesc Torrents, Pere de Coromines i Jaume Duran disposaven d'aquest tipus de recipient. Per un inventari anònim sabem que les àmfores podien ser de vidre ja que hi podem llegir "*duas amphoras vitri*".

El **pitxer o pitxell** és un gerro amb nansa i abocador recte que servia per contenir i abocar el vi sol o barrejat amb aigua, beguda que a la Catalunya medieval, acompanyava el menjar. També podia servir per donar aiguamans.

A Berga trobem pitxers de terrissa, blanca o verda, i d'estany. Els pitxers de terrissa més característics i que semblen ser els descrits als inventaris berguedans eren amb vidratge interior melat i verd o blanc a l'exterior, que ocupava la meitat o els dos terços superiors de la peça. Així podem llegir "*un pitxer de terra vert*" i "*un pitxer de terra blanc*", ambdós de Miquel Oller. De pitxers n'hi havia de diferents capacitats, ja que entre els béns de Sibil·la trobem "*dos pitxells grans de terra*" i, entre els de Miquel Oller "*una pitxereta d'estany*"¹⁰⁹⁴.

L'**orça** era una gerreta petita que també s'utilitzava per servir la beguda a taula. Entre els atuells de cuina esmentats als inventaris berguedans estudiats trobem una única referència a una orça. Es tracta de l'inventari dels béns de Sibil·la, on es pot llegir la funcionalitat que tenia aquesta gerreta: "*una orça de liurar vi*".

Per beure, trobem a les llars berguedanes baixmedievales diversos atuells com, anaps, gots, copes, tasses i tassons.

Els **anaps** i els **gots** més habituals tenien unes formes elementals i llises i podien ser fets de diferents materials. Als inventaris berguedans trobem anaps de fusta i gots de vidre, més nombrosos els primers que els segons i, per tant, hem de pensar que també més comunament utilitzats.

Crida també l'atenció la relativa abundància de **copès** i **tasses** d'argent entre els béns d'alguns berguedans de l'època. Tal com hem vist en el cas de les culleres d'argent, les copes i tasses d'aquest metall eren considerades peces de luxe, es guardaven dins de cofres i eren objecte d'empenyoraments. Així, entre els béns de Miquel Oller hi figura una tassa d'argent blanc propietat de Guillem Ramon Noguera, empenyorada per 55 sous i 6 diners. Per la mateixa quantitat, en Boixader havia empenyorat una altra tassa d'argent a Romia. També trobem esmentades unes tasses de vidre que es guarden en uns **tassers**. Més modestos semblen el "*tazer de pailla*" i també les "*dues tazas de terra*" que figuren, l'any 1383, entre els béns de Blanca. En aquest inventari, també hi figuren uns **tassons**, essent l'única menció en tota la documentació estudiada a aquests tipus de recipient. El tassó és una tassa gran que pot tenir nanses o no.

Pel que podem extreure de la documentació estudiada les copes i tasses tenien peus. Així trobem la "*taceam argenti deauratam cum petges*" de Pere de Coromines o la "*copa d'argent daurada dins e lo peu deffora*" de Ramon Puig. D'aquesta referència és important la menció al daurat interior. La plata daurada era considerada de més valor que la plata i també era, per tant, més cara. Les copes de plata daurada eren peces que es fabricaven a Catalunya i eren producte d'exportació. Referent a la seva utilitat podem aventurar que servien per al viàtic.

Per portar i servir el menjar a taula s'utilitzava la **berenguera** o **servidora**, un recipient obert, més gran i fondo que el tallador i que podia ser de fusta o de terrissa. A Berga, en trobem esmentades tant d'un material com de l'altre. Així, Arnau Sala tenia "*una servidora de fust*" i Pere de Miquels "*una servidora de terra*". També cal esmentar que en aquesta vila, les servidores també eren considerades com escudelles grans o almenys així ho sembla indicar la referència que trobem l'any 1383 en l'inventari dels béns d'Elisenda, "*duas servidoras sive scudellas terri magnas*".

Un element que no podia faltar a la taula medieval era la sal que es solia guardar en un recipient especial, el **saler**. La sal, ingredient essencial en els àpats, es posava davant el comensal de més categoria de la taula. Els salers, que trobem inventariats amb relativa abundància a Berga, podien ser de fusta o de metall. Els primers són molt abundants en la documentació i devien ser els més utilitzats. Només en un sol cas trobem esmentat un saler d'estany, propietat de Maties Serra. Els salers es

---

¹⁰⁹⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r i 27v, respectivament.

guardaven a la cuina, al menjador o en alguna altra cambra de la casa.

Aquestes estances s'il·luminaven, com ja hem vist en parlar dels mobles, amb diversos elements. Un dels més emprats a les cuines era el **gresol**, un recipient dins el qual es posa oli i un ble per a fer llum. Alguna casa disposava d'un **pagès**, un braç de fusta giratori articulat al pinte d'una xemeneia, que servia per a penjar-hi el gresol. És el cas de la cuina de Jofre Cardona on es va inventariar “*un pages per tenir cresols*”(1441).

2) Atuells per a cuinar

Els atuell, recipients i altres elements per a cuinar són els més nombrosos i abundants que trobem als inventaris berguedans estudiats.

Com a peces bàsiques a les cuines baixmedievales berguedanes hem d'esmentar l'olla, la caldera, la cassola, la perola i la paella.

L'**olla** és un recipient de cos globular, base arrodonida, amb o sense coll i nanses. S'utilitzava per a cuinar, però també servia de recipient per a guardar-hi productes del rebost. Així, els inventaris berguedans esmenten “*una olla de terra ab mel*” i “*tres olles de mel*”, propietat de Sibil·la i d'Arnau Sala, respectivament¹⁰⁹⁵.

Les olles podien ser de terrissa o metàl·liques, sigui d'aram, de ferro o de coure. Les que apareixen esmentades més vegades als inventaris berguedans són les de coure, seguides de les de terrissa. Només dues referències ens parlen d'olles d'aram.

El mateix passa amb la **cassola**, contenidor de boca ampla i poc fondo amb la base cònca, destinat a anar al foc i preparar els menjars; també són molt més citades les de metall que les de terra. En el cas de Berga, totes les cassoles de metall que s'esmenten són d'aram.

Per cobrir olles i cassoles s'utilitzaven les **cobertores**, tapadores planes o lleugerament còniques amb una nansa per aixecar-les. Podien ser de terrissa o de metall. En el cas de Berga, les més usuals eren les de ferro, com les que trobem, a tall d'exemple, als inventaris dels béns de Jaume Duran, “*unam cobertoriam ferri sine ansa*” i de Miquel Oller, “*duas cobertores de fer*”. Era un estri molt emprat a la cuina; així, Sibil·la l'any 1444, tenia “*quatre cobertoras de terra i duas cobertoras de fer*”.

La **caldera** era un estri fonamental en la cuina medieval. Generalment es trobava present a totes les cuines i servia per bullir aigua, coure carn, etc. Totes les calderes

esmentades als inventaris berguedans són d'aram i n'hi ha de mides diferents. Així, Pere Salner en tenia una de petita “*una calderetam aramis*”. Aquests atuells de cuina eren valuosos per a una casa i no es llençaven fins que no eren del tot inservibles. Això explica que en els inventaris figurin peces trencades, foradades o sense nansa. Jaume Trullars tenia “*unam calderetam fractam*”, Pere de Coromines una “*calderiam sine ansa*” i Pere de Miquels, “*una caldera foradada*”.

Semblant a la caldera trobem la **perola**, que té les seves mateixes característiques, i apareix gairebé esmentada tantes vegades com aquella als inventaris berguedans. Aquestes referències ens permeten saber que solia ser d'aram, que tenia nanses i que podia tenir mides diverses; eren bastant freqüents les peroles petites, com la “*paroletam aramis*” de Pere de Coromines. A més de coure, la perola també era utilitzada per a transportar productes, així, l'any 1444, Sibil·la tenia en una cambra de casa seva “*una perola de portar aygua*”.

Les **paelles** eren sempre de metall, de ferro o d'aram, i podien tenir un o dos mànecs, segons consta en la documentació berguedana “*una padella ab duas cuhas de fer*”. Aquest estri s'utilitzava per fregir i sofregir els aliments i per a preparar els anomenats sofregits amb ceba, porros i cansalada viada, una de les salses bàsiques de la cuina catalana medieval.

La paella es complementava amb la **giradora**, una mena de tapadora que també servia per a tombar els aliments. Solien ser de metall, com la de ferro que tenia, l'any 1421, Arnau Sala “*una giradora de fer*”.

Una vegada analitzats els estris per cuinar i anar al foc, sembla que podem concloure que, per a aquesta tasca, els estris metàl·lics eren més utilitzats que els de terra.

A la cuina, quan no es feien servir, les olles, cassoles, calderes i altres atuells es guadaven sobre **capçanes**, unes rodelles fetes de càrritx o de forcs d'all, que feien que aquelles no llisquessin. Totes les capçanes esmentades en els inventaris berguedans pertànyen a Jofre Cardona. Aquest, l'any 1383, tenia quatre capçanes “*una capçana bona de tenir caldera*”, “*una capçaneta pocha bona*” i “*dues capçanes*”.

Per treure els aliments de calderes, olles i altres atuells s'utilitzaven casses, llosses i cullers. La **cassa** és un recipient relativament profund, unit a un mànec llarg que serveix per treure líquids o semilíquids i transportar-los. Als inventaris berguedans

---

¹⁰⁹⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r i 46v, respectivament.

les referències a les casses són relativament nombroses i generalment sempre se'ns diu que eren d'aram. També se'ns informa que la cassa feia conjunt amb la ferrada, recipient cilíndric o troncocònic, fet de dogues de fusta voltades de cercols de ferro, per a tenir aigua, vi, llet, etc. Així, a l'inventari dels béns d'Elisenda, fet l'any 1383, es pot llegir "*unam ferradam cum sua cacia d'aram*" i al de Maties Serra, de l'any 1452, "*una ferrada ab sa cassa d'aram*". Als documents berguedans estudiats, la cassa també és anomenada "*cassa de foc*". Creiem que això pot significar que, a més de la seva funció de transportar líquids, també podia ser posada al foc. A tall d'exemple citem que Maties Serra, l'any 1452, tenia dues casses de foc, una d'elles gran: "*una cassa de foch*" i "*una cassa de foch gran*".

Llosses i **cullers** són culleres grosses semiesfèriques. La llossa apareix citada nombroses vegades als inventaris berguedans i, normalment, s'especifica que era de ferro. Entre altres, disposaven de llosses Pere Salner, "*unam lociam ferri*", Francisca, "*une loçe*", i Maties Serra "*una loça de fer*", els anys 1383, 1422 i 1452, respectivament. Jaume Duran i Pere de Coromines, l'any 1383, tenien, cadascun, "*quatuor cuyllers*".

Per esbromar brou o altres líquids, els inventaris esmenten, l'**esbromadora**, un estri semblant a una cullera plana i amb petits forats. Son nombroses les vegades que apareix aquest estri als inventaris, des de la cita "*unam esbromadoriam ferri*" que trobem, l'any 1383 a l'inventari de béns de Pere de Coromines, fins a "*una asbromadora de fer*" que figura entre els béns de Maties Serra, el 1452. Aquestes cites ens permeten veure que el material amb què estaven fetes les esbromadores era el ferro.

Per tallar, a la cuina feien servir el capolador i el coltell o ganivet. El **capolador** és una fulla de ganivet ampla i robusta, a manera de fulla de destrat, amb un mànec que es pot agafar amb les dues mans, i que serveix per a tallar carn. Ara l'anomenariem tallant. Només hem trobat tres capoladors citats en els inventaris estudiats. Un pertany a Romia i és inventariat l'any 1421, "*unum capolador*"; els altres dos són de Miquel Oller i figuren en l'inventari dels seus béns fet l'any 1439, "*dos capoladors*". El **coltell** o **ganivet** és una eina de tall, consistent en una fulla d'acer relativament curta i posada al cap d'un mànec. Una variant d'aquest és la **ganiveta**, un ganivet gros que s'utilitzava per llescar el pa i per matar el porc. Totes aquestes eines tallants podien guardar-se en un estoig especial, la **coltellera**. L'any 1438, Joan Orriols a la cuina hi tenia "*una coltellera ab una ganiveta*".

Per esmolar les eines de tall s'emprava l'**esmoladora**. Així, Miquel Oller disposava a la cuina d'"*una asmoladora*", un instrument de pedra o de metall, en forma de roda, de disc, de cilindre, etc. que s'emprava per aquell menester.

Un element molt important a la cuina medieval catalana i que trobem present a totes les cases és el **morter**, un recipient de forma troncocònica amb el llavi engruixit, peu massís i parets molt gruixudes que servia per triturar condiments, fer salses, picades i barrejar aliments. Poden ser fets de diversos materials com la terrissa, la pedra, la fusta, el coure i també, el vidre.

A les cuines berguedanes trobem inventariats nombrosos morters i en molts casos veiem que n'hi havia dos o més. Així, Miquel Oller en tenia tres, Romia en tenia dos i Jaume Duran, quatre.

Els morters que trobem a les llars berguedanes són 46, dels quals 2 són de terrissa, 14 són de fusta, 19 de pedra i 11 de coure. També en trobem de mides diferents, uns més petits que altres; Margarida tenia "*un morteret patit de fust*".

El morter s'acompanyava del **boix** o **mà**, un cilindre robust amb un mànec més prim que el cos i que serveix per a picar verticalment i esclafar alguna cosa dins el morter. Usualment era de fusta però també en trobem inventariats de coure. Així, Pere de Miquels tenia: "*un morteret de coura ab sa ma de coura*". La seva funcionalitat queda clara en l'inventari de béns de Miquel Oller on figura "*un boix de picar sal*".

Si per a picar s'utilitzava el morter, per a ratllar l'utensili emprat era la **rasora** o ratlladora, un instrument amb el qual es ratllaven, entre altres, el pa i el formatge. Les referències a ratlladores són abundants als inventaris estudiats i, en alguns casos, especifiquen perquè eren utilitzats. Així, Pere de Miquel tenia "*una rasora de raure*", Maties Serra "*duas rasores de raure pa*" i Jofre Cardona "*una rasora de raure formatge*".

Una tècnica culinària molt corrent a l'Edat Mitjana era l'ast, el sistema de rostir mitjançant el qual una peça, clavada en un punxó, gira sobre la flama, fent-la canviar de color i estovant-la.

A les cuines berguedanes del segle XIV i XV també és present aquesta tècnica i trobem inventariats diversos **asts** o **asters**, barres de ferro amb les quals es traspassa longitudinalment un animal per coure'l. A tall d'exemple citem els dos asts que tenia la monja de Montbenet, Isabel d'Aguilar: "*dos asters de ferro*". L'ast s'aguantava sobre el foc per una peça que els inventaris anomenen **tenidor**. Així, Jaume Duran

posseïa: “*unum tenidor d’aster ferri*” i Jofre Cardona: “*un tenidor d’ast de fer ab tres peus*”.

Una tècnica semblant a l’ast era la **graella**, un conjunt de barretes de ferro paral·leles i disposades en un bastiment també de ferro, sobre els quals es col·locaven els aliments. Les graelles només apareixen dues vegades als inventaris berguedans i en dates tardanes. Les trobem als inventaris dels béns de Joan Orriols i de Maties Serra fets el 1438 i 1452, respectivament. En ambdós casos l’anotació és la mateixa, “*unes grahelles de fer*”.

Tota un sèrie d’estris que apareixen en els inventaris berguedans tenen com a punt de referència el foc. Són les lleves, els clemàstecs, els capfoguers, el colgafoc, el manxet, el ventall, els molls i els ferros de foc i de cuinar.

Els **clemàstecs** eren una cadena d’anelles simples, penjada a la paret just sobre la llar, amb un o dos ganxos a la part inferior per penjar la nansa de la caldera. Apareixen esmentats onze vegades als inventaris berguedans; entre ells, als de Bartomeu Boixader “*quosdam clamascles ferri*”, de Francisca “*uns clamascles*” i de Sibil·la, que en tenia dos “*uns clamaschas*”, dels anys 1383, 1422 i 1444, respectivament.

Complement dels clamàstecs eren les **lleves** que són uns ganxos units per un arc o una barreta de ferro que per un extrem aguanten l’olla i per l’altre és pengen dels clamàstecs. Apareixen esmentades, entre altres, als inventaris dels béns de Jaume Duran “*quosdam levas ferri*”, de Romia “*unes leves*” i de Maties Serra “*unes leves de fer*”, dels anys 1383, 1421 i 1452, respectivament.

Creiem que les anotacions “**fers de foch**” i “**fers de cuynar**”, que generalment sempre apareixen inventariats a les cuines, han d’identificar-se amb el trespeus, un trípede de ferro amb una base engraellada que s’utilitzava per a posar l’olla o la cassola sobre el foc. Trobem referències a aquest estri en, entre altres, els inventaris de béns de Jaume Duran “*quosdam ferros ignis*” i de Ramon Puig “*uns fers de cuynar*”, dels anys 1383 i 1448, respectivament.

Els **capfoguers** són dues peces, generalment de pedra o de metall, que es situaven a cada costat de la llar i servien per sostenir la llenya i facilitar-ne la combustió. Jaume Duran, tenia entre els seus béns, inventariats l’any 1383, “*quosdam capfoguers ferri*” i Jofre Cardona, l’any 1441, “*uns capfoguers*”.

Per fer més viu el foc, a les cuines s’utilitzaven diversos estris. Pot haver tingut aquesta funció el ventall que apareix inventariat l’any 1383 entre els béns de Jaume

Duran “*unum ventayll*”, encara que per la seva ubicació a la sala-menjador de la casa també podia tractar-se d’un element de confort, per moure i refrescar l’aire durant els àpats. El **ventall** de foc era, generalment, una rotllana d’espart o de palma amb un mànec. Per avivar el foc també es pot utilitzar una manxa. És possible que el **manxet** que es cita l’any 1383 entre els béns de Jaume Duran, sigui una manxa petita per fer donar aire al foc.

Per remenar i agafar les brases del foc es poden utilitzar els **molls**, un instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clau a manera de tisores, però de tal forma que coincideixen en el pla els dos extrems d’una i altra. Aquest estri apareix citat als inventaris de Francesc Torrent “*quosdam mols ferri*”, de Romia “*uns mols*” i de Sibil·la “*uns molls de lautó*”, els anys 1383, 1421 i 1444, respectivament. Quan es volia apagar el foc s’utilitzava un **colgafoc**, com el que tenia Jaume Duran “*unum colgafoc*”.

Un component bàsic de l’alimentació medieval era el pa que es pastava a casa. Per coure’l, la vila possessia diversos forns, encara que també hi devia haver qui el coïa a casa. Malgrat que no hem trobat cap referència directa a forns a les cases, estem segurs de la seva existència. Ho intuïm per diversos elements que apareixen als inventaris com són **pales de forn** i **cabassos de forn** i algunes peces de roba de casa, tals com **draps** i **tovalloles de forn**. Així, l’any 1383, Elisenda tenia “*unam paletam de fusta de forn*” i un personatge de nom desconegut “*unun cabazet de forn*”.

Per pastar la farina per fer pa s’emprava la **pastera**, un recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, de la qual tenim nombroses referències als inventaris berguedans. En totes les cases apareix una pastera i, en alguns casos, més d’una i tot. Per les mencions que figuren en els inventaris sabem que les pasteres tenien uns peus i una tapa. A tall d’exemple en recollim algunes descripcions: “*unam pasteriam cum copertorio et capitellis*” de Jaume Duran; “*unam pasteram fusti*” de Bartomeu Boixader; “*una pastera cubertada*” de Margarida i “*una pastera petyada ab son cubertor*” de Pere de Miquels. Les pasteres podien guardar-se en caixes. Així, el 1448, Ramon Puig tenia “*una caixa per gurdar la pastera*”.

Per rascar la pastera i treure’n la pasta que s’hi havia quedat enganxada es feia servir un instrument consistent en una làmina metàl·lica anomenat rasora paraula també emprada, com hem vist més amunt, per designar una ratlladora, encara que en el primer cas se la coneixia com “*rasora de pastera*”. En quatre inventaris apareix la

rasora de pastera; són dels de Miquel Oller, Jofre Cardona, Jaume Trullars i Francesc Torrent. Als tres primers casos la referència només ens diu “*una rasora de pastera*” i al darrer afegeix el material amb què està feta, “*unam resoriam ferri de pastera*”. Complementos i/o components de la pastera són la granera, l’asqualeta i l’asperla.

La **granera** podria ser un utensili compost d’un feix de branques primes o de palmes, subjecte a l’extrem d’un mànec de fusta o de canya, i que serveix per a arreplegar i treure la pols, i la brutícia. Ara l’anomenem escombria. Entre els béns de Jofre Cardona, inventariats l’any 1441, hi figura “*una granereta de pastera*” que es trobava en una cambra que hi havia al costat de la cuina i on també es guardava una pastera.

Creiem que hem d’identificar l’**asqualeta de pastera** que apareix a l’inventari de béns de Margarida, l’any 1433 i descrita com “*una pastera de pastar cubertada ab sa asqualeta e ab mig cabaçet de farina*”, amb una escaleta o cernedor, bastiment damunt el qual es fa anar i venir el sedàs per a passar la farina. Aquesta relació sedàs-ascaleta també la trobem en l’inventari de béns de Miquel Oller, on podem llegir “*un sedàs i una asqualeta de pastera*”.

No hem pogut identificar l’**asperla de pastera** que apareix en alguns inventaris berguedans tals com els de Bartomeu Boixader, Jaume Duran, Elisenda i Blanca, entre altres. Només sabem que era un instrument de ferro per algunes de les referències anotades en els documents, com “*duas asperles ferri*” de l’inventari dels béns de Bartomeu Boixader o “*una asperla de fer*” que trobem en el de Jofre Cardona. Apuntem la possibilitat que pugui tractar-se de l’eina que els fornars anomenen tall, una planxa de ferro que servia per rascar la pastera i tallar la pasta.

Per passar la farina abans de pastar-la, les cases disposaven de **sedassos**, instrument compost per un teixit més o menys clar de cerres, de fil de seda, de fil metal·lic, etc. muntat en un cercol de fusta. Són relativament abundants als inventaris berguedans i devien ser bastant utilitzats ja que alguna casa en tenia fins a cinc, com és el cas de la de Pere de Coromines. A nivell general, se sap que de sedassos n’hi havia de quadrats, de rodons i de pergamí amb foradets. La documentació berguedana, només en un cas ens ofereix una mínima descripció que ens permet parlar d’un sedàs fet de cerres. Es tracta del “*sedaç de serras*” que apareix en un inventari de l’any 1435 entre els béns de Joan Noguer. La cerra és el pèl gruixut i aspre que tenen els porcs i les cues dels cavalls, muls i ases.

La farina es guardava en **arques, caixes i tauts** o bé en **sacs**. Tots aquests elements estan documentats als inventaris berguedans. Així trobem que l'any 1383, Elisenda tenia "*unum sachum fariner*", el 1421 Arnau Sala "*una taut farinera*", el 1439 Miquel Oller "*una caxa farinera*" i Ramon Puig, el 1448, "*una archa farinera*". En cap cas no hem trobat cap descripció d'aquests sacs, arques, tauts i caixes. Per treballar la pasta s'emprava una planxa de fusta anomenava **taulell de pastar**; diverses cases berguedanes baixmedievales en disposaven. Així, trobem entre els béns inventariats de Jaume Duran i Pere Salner, el 1383, "*unum taulell de pastar*" i , el 1439, entre els de Miquel Oller, "*un taulellet petit de pastar*".

Abans de posar el pa al forn s'havia d'assenyalar i per a tal fi s'emprava un instrument anomenat **assenyalador de pa**. Jofre Cardona tenia dos d'aquests instruments, "*dos senyaladors de senyellar pa*".

Una vegada cuit, el pa es transportava en un **taulell de portar pa**, com el que l'any 1441 s'inventaria entre els béns de Jofre Cardona. Possiblement feien la mateixa funció les **posts per portar pasta** que apareixen, l'any 1435, entre els béns de Joan Noguer, "*duas posts de portar pasta*".

3) Elements de difícil classificació

Altres elements que podem trobar a les cuines medievals són els neulers, les balances, l'estornell, l'escalfador i diverses mesures.

Els **neulers** és un motlle per a fer neules, consistent en una mena d'estenalles que tenen les mordales en forma de plats, dins les quals es col·loca la pasta de farina per a posar-la al foc. Només apareix citat una vegada en els inventaris berguedans. Trobem uns neulers entre els béns de Ramon Puig, inventariats l'any 1448, "*uns naulers*".

L'**estornell** és un bastó amb alguns branquillons, que serveix per a penjar-hi botifarres i altres coses de menjar. Només n'hem trobat una menció que data de l'any de 1441 i es troba en l'inventari de béns de Jofre Cardona: "*un astornell de fust*".

L'**escalfador** era un recipient de metall a manera de cassola amb un mànec llarg, que s'emprava per escalfar, sigui aigua o altres líquids, sigui el llit, etc. No sabem quina era la funcionalitat del "*calfador de coura*" que tenia, l'any 1452, Maties Serra, però podem suposar que era la de posar-hi brases i escalfar el llit.

Un element citat una sola vegada als inventaris berguedans és l'**alambí**, un aparell que serveix per a la destil·lació, compost essencialment de tres vasos, i que trobem

entre els béns que, l'any 1422, Margarida d'Avià, abadessa del monestir de Montbenet, dona a Isabel d'Aguilar, sagristana i cantora del mateix monestir. En el document és cita en plural “*uns alambrichs*”.

No sabem quin tipus de recipient era la “*lagenam*” que apareix citada unes quantes vegades als inventaris berguedans. Per la descripció que se'n fa als documents sabem que era de fusta i que es podia guardar, tant a la cuina, com en altres llocs de la casa. Francesc Torrent, Bartomeu Boixader i Pere de Coromines tenien aquest tipus de recipient.

4) Recipients per a guardar i transportar aliments

Un conjunt important d'estrís eren emprats en l'emmagatzematge i transport de productes que havien de servir d'aliment per als habitants de les cases. Referent a aquesta funció, als inventaris berguedans estudiats hem trobat, quant als líquids: el bací, el barral, el bot i la bóta, el brocal, el cànter, el càntir, la carabassa, el carretell, el cóm, l'embudera, l'embut, la ferrada, la gerra, la pica, el pot, el poal, la setra, el setrill i la setrilla, el silló, la tina, la tona, la trulla, la tramostera, els “*vasa vinaria*” i el vaixell.

Per contenir grans quantitats de líquids, trobem, en algunes cases baixmedievales berguedanes, la pica, un recipient gran de pedra o de terrissa amb una concavitat per a posar-hi aigua, oli o altres líquids. El 1383 entre els béns de Jaume Duran trobem: “*unam piquam lapidis in qua sunt decem media quarteria olei parum plus vel minus*”. Maties Serra tenia, l'any 1452 en el seu menjador, “*una picha de pedra per tenir oli hon pot haver entorn una olla d'oli*”.

El **cóm** tenia les mateixes característiques que la pica però s'emprava sobretot per posar aigua o menjar als animals. Així ho confirma la referència que n'hem trobat a l'inventari dels béns de Pere de Coromines, de l'any 1383, “*unum com lapidis in quo bibunt galline*”

El **baci**¹⁰⁹⁶, amb la seva variant **bacina**, és un recipient fondo, generalment de metall, per posar-hi aigua o altres líquids. És un recipient que apareix en nombroses cases berguedanes, mencions que ens permeten conèixer que, efectivament, la majoria eren metàl·lics però que també n'hi havia de fusta. Entre els primers en trobem de ferro,

---

¹⁰⁹⁶ També era anomenat “*pelium*” segons apareix en l'inventari de béns de Jaume Trullars, fet l'any 1383, on podem llegir “*unum pelium sive baci*”.

d'aram i de llautó. El fet de trobar-ne de llautó, un material considerat de luxe a l'època, ens suggereix que aquests bacins devien ser emprats per a menesters delicats, tals com per exemple, abocar l'aigua pel rentamans. Gràcies a aquelles mencions també sabem que alguns bacins tenien un anell de ferro del qual desconeixem la seva utilitat.

A tall d'exemple, citem "*unum bacinet ferri*" de Jaume Duran (1383), "*un baci gran de lautó ab son anell*" de Jofre Cardona (1441) i "*dues baçinas d'aram*" de Sibil·la (1444).

El **barral** era un tipus de botella de vidre, d'alguns litres de cabuda, que solia ser folrada de palla, de canyes o verducs per estar més defensada contra els cops. En els inventaris berguedans es confirma que eren de vidre i que n'hi havia de mides diferents. Així trobem que, l'any 1383, Pere de Coromines tenia "*unum barrale vitri*" i Jaume Duran, el mateix any, "*quatuor barralets vitri*". En els barrals guardats a les cuines mai se'ns parla de trames de cistelleria per protegir-los dels cops. Encara que la documentació es refereixi normalment a barrals de vidre, també sabem que n'hi podien haver de fusta. Així, el 1421, entre els béns d'Arnau Sala hi havia "*unum barral fusti*".

Semblant al barral hi havia el **brocal**, un recipient, també de vidre, que algunes vegades, tenia brocs. Només apareixen dues mencions a brocals i ambdues són de l'any 1441. Als inventaris dels béns de Pere de Miquels i de Jofre Cardona hi figura, respectivament, "*un brochal de vidra*" i "*dos brochals de vidra*".

De més capacitat que el barral i el brocal eren els **bots** i les **bótes**, recipients o bé de cuir cosit i empegat o bé de fusta que serveixen per contenir oli, vi o altre líquid. Normalment es guardaven al celler o al rebost, com és el cas de Pere de Coromines que, l'any 1383, en fer-se l'inventari dels seus béns, es va trobar, "*in domo vocata la dispensa dicti hospicii ... duos bots corei*". Entre els seus béns, el 1435, Joan Noguer disposava "*d'una boteta de roure fonada de pi de 24 mig corters*".

El **carretell** és un barril petit, que serveix principalment per tenir vi o vinagre i que té una cabuda que oscil·la entre un càntir i una càrrega. El 1448, entre els béns de Ramon Puig hi figura "*un carratell patit hon ha un poch de vinagra*".

Més petita que la bóta ordinària és la **pipa**, que trobem esmentada en diferents inventaris. Les notícies que en tenim ens parlen de pipes de terra, d'una cabuda que oscil·la entre 3 i 6 migs quaters. Així, el 1383, Pere de Coromines tenia "*duas pipas*".

terre magnas” i Pere de Miquels, el 1441, “*una pipa de terra de 3 mig corters i una pipa de terra de 5 o 6 mig corters*”.

També podem trobar a les cases berguedanes baixmedievals un recipient de fusta per a premsar el raïm i elaborar el vi: el **trull**. En la documentació estudiada apareix com a “*trulla*” i no és massa habitual ja que només n’hem trobat quatre referències. Aquesta peça, normalment, apareix esmentada a la cuina i només se’ns dona com a descripció que era de fusta. Miquel Oller tenia, l’any 1439, “*dues trulles de fust*” i Jofre Cardona, el 1441, “*una trulla de fust*”.

Per emmagatzemar el vi trobem els “*vasa vinaria*”, les **tines**, les **tones** i els **vaixells**, tots ells, usualment recipients de roure o de pi i de gran capacitat. Als inventaris del segle XIV trobem esmentats els “*vasa vinaria*”. A tall d’exemple citem el “*vas vinarium de travers de pinu*” de Pere de Coromines o els “*vas plenum vini novelli in quo sunt undecim saumate vini parum plus vel minus*”, “*aliud vas vinarium in quo sunt quasi quatuor saumate vini veteris*” i “*aliud vas vinarium in quo sunt due saumate vel quasi vini mixti*”, tots ells de Jaume Duran. El 1435, entre els béns de Joan Noguer trobem “*una tina de roure amb el fons de pi de 14 somades*”. En el mateix inventari llegim “*una tona de 10 o 12 somades*”.

A més de tones per a vi, sabem que també existien tones per a cereals. Així, el 1421, el pagès Arnau Sala disposava de “*tres tonas graneras*”.

Molt citats en la documentació estudiada són els vaixells. En trobem de diverses capacitats i un d’ajagut a terra. Aquest darrer és esmentat el 1439, entre els béns de Miquel Oller “*un vexell assegut*”.

El **cànter** era un recipient de forma tancada amb el cos arrodonit, coll recte ben diferenciat i dues nanses grosses, una a cada costat del coll. Servia per guardar aliments, tant sòlids com líquids. En els documents berguedans només se’n troben amb aigua i amb vi, “*tres canters vinaders*” i “*dos canters ayguaders*” de Pere Salner (1383). El que sí que especifiquen els documents berguedans és que els més usuals eren de terra ja que la majoria de referències així ho indiquen: “*un canter de terra*” de Margarida (1433) o “*unum canter terre*” de Francesc Torrent (1383). També hem de dir, però, que n’hi havia de metàl·lics, com els d’aram i coure que tenia, l’any 1452, Maties Serra, “*un quantar d’aram*” i “*un quantaret de coura*”.

El cànter també era usat com unitat de mesura segons es pot despendre d’algunes receptes de cuina tals com la de nous confitades del Libre de Sent Soví on es pot

llegir “*A CCL nous agats III lliures de mel e un cànter aygua...*”¹⁰⁹⁷.

El **càntir** és un atuell de forma tancada amb una sola nansa horitzontal, un bec i un broc. S'empra per transportar aigua i beure a galet. Són poques les referències que hem trobat al càntir en els documents berguedans. Per aquestes sabem que el càntir normalment era de terra, com el que tenia Jofre Cardona l'any 1441, “*un cantir de terra*” i que també podia contenir vi, com el que tenia Jaume Duran l'any 1383, “*un cantir vinader*”.

Semblant al cantir és el **silló**, del que també tenim poques referències en els inventaris berguedans. Només n'hem trobat dues mencions entre els béns inventariats l'any 1444 a Sibil·la que tenia “*un seylló menys d'ança de terra*” i “*un seylló de terra ab ança*”, ambdós guardats a la cuina. També deu ser el mateix recipient el “*solonum de terra*” que es troba, el 1383, a l'inventari dels béns de Pere Salner.

És coneix com a **carabassa** un recipient fet a base de buidar i assecar el fruit d'aquesta planta. És un tipus de recipient molt emprat a l'Edat Mitjana i, en conseqüència, les seves mencions als inventaris berguedans són molt abundants. Aquestes referències ens permeten saber que podien contenir diferents líquids, principalment oli o vi. Així, l'any 1383, entre els béns de Jaume Duran es troba “*una carabaciam vinaderiam*” i entre els de Bartomeu Boixader “*una carabaciam olieram*”. També sabem que n'hi havia de vidre ja que, l'any 1439, Miquel Oller tenia “*una carabaça de vidre*”.

La **setra**, també anomenada citra, és un recipient amb una nansa en un costat i broc curt a l'altre que servia per treure i abocar aigua, vi i altres líquids. Als inventaris berguedans, se'n documenten de terrissa, de vidre, d'aram, d'estany i de llautó. La cetra de terrissa era propietat de Jofre Cardona qui, l'any 1441, la guardava en una cambra de casa seva. La descriuen com “*una çetra ab la bora trencada de terra de obra de València*” o sigui, era una peça de pisa blava de Paterna-Manises i es considerava més de luxe que la terrissa corrent. Ja hem vist més amunt que Jofre Cardona tenia altres peces d'aquesta procedència com escudelles, plats, greals i greales. La setra de vidre “*unam cetram vitri*”, propietat de Jaume Duran (1383), segurament devia servir per al serviment de taula. Totes les altres setres documentades són metàl·liques. Ramon Puig té una setra d'estany, inventariada l'any

---

¹⁰⁹⁷ Rudolf Grewe: *Libre de Sent Soví*. Editorial Barcino. Barcelona, 1979. Pàg. 227.

1448, i citada simplement com “*una cetra d’estany*”; Jaume Duran, a més de la de vidre, en té una altra d’aram, “*unam çetram aramis*” i Pere de Miquels en té tres de llautó, descrites com “*una cetra de lautó*” i “*duas çetres antigues de lautó*”. Aquestes peces, veritables productes de luxe, eren guardades la una, la més valuosa, al menjador i les altres dues, segurament pel fet de ser “antigues” i per tant molt usades i velles i de menys valor, a la cuina.

Semblant a la setra trobem el **setrill** i la **setrilla**, recipients de forma tancada, de cos globular i coll estret amb abocador de pessic que servia per contenir i abocar l’oli o el vinagre. La setrilla era de més capacitat que el setrill i, per aquest motiu, la primera s’emprava més a la cuina i el segon, al serviment de la taula.

Els setrills i setrilles que apareixen en els inventaris berguedans són de terra o de vidre i, generalment, sempre es relacionen amb l’oli. Així, Jofre Cardona tenia, l’any 1441, “*un setril de vidra per tenir oli*” i també “*un setril de terra de tenir oli*”, ambdós a la cuina.

La **ferrada** és un recipient cilíndric o troncocònic, fet de dogues de fusta voltades de cercols de ferro, per a tenir o transportar aigua, vi, llet, etc. Les mencions a la ferrada són abundants als inventaris berguedans estudiats, mencions que ens permeten saber i confirmar que eren de fusta, com la que tenia Bartomeu Boixader (1383) “*quandam ferradam fusti*”, que tenien un cercol de ferro per subjectar les dogues de fusta, com la que es descriu entre els estris i atuellis de Pere de Coromines l’any 1383 “*unam ferradam cum circulum ferri*” i que s’empraven per transportar aigua de la font pública a casa o del pou a la cuina, com les, també, de Pere de Coromines “*tres ferrades portandi aquam*”. Per treure aigua del pou s’emprava el **poal**, un recipient de cos ovoide amb un broc, coll curt i nansa superior que fa de pont. Normalment eren de terrissa però també devia haver-ni de fusta, material del que sembla fet el poal que es descriu, l’any 1383, entre els béns de Bartomeu Boixader “*unum pual cum circulis ferri*”.

La **gerra** era la peça més utilitzada en les cases baixmedievales per guardar i emmagatzemar aliments i altres productes ja que els conservava molt bé i no eren massa cares de compra. Eren de terrissa, estaven envernissades de dins i podien ser de diferents tamanys. Així, en els inventaris berguedans estudiats, apareixen gerres petites, com les que té Sibil·la “*una algerreta de tenir oli*” (1444). La documentació ens parla de gerres que contenen diferents productes, tan sòlids com líquids. En el

primer cas destaquem la farina “*una algerra amb farina*”¹⁰⁹⁸; i, en el segon, l’oli. Les gerres amb oli són les citades més vegades en els inventaris berguedans. Segons l’Equip Broida¹⁰⁹⁹: “*Les gerres olieres ens vénen citades a gairebé totes les llars, i devien tenir unes característiques externes fàcilment diferenciables de les altres; cal creure que la boca era més estreta, alguna vegada tenien broc, evidentment estaven envernissades de dins, si bé aquesta característica la podríem aplicar a la majoria de les gerres*”.

Alguns productes com la mel o la llet és guardaven en un recipient especial de terrissa, l’**embudera**, de la que només hem trobat dues mencions en els inventaris berguedans. L’any 1383, Jaume Trullars tenia “*una ambuderia terre*” que guardava al menjador i “*unam ambuderiam fusti*” que tenia al celler.

Per transvasar el contingut de les gerres a altres atuells més petits s’utilitzava l’embut i la tramostera. En la documentació berguedana trobem la gerra relacionada amb l’**embut**, confirmant la utilitat ara esmentada. Així, l’any 1383, entre els béns de Jaume Duran figura “*unam algerram cum suoambut fusti*”. No tots els embuts eren de fusta ja que n’hem trobat algun d’aram, com el que figura en l’inventari dels béns de Jofre Cardona, redactat l’any 1441, “*unambut patit d’aram*” o el que tenia, l’any 1448, Ramon Puig “*unambut menys de canó d’aram*”.

La **tramostera**, un atuell de terrissa en forma de gerra de cos globular amb dues nanses i una boca ampla amb vessador, servia per passar el vi d’una bóta a una altra o per passar l’oli de la gerra als setrills. Només hem localitzat dues mencions a la tramostera en els documents berguedans estudiats. Corresponen als inventaris dels béns de Pere de de Miquels que, l’any 1441, tenia “*una tramostera de terra*” i de Maties Serra que entre els seus béns, inventariats el 1452, hi figura “*una tramostera de terra blanca*”.

Més petit que la gerra però amb la mateixa funció, l’emmagatzematge d’aliments, és el **pot**. Normalment era decorat i s’emprava per confitures i espècies. Només hem trobat una menció a aquest atuell, en concret, “*un pot de terra vert*” que tenia Sibil·la entre els seus béns, inventariats l’any 1444. Creiem, però, que podem identificar com a pots els “*picalfos*” o similar, que apareixen en la documentació estudiada. Ens

---

¹⁰⁹⁸ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. Llibre Notarial 251, f. 205v.

¹⁰⁹⁹ EQUIP BROIDA: *Els atuells de terrissa* dins “Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval”. Acta Mediaevalia, annex 2. Barcelona, 1984. Pàg. 215.

basem per fer-ho en el fet que, en fer-se els inventaris, es troben localitzats a la cuina o al rebost, que són de terrissa i, alguns d'ells, envernissats, característiques que es troben en, per exemple, “*duos pitalfos virido terre*” de Pere de Coromines (1383).

Un altre grup de recipients per emmagatzemar i transportar aliments sòlids que trobem als inventaris berguedans són els fets de fibres vegetals, tals com el cabàs, la cabassa, el cabasset, el canic, la cistella, el covol, el paner i la panera i la senalla.

El **cabàs** és un recipient d'espart o de llata de palma, de forma ovalada amb les voreres relativament baixes i amb dues nanses, que serveix per tenir-hi gra, per tragar terra i per altres usos anàlegs. Sabem que n'hi havia de diverses mides ja que així s'indica en els inventaris. Així Blanca i Jaume Trullars tenien “*unum cabacium magnum*” (1383), Bartomeu Boixader “*unum cabacium modicum*”(1383) i Pere de Miquels “*un cabas patit*”. El cabàs de mida petita també s'anomenava **cabasset**. Així, Jofre Cardona disposava, el 1441, “*d'un cabaçet*”.

La **cabassa** té les mateixes característiques que el cabàs però pot ser de mides més grans. Tant l'un com l'altra no es guardaven exclusivament a la cuina sinó que en trobem de repartides per diferents cambres de les cases. Quant a la seva utilitat, només en un cas els inventaris berguedans ens en donen notícia. Es tracta de la “*cabaça gran de portar arengades*” que figura a l'inventari de béns de Miquel Oller, fet l'any 1439.

El **canic** és un cistell fet de canyes. El trobem esmentat als inventaris de Jaume Duran i Jaume Trullars, ambdós datats el 1383, i també en el de Sibil·la de 1444.

La **cistella** és un recipient fet de joncs, canyes o vímets entreteixits, de base circular o ovalada, amb una boca més ampla que la base, amb una o diverses nanses i amb tapa o sense. Tal i com hem vist en el cas del cabàs i la cabassa, no és un recipient exclusiu de la cuina sinó que en trobem als cellers, obradors, dormitoris, etc. Per les referències que ens proporcionen els inventaris sabem que eren fetes de canyes i que podien tenir tamanyos diversos com la “*sistella de canas*” que tenia Pere de Miquels a la cuina (1441) o les “*tres cisteletes*” de Blanca (1383).

El **covol** o cove és un recipient gran i fondo, més ample de dalt que de baix i fet de vímets o canyes. S'emprava sobretot per transportar roba o aliments. Les referències al cove que apareixen en els inventaris berguedans ens permeten saber que n'hi havia de mides diferents i que eren fets de canyes, com el “*covolet de canas*” de Jofre Cardona (1441). També sabem quins productes es transportaven amb coves. Així trobem “*duos covolets portandi panne*” de Jaume Duran (1383), “*unum covoll*

portando malgranas vel fructus” de Pere de Coromines (1383), “*dos covols de portar peix*” de Joan Noguer (1435) i “*un covall de tenir llana*” de Maties Serra (1452).

El **paner** i la **panera** són recipients de canyes o vímets, de base rodona o oblonga, de boca més ampla que la base i de parets relativament baixes. Podien tenir diverses mides. Així, Jaume Duran tenia a la cuina dos “*panarets*” (1441). Als inventaris berguedans no s’especifica quin era el seu ús. Només sabem que podien tenir tapes com la “*paneriam de vergues cubertzadam*” de Francesc Torrent (1383).

La **senalla** és un recipient fet de palma o d’espart, més ample de boca que de baix, quasi tan alt com ample de boca, que serveix per a contenir i transportar elements diversos. Als inventaris berguedans trobem dues mencions a la senalla. En ambdós casos les senalles es guardaven a la cuina. La primera és descrita com “*una senaylla pocha*” i pertanyia a Miquel Oller (1439) i la segona era “*una senaylla de portar carn*”, propietat de Jofre Cardona (1441).

5) Estris de neteja

Un darrer grup d’elements que trobem a les cuines berguedanes medievals són els que fan referència a la neteja i a la bugada i són l’aiguadera, el bugader, el gavadal, el lleixiuer, la conca i la llibrella.

El **bugader**, un cubell de terra, de fusta o de metall, on es posava la roba per passar bugada; només apareix citat una vegada en els documents berguedans estudiats. Trobem un bugader entre els béns que l’any 1421 posseïa Romia, sense que se’ns indiqui de quin material estava fet, només sabem que es guardava en una cambra que hi havia vora la cuina.

Fer bugada era, a l’Edat Mitjana, una tasca feixuga i laboriosa. S’havia de començar per fer el lleixiu a base de cendra. Possiblement el “*cantir gran trenchat de tenir çendre*”, que apareix l’any 1441 entre els béns que Jofre Cardona tenia a la cuina, fos utilitzat per a aquest menester. El lleixiu es guardava en unes gerres especials que potser s’anomenaven **lleixiver**, nom amb què també es coneixia un cubell per fer bugada. No sabem si el “*lexiver terre*” que apareix en els inventaris dels béns de Francesc Torrent, fet l’any 1383, correspon al primer o al segon dels atuells ara esmentats.

El **gavadal** o **gavadala** era un recipient, normalment de fusta, emprat per rentar plats. Als inventaris berguedans apareixen dues referències a aquest atuell. Així,

l'any 1383, Pere Salner tenia “*unum gavadal fusti*” i el 1433, Margarida, “*quatre gavadales de fust*”.

Per rentar plats també podia utilitzar-se l'**aiguadera** o aigüera. Aquesta apareix esmentada tres vegades als inventaris estudiats i en una d'elles se'ns informa que era de pedra. Es tracta de la que tenia Pere de Coromines, l'any 1383, a la seva cuina, descrita com “*quandam ayguaderiam lapidis*”. Creiem que ha d'identificar-se amb una pica de cavitat poc fonda on s'escuren i el netegen els plats i que té un forat per on surt l'aigua que s'ha emprat en aquesta tasca.

La **llibrella**, ara gibrell o gibrella, era un altre dels recipients emprats en la neteja de la casa i de les persones, encara que també podia ser utilitzat per altres menesters tals com posar verdura en remull o posar peix a desassalar. Era un recipient de base plana i secció troncocònica, amb una boca molt oberta. Normalment eren de terrissa. Així ho confirmen les tres referències a aquest atuell que apareixen als inventaris de les cases berguedanes baixmedievales. L'any 1383, Jaume Duran tenia “*duas librellas terre*”; el 1439 Miquel Oller, “*duas libreletes de terra*” i Sibil·la, el 1444, “*una librella de terra*”.

La **conca** era un recipient gran, a manera de gibrell, destinat a tenir aigua per a escurar els plats, rentar els peus o la roba. Les que apareixen als inventaris berguedans són d'aram. Eren propietat de Jaume Duran, Jaume Trullars i Pere de Coromines i es descriuen, en ser inventariades l'any 1383, com “*unam conquam aramis*”, “*unam conquam magnam*” i “*unam conquam aramis fractam*”, respectivament. Jofre Cardona, l'any 1441, també tenia entre els seus béns “*una concha d'aram*”.

CONCLUSIONS

- Els inventaris estudiats ens permeten saber que les cases berguedanes estaven, en general, ben assortides d'estris per a realitzar les tasques domèstiques bàsiques, tals com cuinar, emmagatzemar, transportar i netejar.
- També ens permeten poder-hi veure un ordre molt diferent a l'actual.
- Amb més o menys abundància, totes les cases berguedanes baixmedievales disposaven d'estris per al serviment de taula, estris per a cuinar, estris per a guardar o transportar aliments i estris de neteja.

6.3.- INSTRUMENTS PER A PESAR, PESOS I MESURES

En aquest apartat incloem instruments per a pesar, tals com les balances, les romanes, el calastró i l'alamut i diferents mesures i pesos, com la mitja quartera, l'aimina, la punyera, la mitja punyera, el mig octà i la rova.

La **balança** és un instrument que serveix per a pesar. Es compon d'una palanca mòbil sobre un eix vertical i que al cap de cada un dels seus dos braços duu un plat per a posar, en un els pesos i en l'altre, la cosa a pesar.

Les mencions a les balances són relativament abundants als inventaris berguedans estudiats ja que n'hem localitzat més de 12. Quant a l'ús veiem que aquestes mencions generalment fan referència al pesatge de la llana. Així, en l'inventari dels béns de Ramon Puig, fet l'any 1448, podem llegir: “*unes balances ab lo calestró de ferr e ab les copas de palma de pesar llana*”¹¹⁰⁰ i en el de Maties Serra de l'any 1452: “*unes balanças de pesar llana ab copes i calastró de fer*”¹¹⁰¹.

També hem trobat unes balances per a pesar monedes. Són “*unes balanças de pesar florins ab son astoig de fust e ab pes de 35 florins, ab ses taras*” que apareixen esmentades entre els béns de Miquel Oller, béns que foren inventariats l'any 1439¹¹⁰². Altres mencions no indiquen la utilitat concreta de l'instrument, com “*quasdam balançaz cum copis ferri*” de Pere de Coromines, “*quasdam balancias ferri cum copis aramis*” de Jaume Duran o les “*balançes ab lo calastró de fer*” de Pere de Miquels¹¹⁰³.

Per les descripcions contingudes als inventaris veiem que les balances més comunes eren les que tenien l'eix de ferro mentre que els plats podien ser de diversos materials, tals com el ferro, la palma o l'aram.

Referent als seus possessors hem de dir que són mercaders, com Pere de Coromines, comerciants, com Miquel Oller, paraires, com Bartomeu Boxader o pagesos, com Pere Salner.

La **romana** és un tipus de balança de braços desiguals, en la qual el cos que es pesa és col·locat a l'extrem del braç menor i s'equilibra amb un pes, anomenat piló, que es fa córrer al llarg del braç major. Només n'hem trobat una única menció als inventaris berguedans estudiats; concretament es troba, l'any 1383, en un inventari anònim, on

---

¹¹⁰⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹¹⁰¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹⁰² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

podem llegir “*duas romanas*”.

Un altre instrument emprat per a pesar és el **calastró** que en la documentació s'esmenta dues vegades com a tal i en altres ocasions apareix com una part integrant de la balança. Creiem que el calastró és la palanca mòbil que forma part de la balança i que duu penjat un plat a cada cap. Miquel Oller, l'any 1439, tenia “*un calastró petit ab ses copes de paylla*” a l'obrador i, el 1441, Jofre Cardona tenia “*un calastró petit de fer*” a la cambra. En gairebé totes les mencions al calastró, s'especifica que era de ferro.

La doble funció, com a instrument per a pesar i com a part de la balança, que hem esmentat pel calastró, la trobem també en l'**alamut**¹¹⁰⁴. Així, el 1437 trobem esmentades “*unas balanças de pesar lana amb los alamuts de ferr e ab les copes de paylla*” i el 1444 Sibil·la tenia “*uns alamuts amb les copes de palma per pesar llana*”.

Quant als pesos i a les mesures, hem trobat esmentades la **mitja quartera**, l'**aimina**, el **mig octà**, la **punyera**, la **mitja punyera** i l'**arroba**.

A la cuina, el paraire Maties Serra hi tenia, l'any 1452, una punyera de fusta, “*una punyera de fust*” i a l'obrador “*un pes de pedra ab son anell appellat roba*”. Pere de Coromines i Pere Salner, el 1383, disposaven respectivament de “*mediam punyeriam civaderiam*” i de “*unam punyeriam saleriam*”.

L'any 1433, entre els béns inventariat a Margarida, hi havia “*una mesura appellada miya cortera de fust*”¹¹⁰⁵. Margarida guardava aquesta mesura a l'entrada de casa seva. Jofre Cardona, l'any 1441, també disposava d'aquesta mesura “*una mesura de fust nova per civada appellada miya cortera*” que guardava a l'estable de casa seva.

El mig octà era una mesura per a líquids. El 1383, en l'inventari dels béns de Pere Salner, hi figura “*unum medium huytanum fusti mensurandi oleum*”.

El 1438, a l'entrada de casa seva, Joan Orriols hi guardava “*una mesura appellada esmina de fust*”.

La característica que hem pogut observar en les mesures és que eren majoritàriament de fusta i el pesos de pedra.

---

¹¹⁰³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i 112v i Llibre Notarial 251, f.44r, respectivament.

¹¹⁰⁴ També és esmentat com alamux o alamuy.

¹¹⁰⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 14r.

CONCLUSIONS

- Les cases berguedanes baixmedievales també disposaven d'estrís per a pesar, així com també de pesos i mesures.
- Entre els estrís per a pesar cal esmentar les balances, els alamuts i les romanes.
- Les mencions a pesos i mesures són relativament escasses als inventaris berguedans estudiats.

6.4.- EINES

Per facilitar el seu estudi les hem agrupat en el següents conjunts:

- eines agrícoles
- eines relacionades amb el tèxtil
- eines professionals
- estris de transport

Les **eines agrícoles** que hem pogut localitzar entre les referències que trobem als inventaris baixmedievals berguedans són: l'erer, l'arada, les arpes, l'ascaret, aixada, aixadó, aixertell, brescat, càvec, caixa de verema, tisoires de tondre, corbella, crivell, destrat, falç, follador, pala, parador d'arbres, podadora, podall, porgador, portadora, raspall d'era, rella de llaurar, escardador de bucs, esquella, un esteve d'arada, talarromagueres, tallabarses, jou.

Segons els inventaris baixmedievals, per a porgar el gra s'empraven l'erer, el crivell i el porgador. **L'erer** és un garbell gros, de quatre a cinc pams de diàmetre. Els erers antics tenien les vores d'espart i la reixa de joncs o pell foradada. En la documentació berguedana estudiada n'hem localitzat dos. Ambdós els trobem en inventaris del 1383 i són propietat de Jaume Duran i de Francesc Torrents. La documentació els esmenta com "*unun arer*".

El **crivell** és una espècie de garbell fet de pell foradada. Creiem que devia ser molt emprat ja que el trobem esmentat diverses vegades. Així, el 1383, als inventaris dels béns de Blanca, de Jaume Duran i de Pere de Coromines trobem esmentats "*unum crivell sotill*", "*unum crivell*" i "*unum crivell*", respectivament¹¹⁰⁶. Anys més tard, el 1444, Sibil·la tenia a casa seva quatre crivells¹¹⁰⁷ i el 1452, Maties Serra tenia "*un crivell*" al menjador¹¹⁰⁸.

El **porgador** és un garbell de malla estreta per a netejar cereals o altres grans i que s'empra, principalment, per a llevar-ne la pols. Només n'apareix una menció entre la documentació estudiada i la trobem a l'inventari dels béns d'Arnau Sala qui, el 1421, tenia "*un porgador*"¹¹⁰⁹.

Per a recollir la palla o l'herba de l'era s'emprava el **raspall d'era**, una escombria feta de branques de bruc o d'altres arbusts. Miquel Oller, en l'inventari dels seus

---

¹¹⁰⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 77r, 112v i 142v, respectivament.

¹¹⁰⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹¹⁰⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

béns tenia “*un respall d’era*”¹¹¹⁰.

Per treballar la terra trobem diverses eines. En primer lloc, podem destacar **l’arada**, un instrument compost essencialment d’una peça on va fixada la rella i d’un espigó on va junyida la bèstia o bèsties que l’estiren. Serveix per a remoure la terra abans de sembrar. Als inventaris estudiats apareixen algunes referències a aquest instrument. Així, el 1383, Pere de Coromines tenia, entre els seus béns, “*unum aratrum fusti sine vomere, unum aratrum cum vomere et cum aparatu arandi, unum aratrum sine vomere sed cum steva*”¹¹¹¹. Els elements que formen l’arada també apareixen esmentats per separat. Així, entre els béns de Jaume Duran s’esmenta “*unam stevam arati*” i el 1452, entre els de Maties Serra, “*una reylla de laurar*”¹¹¹². Per junyir els animals a l’arada o al carro s’emprava el **jou**, un instrument de fusta, més o menys corbat. En els inventaris estudiats n’hem trobat dues mencions. El 1383, Pere de Coromines tenia, a l’estable de casa seva, “*unum jovem fusti*” i el 1421, Arnau Sala, al mateix lloc de la seva guardava “*un you*”.

Altres eines per a la terra són l’aixada, l’aixadó, l’aixertell i el càvec. **L’aixada** és una eina consistent essencialment en un ferro acerat, de diverses formes, acabat en un tall més o menys ample o bé en punta, i que té un ull per on passa un mànec de 70 a 90 cm de llarg que forma angle agut amb el ferro. Les nombroses referències que en trobem als inventaris ens fan pensar que era una eina molt emprada. Així trobem “*axadas*” als inventaris de Miquel Oller, Pere de Miquels, Arnau Sala, Sibil·la i Jofre Cardona, entre altres. També trobem esments a varietats d’aixada. Sibil·la, vídua de l’arquer Guillem Noguera, Pere Salner i Francesc Torrents, tenia entre els seus béns “*unam axadam padreram*” i en un inventari anònim i en el de Blanca podem llegir “*unam axadam argilagueriam*”.

L’aixadó és una aixada petita. No devia ser massa usual ja que només n’hem trobat una menció en la documentació estudiada. Es tracta, en concret, de l’inventari dels béns del pagès Arnau Sala on llegim “*un axadó*”, que guardava a la cambra de casa seva.

Més comú sembla ser **l’aixertell**, una eina que consisteix en una fulla de ferro llarguera que a un cap té tall i a l’altre un altre tall curt o forcat. Un **aixertellet** és un

---

¹¹⁰⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.

¹¹¹⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹¹¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹¹² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i Llibre Notarial 251, f. 105v.

aixertell petit. Les referències a aquestes dues eines als inventaris berguedans estudiats són bastant nombroses, fet que sembla demostrar que el seu ús era molt corrent. A tall d'exemple citem que, l'any 1383, Francesc Torrents i Pere Salner disposaven cadascun de "*unum exartell*", Miquel Oller, el 1439, entre els seus béns hi tenia "*sis axades e un exertel*" i Arnau Sala, el 1421, "*un axertellet*".

El **càvec** és una espècie d'aixada que té la fulla ampla per la part posterior i estreta per la part anterior, de manera que resulta de forma trapezial o triangular. S'utilitza per a cavar. El trobem esmentat en inventaris berguedans de finals del segle XIV i de ben entrat el XV. Així, el 1383, Francesc Torrents tenia "*unum lignonem sive cavech*" i Pere Salner "*unum lignonem*". El 1421, el pagès Arnau Sala tenia, a l'estable, "*dos cavechs*". Les eines agrícoles també s'empenyoraven. El 1439, Miquel Oller tenia en penyora d'en Cellarers, per 3 o 4 sous, "*una axada i un cavech*".

Per arreplegar fems s'utilitzaven les **arpes**, una espècie d'aixada que té la fulla dividida en dues, tres o quatre puntes. Les hem trobat mencionades dues vegades en la documentació estudiada i ambdues notícies pertanyem al segle XV. La primera referència, la trobem a l'inventari dels béns de Joan Noguer qui, el 1435 tenia, en el celler de casa seva, "*unes arpes de fer*". Quatre anys més tard, el 1439, Miquel Oller a l'entrada de la casa que tenia al carrer Menorets guardava "*unes arpas de fer*".

La **pala** és una eina formada per una làmina de fusta o de ferro, de forma generalment rectangular, trapezial o semiovalada, adaptada a un mànec més o menys llarg i que s'utilitza principalment per recollir o remoure coses sòlides. Als inventaris berguedans trobem exemples de pales de fusta i de ferro, encara que les notícies sobre les primeres són més abundants. Així, el 1383, Jaume Duran i Pere Salner disposaven entre els seus béns de "*unam palam fusti*". El 1421, el pagès Arnau Sala guardava, a l'estable de casa seva, "*una pala de fust*". El 1439, a l'entrada de la casa que Miquel Oller tenia al carrer Menorets, trobem l'única referència a una pala metàl·lica, en concret es tracta de "*una pala de fer*".

Per tallar i podar arbres i arbustos, als inventaris estudiats es mencionen la serra, la destral, la podadora o podall, el tallabarses i el tallaromagueres.

La **serra** és una eina constituïda per una fulla d'acer proveïda de dents agudes en una de les seves vores i s'empra per tallar fusta o matèries dures. En fer l'inventari dels béns del pagès Arnau Sala, l'any 1421, apareix a la cuina "*una serra*". El pare Bartomeu Benet tenia, l'any 1383, "*unam serram modicam*" i el tintorer Miquel Oller, a la paret de l'escala hi tenia, el 1439, "*una serra migencera*".

La **destral** és un instrument de tall format per una fulla ampla de ferro acerat, de forma aproximadament trapezial amb el tall més o menys corbat, i proveït d'un mànec que segueix el mateix pla de la fulla. És una eina molt esmentada als inventaris estudiats, fet que ens indica que era molt usual. Les mencions a aquesta eina utilitzen a vegades el diminutiu **destraleta**, fent referència al tamany de l'eina. A tall d'exemple citem que, el 1383, Jaume Duran tenia "*unam destraletam ferri*" i Pere Salner "*unam destral sive securem*".

La **podadora**, també anomenada **podall** és un coltell corbat per a podar. En la primera d'aquestes formes apareix esmentat moltes vegades a la documentació esmentada. La forma podall només apareix l'any 1435 a l'inventari dels béns de Joan Noguer on podem llegir que aquest disposava "*d'un podayll*". Trobem podadores als inventaris del segle XIV i també als del XV. Així, n'apareixen referències l'any 1383 als inventaris de Pere Salner, Francesc Torrents i Bartomeu Boxader, entre altres. El 1421, el pagés Arnau Sala tenia "*tres podedores*".

Per desbrossar trobem les **tallabarses** i els **tallaromagueres**, eines que creiem que actualment s'agrupen sota el nom de tallabarder. Serien una espècie de podall reforçat per a tallar bardisses. Només hem trobat tres mencions a aquestes eines. Així, el 1383, en l'inventari dels béns de Pere de Coromines hi figura "*unam taylla bartzes sine manubrio*". El 1421 el pagés Arnau Sala tenia "*un talaromagueres*" i el 1439, Miquel Oller guardava a l'entrada de casa seva "*dues tayllabarzes*".

Per segar s'emprava la **falç**, segurament una de les eines amb més referències en la documentació estudiada. La trobem en inventaris del segle XIV i també en els del XV. Les úniques notícies que ens en donen és que eren de ferro. Així, el 1383, Bartomeu Boxader tenia "*duas falces ferri*" i Francesc Torrents, "*unam falcem ferri*". El seu ús ens és confirmat als inventaris de Blanca i de Joan Noguer, on podem llegir "*duas falzes de segar*" i "*tres falçs de segar*", respectivament.

Per a segar l'herba s'utilitzava la **corbella**, una eina corbada de fusta. A la documentació n'hi ha molt poques referències. "*Una corbella*" figura, el 1421, entre els béns del pagés Arnau Sala. També hi havia corbelles per a veremar, informació que podem extreure de la referència que trobem a l'inventari dels béns de Miquel Oller, datat el 1439, on podem llegir que aquest tenia "*tres corbelles de varemar*".

Continuant amb les eines relacionades amb verema trobem, en la documentació estudiada, el brescat, el follador, la caixa per a posar la verema que s'introduirà a la

tina i la portadora.

El raïm que havia de ser trepitjat i transformat en vi era transportat, de la vinya al celler, en portadores. La **portadora** és un recipient format de dogues de fusta, de forma troncocònica invertida, més alt que ample, amb la boca i el fons de forma generalment ovalada i a vegades circular, amb dos agafadors laterals a la part superior, que serveix principalment per a transportar raïm o vi, i també per a altres productes tals com fruites, aigua, terra, etc. És un element abundantíssim en la documentació estudiada i és esmentat tant als inventaris del segle XIV com als del XV. A tall d'exemple esmentem les “*sex paria de portadores*” que el 1383 apareixen citades entre els béns de Pere de Coromines i les “*dues portadores*” que tenia Sibil·la, el 1444. Per totes aquestes referències sabem que les portadores podien tenir coberta perquè, el 1383, un inventari anònim ens parla de “*unam portadoriam scuvertam*”, fet que sembla indicar que també n'hi havia de tapades. També sabem que la portadora podia anomenar-se barral, notícia que ens aporta l'inventari de béns de Pere de Coromines on es pot llegir que aquest tenia “*duas portadoras sive barrals fractos*”.

Quan el raïm arribava al celler es disposa en una **caixa**. Almenys així ho feia Pere de Miquels que, el 1441 disposava de “*una caxa on se descarrega la verema quis met en la tina*”.

El raïm passava de la caixa al **follador** o **folladora**, recipient dins el qual es trepitja per a fer-ne el vi. Són nombroses les referències que d'aquest recipient apareixen en els inventaris estudiats. D'aquestes podem extreure que eren uns recipients de fusta i que es guardaven al celler. Sabem que eren de dimensions considerables perquè podien necessitar-se bancs per enfilars'hi. Així, entre els béns citats als capítols matrimonials entre Bernat de Graner i Elionor de Cascalls signats l'any 1437 hi figuren “*dos banchs ab que hom puyt a la folladora*”¹¹¹³. Quant a la fusta més emprada per fer folladors sembla que era el roure. A tall d'exemple citem “*unam folladoram quercus*” de Pere de Coromines (1383) o el “*follador de roure fonat de pi de sis somades*” de Joan Noguera (1435).

Per afavorir la feina de trepitjar el vi, s'utilitzava el brescat. Un **brescat** és un conjunt de llistons paral·lels posats a un bastiment, i que, col·locats damunt el cup o follador, serveixen de sosteniment a la pila de raïm que s'ha de trepitjar. Només apareix citat una vegada en els inventaris berguedans estudiats. Es tracta de l'inventari dels béns

d'un personatge anònim fet l'any 1383, on es pot llegir que al celler de casa seva, juntament amb tines, tones i recipients per a guardar vi hi havia “*unum brescat cum tribus gelnis de pini*”

També s'esmenten en els inventaris berguedans baixmedievals elements que fan referència a l'apicultura. En concret hem trobat el parador d'arbres i l'escardador de bucs. El **parador d'arbres** és una arna o rusc que es col·loca buida a certs indrets perquè els eixams novells s'hi posin. Només n'hem localitzat una referència. El 1421, el pagès Arnau Sala tenia, entre els seus béns, “*un parador d'arbres*”, que guardava a l'habitació de casa seva. Aquest mateix personatge tenia, juntament amb el parador d'arbres, “*un scardador de buchs*” o sigui, un **escardador de bucs**, una eina per rascar i treure la mel dels ruscos.

Eines relacionades amb el tèxtil

Donada la gran importància que, com ja hem vist, tenia el tèxtil a Berga a la Baixa Edat Mitjana, són nombrosos les eines, estris i objectes relacionats amb aquesta manufactura que trobem als inventaris de tallers i llars de la vila.

En primer lloc destaquem la **carda**, un instrument de paraire que consisteix en una post amb mànec, folrada de cuir per una cara i armada de punxes metàl·liques, que serveix per pentinar la llana i anar separant la borra de l'estam per tal de facilitar la filatura. La **cardassa** era una carda grossa. Trobem cardes i cardasses en nombrosos inventaris de la Berga dels segles XIV i XV. Així, l'any 1383, s'esmenten aquestes eines als inventaris de Pere de Coromines, Jaume Trullars, Francesc Torrent i Elisenda, vídua d'Arnau Padrinya¹¹¹⁴. Als inventaris del segle XV, les referències a les cardes són també abundants. Les trobem, entre altres, als inventaris de béns de Romia (1421), Arnau Sala (1421) Francisca, vídua de Bernat Bestorra (1422), Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfornós (1433), Jofre Cardona (1441), Sibil·la, vídua de l'arquer Guillem Noguera (1444) i Ramon Puig (1448)¹¹¹⁵. De cardes, sembla que n'hi havia per a homes i per a dones. Almenys així ho sembla indicar l'anotació que trobem en l'inventari dels béns de Miquel Oller, de l'any 1439, “*unes*

---

¹¹¹³ APBerga. Llibre Notarial 35, f. 7v.

¹¹¹⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v, 219v, 247r i 215r, respectivament.

¹¹¹⁵ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 7r, 46v i 86v i Llibre Notarial 251, f. 14r, 47r, 67r i 72v, respectivament.

*cardes de dona*¹¹¹⁶. Per a cardar la llana, els cardadors o pentinadors, seien en uns seients especials. Jaume Duran, el 1383, disposava, entre els seus béns d' *unum siti de seura a pintenar*¹¹¹⁷. Fer la segona carda a la llana s'anomenava escardassar, feina que devia fer-se en un taulell especial: el banc d'escardassar. A tall d'exemple citem el "*banch de ascardaçador*" que figura a l'inventari dels béns de Sibil·la, vídua de l'arquer Guillem Noguera, fet el 1444, i el "*banch de ascardaçar*" de Ramon Puig, que també es esmentat en l'inventari dels seus béns, redactat quatre anys més tard que l'anterior, el 1448¹¹¹⁸.

Una vegada cardada la llana, per filar-la, s'emprava un torn. En el mateix inventari, ara esmentat, hem trobat, "*unum torn de filar*". Per treballar al torn de filar, el filador seia en un banc o en un escó especial. El 1383, entre els béns de Jaume Trullars hi figura "*unum banch de torn de filar*" i entre els de Jaume Duran, "*unum scannum de torn de filar*"¹¹¹⁹. Per al fil, s'utilitzava l'aspi. L'**aspi**, segons el diccionari Alcover-Moll, és una eina en forma de bastó de dos a tres pams de llargària, travessat prop dels dos caps per sengles bastonets en direcció contrària l'un de l'altre, als quals s'agafa la fusada de fil per ésser reduïda a rams o troques. Trobem aspis als inventaris del pagès Pere Salner (1383)¹¹²⁰, de Bernat de Graner i Elionor de Cascalls (1437)¹¹²¹, del mercader Pere de Miquels (1441)¹¹²², de Sibil·la, vídua de l'arquer Guillem Noguera (1444)¹¹²³ i del paraire Maties Serra (1452)¹¹²⁴. Un aspi també pot ser, segons el mateix diccionari, una debanadora semblant a la de fer madeixes però més llarga, en la qual es col·loquen les troques humides de tiny. És possible que fos aquest estri el que tenia, entre els seus béns, Francisca, vídua del tintorer Bernat Bestorra (1422)¹¹²⁵. El 1383, entre els béns d'Elisenda, vídua del sabater Arnau de Padrinyà, trobem "*unum torn despiar*"¹¹²⁶, estri del qual no n'hem trobat cap altre referència.

Les **debaneres** eren un aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, de forma lleugerament cònica i que serveix per a debanar el fil, o sigui, per anar prenent

---

¹¹¹⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹¹⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v...

¹¹¹⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r i 72v, respectivament.

¹¹¹⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v i 112v, respectivament.

¹¹²⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

¹¹²¹ APBerga. Llibre Notarial 35, f. 7r.

¹¹²² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹¹²³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹¹²⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹²⁵ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v.

¹¹²⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 251r.

el fil i enrotllar-lo, formant un cabdell. El 1383, entre els béns inventariats a Jaume Duran hi figuren “*septem debanerias inter bonas et sotils*” i entre els d’un personatge del que no ens ha pervingut el nom, “*unas debaneras*”¹¹²⁷. El 1452, el paraire Maties Serra tenia també “*unas debaneras*”¹¹²⁸. El fil es cabdellava en les **canelles**, un estri en forma de bitlla. Trobem canelles en diversos inventaris. En primer lloc cal esmentar el del personatge de nom desconegut, de l’any 1383, on podem llegir que tenia “*octo paria de canelles de canellar*” que guardava “*in operatorio ipsius ospicii*”¹¹²⁹. Moltes més en tenia, aquest mateix any, Jaume Duran, en concret “*septuaginta quinque paria de caneles inter auls et bonas*”¹¹³⁰. La feina de cabdellar es podia fer de manera manual o també mecànica, amb un torn. Trobem torns de canellar als inventaris de Pere de Coromines, Pere Salner i del personatge sense nom, tots ells de l’any 1383, i del paraire Maties Serra, del 1452. Aquests torns disposaven d’una roda, segons consta a l’inventari de béns de Jaume Duran, “*unam rotam de torn de canelar*”. Aquest mateix inventari també ens permet conèixer que, per seure en un torn de canellar, hi havia un seient especial, “*unum scannum de torn de canelar*”.

Les canelles es disposaven en els **canellers**, instruments per a ordir. Maties Serra, el 1452, disposava d’uns “*canellers ab ses canelles e puhas*”¹¹³¹. Per fer aquesta feina, o sigui, per a disposar el fil per a ser teixit, també hi havia els ordidors. Un **ordidor** era un ormeig de barres de fusta, a manera de debanadora de grans dimensions, al qual s’enrotllava el fil de l’ordit. Eren uns objectes relativament habituals a la Berga dels segles XIV i XV. Així, l’any 1383, trobem ordidors en els inventaris del paraire Bartomeu Boixader, Pere de Coromines, Pere Salner i del personatge del qual desconeixem el nom¹¹³². En el segle següent, hem localitzat ordidors a les llars o als obradors de Pere de Miquels i Maties Serra¹¹³³. Els ordidors podien manllevar-se. Així ho va fer, el 1453, Beatriu, vídua del perit en lleis Bernat de Cantallops que, en el seu testament, reconeix tenir uns ordidors que havia manllevat a Galceran

---

¹¹²⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i 336r, respectivament.

¹¹²⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹²⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r.

¹¹³⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹¹³¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹³² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r, 142v, 314r i 336v, respectivament.

¹¹³³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r i 105v, respectivament.

Noguera¹¹³⁴.

Per a teixir, s'utilitzava el **teler**. Així, entre els béns de Pere Salner, el 1383, trobem: “*quosdam talers de tixer modicos*”. Una eina important per a teixir eren les **pintes**, segons el diccionari Alcover-Moll: “*Part del teler de mà, composta d'una sèrie espessa de fils col·locats verticalment entre dos llistons paral·lels; cada fil porta en el seu centre una anelleta per dins la qual passa un dels fils de l'ordit, que així no perillen d'embullar-se; aquest conjunt de llistons i fils verticals puja i baixa per l'acció de les calques*”. Les pintes apareixen citades nombroses vegades als inventaris berguedans. A tall d'exemple citem les “*quinque pintes de tixer bonos*” i les “*quinque pintes de tixer sotils modicos*”, propietat de Pere Salner.¹¹³⁵

Per estirar els fils de la roba, les peces es posaven en unes barres anomenades **perxes de cardar**. Trobem aquest instrument, el 1383, entre els béns de Jaume Duran i també entre els de Pere de Coromines. En ambdós podem llegir: “*duas pertxas de cardar draps*”¹¹³⁶. Creiem que relacionats amb la carda de draps hi ha la “*pertxadam de cardons in qua sunt decem novem paria de palmars*” i els “*quadraginta paria de palmars plens de cardons et unum par sine cardons cum suis pertxades*” que llegim en els inventaris dels béns de Jaume Trullars i de Jaume Duran, respectivament, ambdós del 1383¹¹³⁷.

Els draps es premsaven, segons consta en l'inventari de béns de Jaume Duran, “*unam premsam fusti et in ipsa premsa inveni quatuor pannos scurs primis paratos*”.

Per fer les diferents feines que requeria l'art del teixit, els obradors berguedans disposaven de diferents taulells. Així, trobem el taulell de paraire de Maties Serra, “*un taulell sotil de perayre*”; el de cardar, com l'esmentat a l'inventari de Jaume Duran, “*unum taulell de cardar cum tribus petjes sotil*”; el de plegar, com el de Pere de Coromines, “*unum taulell de plegar*”; el d'abaixar draps, també de Jaume Duran, “*unum taulell de baxar cum suis capitellis*” i el de premsar “*unum taulell de premsar*” que figura entre els béns d'un personatge del qual desconeixem el nom.

Per a plegar draps, a més del taulell, també s'utilitzaven les posts. Així, entre els béns inventariats l'any 1383 a Jaume Duran hi havia “*octo postes de plegar draps*”. Els draps es transportaven penjats d'una barra, segons consta a l'inventari de béns del mateix personatge: “*duas barras portandi pannos*”.

---

¹¹³⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 87v.

¹¹³⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

¹¹³⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v i 142v, respectivament.

¹¹³⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v i 112v.

El **tirador** era l'instrument que s'utilitzava per estendre els draps perquè eixuguessin, i on després els estiraven perquè no tinguessin arrugues. Eren a l'aire lliure i, a Berga, es localitzaven, entre altres, al lloc anomenat les Feixes dels Tiradors. Als inventaris berguedans estudiats hem trobat parts i peces de tiradors. En concret, Jaume Duran tenia: "*item aliud tiratorium cum suo patio terre situm in parrochia Berge, subtus Podium de Lascies cum suis barro et capite barre deficit tamen ipsi tiratorio ultima barra*". Jaume Trullars, el 1383, entre els seus béns tenia: "*unam soguam de tirador*".

Eines professionals

Per estudiar les eines professionals i els materials que apareixen a la documentació baixmedieval estudiada tenim un recull que creiem molt interessant i que ens aporta molta informació sobre un ofici concret. Es tracta de l'inventari dels béns de Ramon Fuster, un mestre de cases, nascut a Foix, però en el moment de la seva mort resident a Berga. Entre els béns que se li inventarien hi figuren tots els relatius a la seva professió. Començarem, doncs, per estudiar quines eren les eines i els materials de què podia disposar un mestre de cases a Berga a l'any 1453.

En primer lloc hem d'especificar que Ramon Fuster, al moment de la seva mort, no tenia casa pròpia a Berga i que els seus béns els trobem escampats per tres cases, la de Samsó Verneda, la de Ramon Verneda i la de Rafael Noguer. Ramon Fuster estava promès amb Andreua, filla de Bernat Verneda i, hem de suposar que Samsó i Ramon Verneda eren familiars polítics seus. Ramon Fuster fa testament el 12 de juliol de 1453 i figura ja mort dos dies després, el 14 de juliol, data en què es fa l'inventari dels seus béns. Aquests es poden classificar en tres categories: eines i materials professionals, robes i armes.

Quant als materials propis de la seva professió, la construcció de cases, Ramon Fuster només tenia fusta, en forma de posts i llistons. La fusta de què disposava era de pi, d'om i d'àlber.

Molt més abundants són les referències a les seves eines, que ara passem a estudiar. Un bon nombre d'aquestes eren per a treballar la fusta, material bàsic a l'hora de construir una casa. Per tallar la fusta, Ramon Fuster disposava de **destrals** i **serres**. Així, en l'inventari dels seus béns podem llegir "*una bona destral i una serra*". Per treballar més acuradament la fusta, el nostre mestre de cases tenia eines

especialitzades, com són l'aixa, l'aixol, el bocell, la gúbia, l'adreçador, el ciment i la triba.

L'**aixa** és una eina de fuster, composta d'una fulla de ferro acerada i tallant, unida amb un mànec de fusta en tal manera que, posant el mànec vertical, el tall queda horitzontal. L'**aixol** és una espècie d'aixa, però més petita, que els fusters entren per rebaixar la fusta. Es distingeix de l'aixa per la forma, car aquesta no té ull, sinó que té la fulla unida amb el mànec per una anella, mentre que l'aixol té un ull per on passa el mànec. Ramon Fuster, el 1453, tenia "*una axa e un axol*". El **bocell** és una mena de ribot estret amb una sola còncava de secció semicircular, i també el tall de la fulla, que serveix per a perfilar bordons a les motlures de fusta. Ramon Fuster tenia "*sis boçells i tres pessas de bocells e un meyns de fer*". La **gúbia** és un enformador amb el tall en forma de mitja canya, més o menys oberta o tancada. Per la referència que n'hem trobat a l'inventari de Ramon Fuster sabem que aquestes gúbies eren de ferro "*duas gubias de fer*". La **triba** és una barrina grossa. El nostre mestre de cases tenia "*un triba gran*". Per adreçar la fusta, s'utilitzava l'**adreçador**, la **plana** i el **ciment**. Tots tres eren una mena de ribot, amb una part de fusta i una fulla de ferro. Ramon Fuster tenia diversos adreçadors i ciments. A l'inventari dels seus béns podem llegir "*duas fulles de siment*", "*un dressador pauc*", "*un drassador menys de fer*", "*un siment gran nou*" i "*un siment menys de fer*". També tenia dues planes, sembla que una de gran i una altra de petita: "*una plana de duas mans*" i "*una plana de una ma*".

Per llimar fusta s'emprava una **pedra mola** i una **corda**, segons llegim "*una pedra mola ab una corda de limar fusta*".

Per les altres tasques que comporta la construcció d'una casa, Ramon Fuster tenia: entretallador, escarpa, parpal, menador de malla, compas de fusta, resset, escaire, linell, capitell per dolar, regla, palustre i martell.

El **parpal** és una barra sòlida, de ferro o de fusta, que s'utilitza per fer de palanca. D'aquesta eina només sabem que podia ser de diferents mides. Ramon Fuster en tenia un de petit ja que la documentació l'esmenta com "*un parpalet*".

Ramon Fuster també disposava d'**escarpa** i **martell**. L'escarpa és un instrument que consisteix en una barra de ferro que per un cap fa doble bisell i per l'altre té cabota. a la qual es pica amb el martell. Serveix per a fer forats a la pedra o a la fusta i per separar fent palanca dues peces o parts d'un cos dur. En l'inventari dels béns del mestre de cases podem llegir "*dos ascarpas, un gran e l'altre migencer*", "*un*

ascarpa tord” i “*un martell*”.

Ramon Fuster també disposava de nivell, compas, regla i escaire, totes elles eines de mesura i precisió. El nivell és anomenat en la documentació **linell**. Així podem llegir que el mestre de cases tenia “*un linell*”. Per traçar línies rectes tenia una **regla**, que la documentació no defineix i només cita com “*un regla*” i per traçar circumferències disposava d’un **compàs**, que la documentació concreta que era de fusta. L’**escaire** és un instrument format per dues peces o cames que formen angle recte, i que serveix per a traçar perpendiculars o per comprovar la perpendicularitat d’una línia respecte d’una altra. L’escaire que tenia Ramon Fuster sabem que era de fusta ja que la documentació l’esmenta com “*un ascayra de fust*”.

Per entretallar, o sigui, per tallar incompletament, sense separar una part de l’altra o fent talls discontinus, Ramon Fuster tenia diversos **entretalladors**. En concret en tenia tres “*dos entretaylladors de fer amb lurs manachs de fust*” i “*un entretayllador de fer*”. D’aquestes referències només podem extreure que l’entretallador era una eina amb fulla de ferro i mànec de fusta.

Per aplicar el morter o la mescla a la paret els mestres de cases empraven la **palustra**, una eina en forma de paleta triangular. Ramon Fuster tenia “*una palustra sotil*”.

Ramon Fuster també guardava, juntament amb les seves eines, algunes peces per a fer reparacions. Així trobem la virolla de ferro i el collfer.

Una **virolla** és una peça, generalment de metall, ordinàriament anular o cilíndrica, que es posa a l’extrem del mànec d’una eina per evitar que s’estelli. El nostre mestre de cases tenia “*una virolla de fer*”.

Un **collfer** és una de les peces d’un molí, concretament, una barra de ferro, de secció rectangular a la part inferior, rodona al mig, on passa per dins de la caixa, i quadrada a la part superior, on encaixa amb la nadilla i fixa la mola a l’arbre. Ramon Fuster també tenia, entre els béns que se li inventarien “*un coll fer sotil*”.

A més de les eines del mestre de cases Ramon Fuster, altres eines que hem trobat citades en els documents medievals estudiats són: el banc de fuster, l’alena, el capmartell, les tisores i les tenalles.

Entre els seus béns, a l’entrada de casa seva, el 1439, Miquel Oller tenia un **banc de fuster**, o sigui, una taula de fusta proveïda dels dispositius necessaris per a efectuar-hi diversos treballs d’aquest ofici.

L'alena és una eina consistent en un ferro prim amb punxa d'acer i mànec de fusta, que s'empra per a treballar la pell. És una eina de sabaters i selleters. Aquesta eina apareix citada dues vegades en els inventaris estudiats. L'any 1421 el pagès Arnau Sala tenia, entre els seus béns, "*unes alenes de sabater*" i uns anys més tard, el 1433 Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfornós, disposava "*d'una alena*", que guardava a la cambra on dormia.

El **capmartell** és un martell gros que empren, generalment, els mestres de cases, i que per un cap té punta i per l'altre té cabota plana. El 1421, Arnau Sala disposava de "*dos capmertels*".

Les **tisores** són una eina emprada en moltes professions. Les referències que n'hem trobat en la documentació estudiada són relativament abundants. Així i a tall d'exemple citem que, el 1383, Jaume Duran tenia "*unum cisorium modicum*" i "*duo paria de cesores*". Els inventaris ens proporcionen algunes informacions més concretes sobre aquesta eina. Així sabem que hi havia tisores de tondre, ja que l'any 1383, entre els béns inventariats a Elisenda hi figuren "*quosdam cisores de tonre*" i, també per abaixar drap i tallar llana: el 1452, el paraire Maties Serra tenia "*unas tasoras de bexar*" i "*unas tasores de teiar lana*".

Les **tenalles** són unes alicates grosses que s'empren per arrencar claus o per tallar filferro. Eren bastant usuals a les cases berguedanes baixmedievales. En un inventari anònim de 1383 llegim "*quosdam tanaylles ferri*" i, en aquesta mateixa data, entre els béns de Bartomeu Boxader figuren "*quosdam tenaylles*". En el segle XV, Arnau Sala i Mateu Noguier també disposaven d'aquesta eina entre els seus béns. La seva utilitat queda clara en l'inventari de béns de Jofre Cardona, on podem llegir "*item un mig coffret patit pintat qui era trenchat ab clau e, per tant, com nos trobave la dita clau fou ubert ab tenaylles en lo qual mig coffret foren trobades les coses següents, ço es a sabre...*"¹¹³⁸.

Estris de transport

Quant als estris de transport, hem localitzat en les cases baixmedievales berguedanes les pedreres, el bast, els arçons de bast, els àrgans i les sàrries.

Per l'inventari dels béns d'Arnau Sala, fet el novembre de 1427, sabem que aquest, a l'estable de casa seva hi tenia "*unes pedreres de tirar pedres*". Creiem que ha de tractar-se, tal i com trobem definit al diccionari Alcover-Moll, d'un aparell compost

de fustes que van lligades als costats del bast i que serveixen per a tragar pedres a l'esquena d'una bèstia.

Els **arçons de bast** són uns arcs de fusta que hi ha davant i darrera de la sella i del bast, i que serveixen d'ànima d'aquests ormeigs. En fer inventari dels seus béns, el 1435, trobem que Joan Noguer tenia, en el celler de casa seva, “*dos arçons de bast*”¹¹³⁹.

El **bast** és una espècie de sella amb els arçons molt sortits i units per una peça a cada costat i que serveix principalment per tragar càrrega feixuga a esquena de bèstia. El 1383, Jaume Duran, disposava de “*unum bast*”¹¹⁴⁰. El mateix any, a l'estable, Pere de Coromines hi guardava “*unum bast fractum*”¹¹⁴¹. Anys més tard, el 1421, el pagès Arnau Sala a l'estable hi tenia “*un parell de muls amb lurs basts*”¹¹⁴².

Complement del bast són els **àrguens**, un ormeig compost de quatre barres llargues unides per dues o tres barres travesseres més curtes que aquelles, i amb cordes penjades i entre creuades, que es posa damunt el bast d'una bèstia per tragar garbes, herba, palla o altres coses de poc pes. Entre els béns inventariats al pagès Arnau Sala hi figuren “*uns argans*”.

També per transportat coses a l'esquena de bèsties trobem la **sàrria**, un recipient d'espart o de palma, d'un metre a vuit pams de llargària, que forma bossa a cadascuna del dos extrems, i serveix, posat de través damunt una bèstia, per a transportar les coses més diverses, com fruita, verdures, aviram, terra, herba, fems, etc. El 1383, entre els béns inventariats a Jaume Trullars trobem “*unam sarriam*” i el 1421, entre els d'Arnau Sala “*un perell de sarrias*”.

CONCLUSIONS

- Les cases berguedanes baixmedievales disposaven de nombroses eines, generalment relacionades amb la feina del seu propietari.
- Les eines de tipus agrícola són abundants en totes les cases, independentment de l'ofici de l'amo de la casa.

---

¹¹³⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r

¹¹³⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.

¹¹⁴⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹¹⁴¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁴² APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.

- Un tipus d'eines també molt abundants són les relacionades amb el tèxtil, fet que remarca la importància que aquesta ocupació tenia entre els habitants de la Berga dels segles XIV i XV.
- És interessant el conjunt d'eines citades en l'inventari dels béns del mestre de cases Ramon Fuster ja que ens permeten conèixer amb què treballava un constructor del segle XV.

6.5.- ARMES

6.5.1.- Descripció

Hem classificat els elements defensius i ofensius que apareixen en els inventaris berguedans estudiats en quatre categories:

- arnès del cavaller
- arnès del cavall
- armes
- falconeria.

Passem ara a analitzar cadascuna d'aquestes categories.

Són bastant nombrosos els elements que hem localitzat en els inventaris que fan referència a l'**arnès del cavaller**.

Entenem per arnès el conjunt d'armes defensives que portava un cavaller. Entre elles, i en primer lloc, destaquen les cuirasses o defenses del cos. Les **cuirasses** eren unes peces metàl·liques que protegien el pit i l'esquena. L'any 1383, entre els béns inventariats a casa de Jaume Trullars hi ha "*quosdam cuirazes*"¹¹⁴³. Alguns anys més tard, el 1443, entre els seus béns, Ramon Puig també disposava d'*unes cuyrasses*"¹¹⁴⁴. Segons Martí de Riquer¹¹⁴⁵, les cuirasses solien anar cobertes, tant per raons de bellesa com per evitar que el sol les escalfés massa. Als inventaris berguedans s'esmenten dues cuirasses cobertes. La primera és la cuirassa citada l'any 1383 entre els béns de Pere de Coromines: "*quasdam cuyraçes optimas copertas de blau*"¹¹⁴⁶. La segona és la que es troba, l'any 1439, entre els béns de Miquel Oller: "*unes cuyrasses antigues ab la cuberta de cordovà negre*"¹¹⁴⁷.

Són diversos els elements que servien per protegir el cap. Als inventaris berguedans trobem esmentades la capallina i la cervellera.

La **capallina** és un element defensiu que ja apareix citat en el Libre dels Feyts. Era una variant del capell de ferro, o sigui, era un casc de ferro d'ales amples i caigudes i no tenia careta. Entre les armes de Pere de Coromines, l'any 1383, apareix "*unam*

---

¹¹⁴³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

¹¹⁴⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹¹⁴⁵ Martí de RIQUER: *L'arnès del cavaller. Armes i armadures catalanes medievals*. Edicions Ariel. Barcelona, 1968. Pàg. 104.

¹¹⁴⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁴⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

capallinam ferri”¹¹⁴⁸.

Molt més abundants són les referències a la **cervellera**, un casc rodó, ajustat a la forma del crani, que arriba fins a mig front i que pot anar per damunt o per dessota de la cofa o la malla que protegeix el cap. Les referències que se’n conserven als inventaris berguedans daten totes del segle XV i donen una certa idea de que es tractava de peces obsoletes. Així ho semblen indicar aquestes expressions: “*una cervallera plena de ferrament*”¹¹⁴⁹, “*una çervallera rodona antiga*”¹¹⁵⁰ o bé “*duas cervalleras antigues*”¹¹⁵¹.

Creiem que el “*gortyal*” que apareix, en un inventari de 1383, entre els béns de Jaume Trullars, ha d’identificar-se amb un **gorjal** o **gorguera**, peça de ferro que protegia el coll. Així com el “*flascho*” que hem trobat a casa de Jofre Cardona creiem que es tracta d’un **flaó**, un tascó que es col·locava, en l’arnès de junyir, entre les defenses del pit i l’escut, per tal d’evitar cops.

Quant a la defensa dels braços, hem trobat esmentats en els inventaris berguedans els **espatllasos**, les **espatlleres**, les **colzeres**, els **avantbraços**, el **braçal**, els **guants** i les **manyopes**.

Els **espatllasos** eren unes defenses de les espatlles i del braç que a vegades cobrien la part superior de l’esquena. L’any 1441, entre els béns de Jofre Cardona, apareixen citats “*dos pallasos d’arnès italià, un dret e l’altre squer*”¹¹⁵². És interessant la remarca dels que fan l’inventari concretant que es tracta d’una peça italiana. Els arnesos italians tenien, ja des del segle XIV, un gran prestigi. Aquesta cita doncs, ens mostra que aquests espatllasos de Jofre Cardona eren peces de qualitat.

Les **espatlleres** només apareixen citades dues vegades als inventaris estudiats. Les trobem citades l’any 1383 entre els béns de Jaume Trullars “*quasdam spatllerias sotils*” i l’any 1421 entre els d’Arnau Sala “*unes spatlleres*”¹¹⁵³. Les espatlleres eren unes defenses perpuntejades, o sigui, enconxades. Com el seu nom indica, la seva missió era la defensa de les espatlles.

Les **colzeres**, també anomenades guardes de colze, protegien aquesta part del braç. A Berga, només trobem esmentades unes colzeres. Són de Jaume Duran i les trobem en recompte dels seus béns fet l’any 1383: “*duas colzerias cum earum*

---

¹¹⁴⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁴⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

¹¹⁵⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹¹⁵¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.

¹¹⁵² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

aparatibus”¹¹⁵⁴.

Els **avantbraços**, també anomenats amantbraços, eren les defenses de l'avantbraç. Entre la documentació que ens proporcionen els inventaris berguedans només hi ha una menció a aquesta peça defensiva. Concretament la trobem entre els béns de Jofre Cardona, l'any 1441¹¹⁵⁵: “*un pereyll de avantbraços*” relacionats amb una altra peça de l'armadura, les **manyopes**, peça que defensava la mà: “*un pereyll de manyopas*”. Una altra peça que defensava aquesta part del cos eren els **guants de malla** que trobem citats l'any 1383 entre els béns de Pere de Coromines: “*unum quant de maylla*”¹¹⁵⁶.

Finalment, la peça mencionada més vegades als inventaris és el **braçal** o **bracera** que defensava el braç. A la major part de cites sempre s'especifica que es tracta d'una peça de ferro. A tall d'exemple citem “*unam braçaleriam ferri*” que apareix citada l'any 1383 entre els béns de Francesc Torrent¹¹⁵⁷.

Passant a les defenses de les extremitats inferiors, les referències que n'hem trobat entre la documentació estudiada ens parlen de **cuixeres**, **escarcelles**, **gamberes**, **esperons** i **estivals**.

Les **cuixeres** eren les proteccions de les cuixes i es posaven sobre les calces de roba. Aquest tipus de proteccions les trobem esmentades a Berga l'any 1383 entre els béns de Jaume Trullars i de Pere de Coromines¹¹⁵⁸. En aquest darrer cas, la cita especifica que es tractava de peces de ferro: “*quasdam cuxerias ferri sotils*”.

L'escarcella era una defensa de la cuixa que penjava de la part baixa de la cuirassa. La seva funció era protegir la cuixa per la part de davant. A Berga només hi ha una menció a l'escarcella. La trobem entre els béns d'Arnau Sala, l'any 1421.

Protegent les cames trobem les **gamberes**, que apareixen citades només dues vegades als inventaris berguedans. Jaume Trullars i Pere de Coromines posseïen gamberes de ferro: “*quasdam camberias ferri*” i “*quosdam camberes*”¹¹⁵⁹, respectivament.

L'esperó és l'element que s'utilitzava per estimular el cavall. És una peça bastant mencionada als inventaris berguedans. Devia ser un element relativament comú ja

---

¹¹⁵³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v i Llibre Notarial 27, f. 46v, respectivament.

¹¹⁵⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v

¹¹⁵⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹¹⁵⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁵⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 347v.

¹¹⁵⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v i 142v, respectivament.

¹¹⁵⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v i 142v.

que en totes les mencions sempre en citen més d'un. Així, Jaume Duran en tenia nou i Pere de Coromines i Jofre Cardona, tres cadascú. Només en el cas de Pere de Coromines se'n dona una descripció detallada. Es tracta de “*tres sperons ferri cum brocha*”¹¹⁶⁰. Es tracta d'algun tipus d'ornamentació o designa un dels dos tipus d'esperons que es coneixen, els de punta de ferro i els de rodeta?.

Els **estivals** eren unes sabates no essencialment militars. L'any 1383 Jaume Trullars i Pere de Coromines disposaven d'un parell d'aquestes sabates cadascú. Els estivals de Jaume Trullars eren de couro, “*quosdam stivals de corio*”¹¹⁶¹, i els de Pere de Coromines eren nous “*quosdam stivals novos*”¹¹⁶².

Finalment ja només ens queda parlar dels escuts. A Berga s'inventarien tres tipus diferents d'escut: el **pavès**, el **broquer** i l'**escut**.

El **pavès** era un escut gran i llarg, que cobria molta part del cos i que era utilitzat fonamentalment per la infanteria. Per les referències trobades als inventaris berguedans podem saber que n'hi havia de mides diferents, com “*un paves petit*” que trobem el 1439 a l'inventari dels béns de Miquel Oller¹¹⁶³ i que alguns eren pintats, com el que trobem l'any 1383 a casa de Francesc Torrent: “*unum mig paves depictum*”¹¹⁶⁴.

El **broquer**, citat moltes vegades en la documentació berguedana, era un escut petit, cobert de llaunes de ferro o d'acer i sovint rodó. El broquer que apareix entre els béns de Francesc Torrent, inventariats l'any 1383, ens permet confirmar que era de ferro i que també rebia el nom d'“auxilem”: “*unum auxilem sive broquer ferri*”¹¹⁶⁵

L'**escut** era similar al broquer ja que, com aquest, també anava cobert de llaunes metàl·liques. L'any 1383, entre els béns de Pere de Coromines apareix la menció a un escut i també anys més tard, el 1453, entre els de Ramon Fuster, sense que ens en donin cap descripció..

Referent a l'**arnès del cavall** o mul, trobem esmentats **selles**, **cabestres**, **frens** i **pitral**s.

La **sella** és un seient de couro, de forma especialment adaptada a l'esquena del cavall, amb la superfície lleugerament còncaua perquè hi pugui seure còmodament el qui

---

¹¹⁶⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v

¹¹⁶¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v

¹¹⁶² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v

¹¹⁶³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v

¹¹⁶⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r

¹¹⁶⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r

cavalca¹¹⁶⁶.

Als inventaris berguedans podem trobar diferents tipus de selles. En primer lloc trobaríem les selles per cavalcar, “*sellas equitandi*”, com les que posseeixen Jaume Duran¹¹⁶⁷ i Pere de Coromines¹¹⁶⁸. Una menció ens parla d’una sella per a rossí, concretament la trobem a l’inventari de béns de Miquel Oller¹¹⁶⁹. Les altres referències a selles no donen cap detall¹¹⁷⁰. Com a complements de la sella s’esmenten els **estreps** i el **pitral**. Els primers són peces de metall, de fusta o de couro, que van penjades amb una corretja a cada costat de la sella i serveixen per a subjectar i sostenir el peu del cavalcador. El pitral és una corretja que va subjecta als dos costats davanters de la sella i que passa per la part davantera del cavall per evitar que la sella es faci enrera.

També apareixen en la documentació diverses referències als **frens**, instrument de ferro al qual es lliguen les regnes, i que es col·loca a la boca de les bèsties de transport per a subjectar-les i menar-les. A tall d’exemple llegim en l’inventari de béns de Pere de Coromines de l’any 1383, “*unum frenum pulcrum*”¹¹⁷¹.

El **cabestre** és una corda que per medi d’alguns nusos forma ramals en diferents direccions, de manera que s’adapta al cap d’una bèstia i serveix per a subjectar-la en haver-la de menar o en tenir-la lligada.

Als inventaris berguedans només apareixen dues referències als cabestres. Ambdues mencions daten de l’any 1441 i pertanyen a l’inventari de béns de Jofre Cardona. La documentació especifica que un dels cabestres és de cavall i que és antic i que l’altre és de mul.

Quant a les **armes**, hem trobat referenciades les següents: **astil**, **estralla**, **ballesta**, **bessa**, **coltell**, **daga**, **dard**, **dall**, **espasa**, **ganivet**, **llança**, **mandret**, **matràs**, **passador**, **pilota de plom**, **punyal**, **virga**, **vira**, **tallola** i **treta**.

L’**astil** és una **asta** de petites dimensions, o sigui, una arma composta d’un ferro punxagut posat al cap d’una perxa o mànec llarg. Aquest tipus d’arma apareix esmentat una sola vegada als inventaris berguedans. La trobem entre els béns de

---

¹¹⁶⁶ Segons definició de DCVB.

¹¹⁶⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹¹⁶⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁶⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹⁷⁰ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

¹¹⁷¹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

Miquel Oller, inventariats l'any 1439¹¹⁷².

La ballesta és una de les armes mencionades més vegades als inventaris berguedans. Es tracta d'una arma consistent en un arc muntat a l'extrem d'una barra de fusta en angle recte que serveix per donar bona direcció al projectil. Fou una arma molt usada durant tota la Baixa Edat Mitjana i, amb el pas dels anys, va anar evolucionant per tal d'augmentar la seva eficàcia.

La ballesta més senzilla, documentada ja en el segle XIII, tenia tres parts essencials: arc, arbrer i corda. L'arc podia ser de metall, de banya o de fusta forta i flexible

Als inventaris berguedans estudiats, la notícia més antiga que parla de la ballesta data de finals del segle XIV. En aquesta documentació ara esmentada trobem referències a ballestes amb arc i arbrer de fusta i a ballestes amb arc i arbrer de metall. Així podem llegir: “*una ballesta de fust*”¹¹⁷³ i “*una bona ballesta de cer*”¹¹⁷⁴. Les ballestes citades als inventaris de finals del segle XIV no indiquen de quin material estan fetes, en canvi les citades en el segle XV, generalment, concreten si són de fusta o de metall. Aquest fet ens porta a pensar que, majoritàriament, les ballestes més antigues devien ser de fusta, material que es va continuar emprant el segle XV, juntament amb el metall, material més modern i més resistent.

La corda podia ser de cànem, de budell o de nervis retorçats. Als inventaris berguedans trobem tres referències a les cordes de les ballestes. Així podem llegir: “*un arch de ballesta de fust ab corda*”¹¹⁷⁵, “*una ballesta de cer genovesa meyns de corda, de sis o set cayrons*”¹¹⁷⁶ i “*una ballesta de fust meyns de corda e meyns de (...)*”¹¹⁷⁷. En cap cas es cita de quin material estaven fetes aquestes cordes.

Enmig de l'arbrer hi havia la nou, que solia ser de banya o de metall, i servia per retenir la corda tensada fins al moment de disparar: “*un asbrer de ballesta meyns de nou*”¹¹⁷⁸. La nou s'articulava amb una clau. Pitjant la clau, la nou es girava i deixava lliure la corda, la qual es destensava i donava impuls al projectil: “*una clau de ballesta*”¹¹⁷⁹.

De ballestes n'hi havia de molts tipus. Les documentades a Berga són la ballesta d'estrep o de croc, la ballesta genovesa, la ballesta de lligades, la ballesta rotlonera,

---

¹¹⁷² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹⁷³ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹¹⁷⁴ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v

¹¹⁷⁵ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v

¹¹⁷⁶ Inventari dels béns de Ramon Puig, 1448. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹¹⁷⁷ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹⁷⁸ Inventari dels béns de Sibil·la, 1444. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 67r.

la ballesta “*rateriam*” i la ballesta matrassera.

La ballesta d'estrep o de croc és aquella que al cap superior de l'arbrer té un estrep, dins el qual el ballester posava el peu per fer-hi força, mentre amb un croc que duia penjat a la cintura enganxava la corda i l'estirava fins a posar-la subjecta a la nou. Aquest tipus de ballesta és el que apareix mencionat més vegades en la documentació berguedana. La referència més antiga data de l'any 1383 i la més moderna de l'any 1453. Així, trobem “*unam ballistam cum suo croch*”¹¹⁸⁰ i “*un astrep de ballesta*”¹¹⁸¹. La ballesta genovesa fa referència al lloc on era fabricada. Les seves diferències amb la ballesta abans descrita no eren essencials sinó més aviat eren detalls de construcció externa. En la documentació berguedana estudiada només hi ha una menció a una ballesta genovesa: “*una ballesta de cer genovesa meyns de corda, de sis o set cayrons*”¹¹⁸².

La ballesta de lligades apareix en la documentació catalana del segle XV encara que no es coneix massa bé quines eren les seves característiques. Als inventaris berguedans hi ha també una referència a aquest tipus de ballesta. A l'inventari dels béns de Miquel Oller fet l'any 1441 podem llegir: “*una ballesta de fust ab ligades*”¹¹⁸³.

No hem sabut identificar la ballesta “*rateriam*” que figura entre els béns de Pere Salner¹¹⁸⁴.

Finalment trobem la ballesta rotllonera o de rotlló “*una balesta de fust rotlonera sotil*”¹¹⁸⁵, anomenada d'aquesta manera perquè els projectils que llençava eren rotllons, unes boles de metall. Segurament es deu referir a aquest tipus de projectil la cita que trobem a l'inventari dels béns de Pere de Coromines de l'any 1383: “*unam pilotam plumbi*”¹¹⁸⁶.

La ballesta matrassera, que en la documentació berguedana es menciona simplement com a matrassera, era aquella que disparava matrassos, o sigui, unes barres llargues acabades amb una cabota cilíndrica o quadrangular. Així la documentació

---

¹¹⁷⁹ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹⁸⁰ Inventari dels béns de Bartomeu Boixader, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

¹¹⁸¹ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 105v.

¹¹⁸² Inventari dels béns de Ramon Puig, 1448. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹¹⁸³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹⁸⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314v.

¹¹⁸⁵ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹¹⁸⁶ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

berguedana ens parla de: “*unam matraceriam fusti*”¹¹⁸⁷, “*una matrassera i tres matrassos*”¹¹⁸⁸.

A més de **rotllons** i els **matrassos**, els projectils utilitzats en les ballestes podien ser estralles, besses, passadors, vires i treites.

L’estralla, mencionada en l’inventari dels béns de Ramon Fuster de l’any 1453¹¹⁸⁹ és una sageta, o sigui, una fletxa.

No hem pogut localitzar el significat de “bessa”, paraula que apareix mencionada l’any 1441 en l’inventari dels béns de Jofre Cardona¹¹⁹⁰. Pel fet de citar-se juntament amb el carcaix, els passadors i les vires, creiem que ha de tractar-se d’un tipus de projectil de ballesta.

El **passador** és un tipus de sageta molt afilada i també es troba present als inventaris berguedans així com també la **vira** i la **treite**. La primera és una sageta prima i de punta molt aguda i la segona una variant d’aquella. Possiblement la menció que trobem el 1383 a “*unam virgam sardischam*”¹¹⁹¹, que podem traduir per una verga sardesca (de Sardenya?) deu fer referència a un tipus de projectil prim semblant a la vira i a la treite.

Els projectils de ballesta es guardaven en un recipient especial, el **carcaix**. Així, entre els béns de l’inventari de Jofre Cardona fet l’any 1441 trobem: “*un carquaix amb XIV passadors, tres besas e una vira de tirar a triquet*”¹¹⁹².

L’arma que apareix citada més vegades als inventaris berguedans és l’**espasa**. La trobem mencionada sota tres formes diferents: ensem, gladium i spasa. Segons Martí de Riquer¹¹⁹³ l’espasa és l’arma ofensiva més freqüent a l’Edat Mitjana i, per tant, és lògic que, tal i com passa a Berga, sigui la més documentada.

L’espasa consta de tres parts principals: el pom, la croera i la fulla.

El pom és l’extrem de l’espasa, el lloc per on aquesta s’empunya. La croera és el conjunt dels dos braços de l’espasa, la peça horitzontal que separa la fulla del mànec, que evita que la mà rellisqui, i que amb el conjunt vertical de l’espasa forma una creu de braços curts. Entre els béns que posseïa Jofre Cardona l’any 1441 hi havia aquests

---

¹¹⁸⁷ Inventari dels béns de Francesc Torrent, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

¹¹⁸⁸ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹¹⁸⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 85r.

¹¹⁹⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹¹⁹¹ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁹² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹¹⁹³ Martí de RIQUER: *L’arnès ...*, pàg. 144.

dos elements ara esmentats: “*una crohera e un pom d’espasa*”¹¹⁹⁴.

Malgrat ser abundants, les notícies que sobre les espases apareixen als inventaris berguedans d’entre finals del segle XIV i mitjans segle XV ens donen pocs detalls de com eren. Només en alguns casos ens diuen que eren de ferro o que eren grans “*unum ensilem magnum ferri*”¹¹⁹⁵.

Una variant de l’espasa era el **mandret**, que Martí de Riquer defineix com una espasa d’una mà¹¹⁹⁶. Als inventaris berguedans trobem cinc referències a mandrets. La més antiga data de l’any 1383 i la més moderna del 1448. Aquestes referències només ens permeten conèixer que algunes d’aquestes espases de mà eren de ferro. Així podem llegir en l’inventari de béns de Pere de Coromines datat l’any 1383 “*unum mandret ferri sotil*”¹¹⁹⁷.

Als inventaris berguedans també trobem nombroses referències a **la llança**, una arma ofensiva que s’utilitzava sobretot en les lluites a cavall.

La llança té dues parts principals, el ferro i l’asta. El ferro, també anomenat relló, és la punta superior i, com el seu nom indica, era de ferro. En la documentació berguedana trobem dos esments a aquesta part de la llança. Així als inventaris de Joan Noguer i de Maties Serra, dels anys 1435 i 1453 respectivament, podem llegir: “*un fer de lança*”¹¹⁹⁸.

L’asta era el pal de la llança. Trobem una referència a aquesta part de la llança en l’inventari dels béns de Jaume Duran de l’any 1383: “*unam astam lancee*”¹¹⁹⁹.

La documentació estudiada no aporta cap dada descriptiva de com eren les llances que tenien els berguedans. Només en una ocasió se’ns parla d’un tipus especial de llança, concretament l’any 1383 trobem: “*unam lanceam vocatam sconam munteram*”¹²⁰⁰. Segons Martí de Riquer¹²⁰¹, l’**escona** és una arma que possiblement té un origen basc. Es troba citada diverses vegades en les cròniques de Desclot i de Muntaner. Era una petita llança de git, usada en la cacera (d’aquí la denominació de muntera) però que alguns cavallers, com per exemple Pere el Gran, usaven en la guerra.

---

¹¹⁹⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹¹⁹⁵ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁹⁶ Martí de RIQUER: *L’arnès ...*, pàg. 147.

¹¹⁹⁷ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹¹⁹⁸ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹¹⁹⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v i f. 105v.

¹²⁰⁰ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. Llibre Notarial 31, f. 142v.

Les llances es guardaven en uns mobles especials anomenats **llancers** que tenien com a missió fer-ne ostentació ja que es situaven sempre en un lloc ben visible. A Berga, disposaven de llancers les cases de Pere de Coromines, Jaume Trullars, Jaume Duran, Francesc Torrent i Pere de Miquels. La ubicació dels llancers dins de les cases era diversa. Així trobem llancers a la cuina, a la sala, al corredor i al pujant de l'escala, tots ells llocs on les armes podien ser vistes amb facilitat ja que es tracta de parts públiques de la casa.

En dues ocasions els inventaris berguedans ens parlen de la **visarma** o guisarma. Trobem aquesta arma entre els béns de Pere de Coromines (1383) i de Ramon Puig (1448)¹²⁰². La visarma o guisarma era una arma ofensiva que consistia en un llarg mànec a l'extrem del qual anava, en posició vertical i amb una certa tendència a corvar-se a manera de mitja lluna, un coltell ben esmolat. Se la considera un antecedent de l'alabarda. Era una arma que utilitzaven els peons i era particularment eficaç en la lluita contra la cavalleria. La visarma es troba en la documentació catalana entre els segles XII i XVI.

La visarma devia ser semblant al **dall**, arma que apareix citada dues vegades en la documentació berguedana. Es tracta d'una arma blanca amb una fulla amb tall corbada en angle recte i posada al cap d'un mànec llarg. En les referències a aquesta arma que troben en els inventaris berguedans s'hi afegeix el qualificatiu "d'armes". Així podem llegir entre els béns de Miquel Oller i els de Maties Serra, respectivament, "*un dayll d'armes*" i "*dos daylls d'armas*"¹²⁰³. Segons Martí de Riquer el mot "d'armes" s'ha d'entendre com a armes de junyir, o sigui, no es tractaria d'armes de guerra sinó d'armes per concòrrer a jocs militars. En aquest cas, però, creiem que possiblement s'afegeix el qualificatiu "d'armes" a dall per a diferenciar-lo de l'eina agrícola que porta el mateix nom.

Una variant de la llança era el **dard**, arma que també trobem diverses vegades esmentada en la documentació berguedana. El dard era una arma llençadissa, més curta que una llança, que es tirava amb la mà. Els dards documentats a Berga no tenen cap característica remarcable "*unum dart*"¹²⁰⁴ o bé són tots ferro, "*un dart tot de fer*"¹²⁰⁵ o bé petits "*tres darts patits*"¹²⁰⁶.

---

¹²⁰¹ Martí de RIQUER: *L'arnès ...*, pàg. 42.

¹²⁰² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v i Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹²⁰³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v i 105v.

¹²⁰⁴ Inventari dels béns de Bartomeu Boixader, 1383. Llibre Notarial 31, f. 75r.

¹²⁰⁵ Inventari dels béns de Maties Serra, 1452. Llibre Notarial 251, f. 105v

Com a armes ofensives curtes trobem esmentades en els inventaris berguedans la **daga**, el **coltell**, el **punyal** i el **ganivet**.

La **daga**, el **coltell** i el **punyal** han de ser considerats segons Martí de Riquer com denominacions diferents d'una mateixa arma¹²⁰⁷ consistent en una fulla de metall curta, també anomenada ferro o ferrussa, i un mànec o empunyadura, anomenat mantí o amantí. La cita “*una punyal ab sa bahina e son ganivet tot nou*” que trobem l'any 1439 en l'inventari dels béns de Miquel Oller¹²⁰⁸ creiem que ens indica que la fulla de metall de les dagues, punyals o coltells també s'anomenava **ganivet**.

Aquesta arma curta es portava cenyida al costat dret i era molt útil en els combats a peu. Es guardava dins una beina o funda reforçada en la part inferior per una peça anomenada guaspa. Així ho trobem l'any 1383 a l'inventari dels béns de Pere de Coromines on podem llegir: “*unam daguam cum ganifulo cum guaspa*”¹²⁰⁹. La guaspa i el bocal, la seva corresponent part superior, lligaven la beina a la corretja, element que també trobem esmentat als inventaris berguedans. Així, l'any 1453 Ramon Fuster tenia entre els seus béns “*una correya e un punyal*”¹²¹⁰. Segurament el mateix significat té el terme “cinta” que trobem l'any 1448 a l'inventari de béns de Ramon Puig: “*un coltell de cinta*”¹²¹¹.

Quant a l'art de la **falconeria**, entesa com a ensinistrament d'ocells de presa i la cacera amb aquests, només n'hi ha una menció als inventaris berguedans analitzats. Es tracta d'una “*longa i un capell d'astor*” que pertanyen a Jofre Cardona que figura mort el 1441¹²¹². Una **llonga** és una corretja per fermar ocells de caça i un **capell** una capulla de cuir amb què es cobria el cap i es tapava els ulls dels falcons i altres ocells de caça, com l'astor, ocell carnisser de la família de les aquílides¹²¹³.

---

¹²⁰⁶ Inventari dels béns de Jofre Cardona, 1441. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹²⁰⁷ Martí de RIQUER: *L'arnès ...*, pàg. 153.

¹²⁰⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹²⁰⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹²¹⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 85r.

¹²¹¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v.

¹²¹² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹²¹³ Segons definició de DCVB.

6.5.2.- Les armes i els seus possessors

(No consta)

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r

1383, novembre, 20.

Aquest personatge de nom desconegut disposava de diverses armes. Tenia dues ballestes, una d'elles de boix, dues llances i un mandret. També es va trobar entre els seus béns un tros de braçal de ferro que el document dóna a entendre que és inservible.

Totes aquestes armes les guardava a la sala de la casa on vivia al carrer del Corral de Berga.

Bartomeu Boixader

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.

1383, febrer, 13

Bartomeu Boixader era un paraire que vivia al carrer Pinsania de Berga. A la seva mort, en fer-se inventari dels seus béns, es troben unes quantes poques armes. En concret una ballesta amb croc, quatre espases i un dard. Totes aquestes armes eren guardades a la cambra on dormia el difunt.

Jaume Duran

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

1383, març

Jaume Duran era un personatge important a Berga. Almenys així ho sembla indicar

el ric inventari dels seus béns que ens ha pervingut.

Per aquest inventari podem deduir que Jaume Duran es dedicava a tractar amb llana i draps. Disposava d'un nombre no massa important d'armes que guardava en diversos llocs de la casa. A la cuina hi tenia uns llancers i també guardava armes entre les seves vestimentes, a la sala i al porxo.

Disposava de diverses espases, d'un escut, d'una llança, d'un braçal, d'unes colzeres, d'una asta de llança i d'una sella de muntar.

Pere de Coromines

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

1383, abril, 8

L'inventari dels béns de Pere de Coromines és el que conté més referències a armes dels que hem estudiat. Malgrat conèixer poques coses de la seva biografia podem dir que era un personatge ric ja que tenia diverses cases de la seva propietat a Berga i, en una d'aquestes ubicada al carrer dels Forns, és on guardava les armes.

En aquesta casa són tres els llocs on es troben armes, a l'entrada, al corredor i al dormitori principal. És en aquest darrer lloc on es guardaven la major part de les armes. Aquí hi trobem selles de muntar, espases, un guant de malla, una pilota de plom, diversos esperons, unes cuirasses, unes cuixeres, entre altres. Aquestes semblen ser les armes més personals i de dimensions més reduïdes de Pere de Coromines. Les que es guarden a l'entrada o en el corredor semblen ser de dimensions més grans com poden ser quatre llances, una llança anomenada ascona muntera, un escut o bé un dard.

Jaume Trullars

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

1383, juliol, 17

De Jaume Trullars en coneixem poques coses. Sabem que estava casat amb Elisenda i va morir l'any 1383. Per l'inventari dels seus béns podem deduir que es dedicava al negoci de la llana i dels draps.

Disposava de dues cases, l'una al costat de l'altra. Posseïa un bon conjunt d'armes que guardava entre les dues cases. Tenia algunes armes, poques, a la casa on vivia repartides entre la sala i la cambra on dormia.

Però, la major quantitat d'armes les guardava a la casa del costat de la que vivia. Allà, a la sala, hi tenia uns llancers amb quatre llances, dos pavesos i diverses peces d'arnès com són unes cuirasses, unes cuixeres, unes gamberes, uns esperons i unes botes de cuir.

Francesc Torrent

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.

1383, agost, 28

De Francesc Torrent sabem que era sastre i que vivia a la plaça de Berga. Disposava d'un armament abundant que guardava en dues habitacions de la casa, una anomenada la cambra inferior i l'altra, l'habitació on dormia.

L'armament de Francesc Torrent era tant de tipus ofensiu com defensiu. Així, com a armes ofensives tenia dues ballestes (una d'elles de ferro), una matrassera de fusta, un croc, dues llances que guardava en uns llancers, una espasa i diversos projectils guardats en un carcaix, en concret tretze treites i quatre matrassos.

Com a armes defensives tenia un braçal de ferro, tres pavesos (un d'ells partit i pintat) i tres broquers.

Pere Salner

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.

1383, octubre, 28.

Pere Salner era un pagès de qui coneixem ben poques coses. Hem de suposar que

vivia a Berga, encara que l'inventari dels seus béns no ens indica la propietat de cap casa en aquesta vila.

Disposava d'algunes armes que s'inventarien juntament amb els altres béns sense saber on es guardaven. Les armes de Pere Salner són ballestes, dards, un pavès i una llança.

Arnau Sala

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.

1421, novembre, 1.

Arnau Sala era un pagès que vivia a Berga. Tenia dues cases prop el forn sobirà d'aquesta vila.

Entre els béns que s'inventarien a la seva mort es troben diverses armes, principalment armes ofensives. Totes aquestes armes es guardaven gairebé juntes, a la cambra on dormia.

Arnau Sala tenia una ballesta que no guardava amb les altres armes sinó que l'inventari ens la situa al porxo. També trobem a l'inventari un croc, una llança, un dard, un fre i dues espases. Com a elements defensius Arnau Sala posseïa unes espatlles, una escarcella i un pavès.

Francisca

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v.

1422, març, 21.

Francisca era vídua del tintorer Bernat Bestorra. Vivia a Berga, al carrer anomenat del Pujol. En l'inventari que es fa dels seus béns només figura una arma: una espasa que guarda a la cambra on dorm.

Joan Noguer

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.

1435, desembre, 18.

Joan Noguer va morir a Tortosa sense fer testament. Coneixem poques coses de la seva persona: només que tenia una casa al carrer de les Canals, on havia viscut, i que darrerament s'havia traslladat a casa d'Arnau de Cercs. Hi havia algun parentiu entre els Noguer i els Cercs. És possible que aquest Joan Noguer sigui el pare d'aquell prevere Joan Noguer, júnior, que figura com a testimoni al testament de Bernat de Cercs redactat l'any 1437.

Joan Noguer disposava de poques armes i per la seva descripció semblen antigues i obsoletes. Tenia dues cervalleres antigues, un ferro de llança i dues llances velles. No les guardava amb massa cura ja que les tenia escampades entre la casa on havia viscut i la que vivia els darrers temps. El lloc on es varen trobar, l'entrada i el celler, refermen la idea que no eren massa valuoses.

Miquel Oller

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

1435, desembre, 18.

Era tintorer i vivia en una casa del carrer Menorets. Disposava d'un bon nombre d'armes ofensives i defensives que guardava en diferents llocs de la casa on feia estada, però també tenia algunes d'aquestes armes en altres cases, igualment de la seva propietat.

A l'entrada de la casa del carrer Menorets tenia diverses armes com una ballesta amb el seu croc, dos dards, dues llances, un dall i un pavès. A l'obrador hi trobem una espasa i una sella de rossí. Pujant l'escala, a la paret, hi tenia una matrassera, una cervellera, dos mandrets, una espasa i un astil. A la cambra on dormia, dins d'un bancal al costat del llit major, hi tenia guardat, juntament amb peces de roba de vestir, un punyal amb beina. Pel lloc on es guardava podem pensar que aquesta era, possiblement, l'arma més valuosa que tenia Miquel Oller.

No sabem, ja que l'inventari no ho especifica, on guardava Miquel Oller les cuirasses antigues cobertes amb cordovà negre. Sí que ens diu que en una casa, que Miquell Oller tenia vora el monestir de les monges i que tenia llogada al mestre de les escoles, hi guardava dos pavesos.

Pere de Miquels

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 44r.

1441, abril, 4.

El mercader Pere de Miquels vivia en una casa situada al carrer Pinsania de Berga. La casa tenia, a més un hort i un colomer per la part del darrera.

En aquesta casa Pere de Miquel hi tenia algunes armes. A la paret, pujant l'escala que portava al pis superior, hi havia dos llancers, un d'ells era antic. Al menjador es guardaven dues cervelleres, un broquer i una ballesta rotllonera. En una cambra es trobava una altra ballesta. L'espasa de Pere de Miquels es guardava a la cambra on dormia, juntament amb la seva roba.

Pere de Miquels no disposava de cap peça d'arnès.

Jofre Cardona

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 47r.

1441, setembre, 18.

Jofre Cardona era un personatge molt important. Almenys així ho semblen demostrar les nombroses possessions, robes, atuells, documents i altres béns continguts al seu inventari.

Malgrat aquesta importància de Jofre Cardona, en sabem poques coses. Sabem que estava casat amb Elionor d'Aguilar, de Cardona, i que va morir a Berga, segurament de pesta, el mes d'agost de 1441 mentre la seva muller, també malalta, se'n va anar a Cardona, a casa dels seus familiars. Les circumstàncies de la seva mort van fer que

els seus béns s'escampessin i que, guardats en cofres i caixes, es distribuïssin per diferents cases de la vila, guardades per persones de confiança del difunt.

És per això que trobem les seves armes guardades en caixes i en diferents cases. La major part d'elles es trobaven dins un caixó tancat amb clau que guardava Bernat de Graner, mercader de Berga.

D'entre totes les armes del caixó, destaquem unes peces d'armadura i alguns elements de falconeria. En concret trobem uns espatllerassos d'arnès italià, que cal considerar una peça de luxe, atesa la fama que ja des d'antic tenien les armes italianes, acompanyats d'uns avantbraços, unes manyopes, uns esperons, un flaó, ganivets embeïnats, un carcaix amb sagetes, etc.

L'altre element que crida l'atenció és una llonga i un capell d'astor, dues peces que s'utilitzaven per lligar i per tapar el cap dels ocells de caça utilitzats en l'art de la falconeria.

Les armes italianes i les peces de falconeria, juntament amb la riquesa i els luxe de les seves propietats, ens parlen de Jofre Cardona com un representant d'un tipus de vida, la senyorial i cavalleresca, que a mitjans del segle XV encara es mantenia mínimament a Berga però que anava desapareixent per donar-ne pas a una altra, la del mercader, la de l'home de negocis.

Sibil·la

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 67r.

1444, abril, 22

Sibil·la era la vídua de l'arquer Guillem Noguera. Vivia en una casa al carrer Menorets. Entre els seus béns, hi figuren algunes armes.

Ramon Puig

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 72v.

1448, desembre, 13

Ramon Puig vivia en una casa a la plaça de la vila de Berga. Entre els seus béns, inventariats l'any 1448, s'hi troben diverses armes. Guardava aquestes armes en tres llocs diferents de la casa.

Al celler hi guardava una visarma. Al menjador era on trobem la major part. Allà hi havia una ballesta genovesa, un coltell, una cervellera, unes cuirasses i un mandret. A la cambra on Ramon Puig dormia, hi guardava una espasa i un broquer, les seves armes més personals.

Maties Serra

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 105v.

1452, setembre, 18.

Maties Serra era un paraire que va morir a Berga l'any 1452. Malgrat la seva professió, en principi poc relacionada amb les armes, Maties Serra en disposava d'un bon nombre. Tenia ballestes d'estrep, dards, broquers, cervelleres, etc. Tot això ho guardava al menjador de la casa on vivia, al carrer de les Canals, sota el portal anomenat d'en Riu.

La presència d'aquestes armes al menjador de la casa sembla indicar que el seu propietari les apreciava i les guardava en bones condicions i, fins i tot, que en feia una certa ostentació.

Ramon Fuster

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 85r.

1453, juliol, 14.

Ramon Fuster era un mestre de cases originari de Foix però en el moment de la seva mort residia a Berga on sembla que no hi tenia casa pròpia.

Això ens ho mostra el fet que tenia els seus béns escampats per diverses cases, en

concret en les de Samsó i Ramon Verneda i Rafael Noguer. Allà, entre eines pròpies del seu ofici i algunes robes, s'hi va trobar una bona ballesta d'acer, una espasa, un carcaix, un ferro de llança i un escut, un armament majoritàriament ofensiu.

CONCLUSIONS

- Els inventaris estudiats ens permeten conèixer l'existència, a les llars berguedanes baixmedievals, de diferents peces de l'arnès del cavaller i del cavall, així com també d'una gran varietat d'armes.
- Entre aquestes armes cal destacar la ballesta, l'espasa, la llança, la daga i el punyal.
- De manera molt testimonial, els inventaris berguedans, també ens parlen de l'art de la falconeria, fent esment a una caputxa de cuir per a tapar els ulls als ocells de caça.
- Quant als possessors de les armes, són de totes condicions socials i oficis, des del tintorer Miquel Oller al mestre de cases Ramon Fuster, des del benestant Jofre Cardona al pagès Arnau Sala. És normal que Sibil·la, vídua de l'arquer Guillem Noguera, disposés, entre els seus béns, d'alguna arma.

6.6.- ELS LLIBRES

Als inventaris i documents berguedans estudiats, que comprenen des de l'any 1383 fins a mitjans segle XV, hi figuren algunes anotacions i referències a llibres. Aquestes mencions, es concreten en notícies que figuren en 15 inventaris i/o documents i fan referència a uns 45 llibres diferents.

Per estudiar aquests llibres n'hem fet una classificació d'acord amb el seu contingut i la seva tipologia i els hem agrupat en cinc categories:

- Quaderns de comptes
- Llibres Litúrgics
- Llibres Humanístics i gramaticals
- Llibres de Dret
- Llibres de temàtica desconeguda

Un primer grup de llibres són els quaderns de comptes que, tal i com ja va remarcar la Dra. Carme Batlle¹²¹⁴, els documents també anomenen llibres. Es tracta de quaderns de mercaders o de gent de negocis on hi ha anotats els deutors, les rendes que han de percebre, les impositcions que han de cobrar, etc.

Trobaríem en aquesta categoria de llibres: el Llibre Vell, el Llibre Nou i el Llibre de Mercaderies de Jaume Duran¹²¹⁵. Per les referències que ens dona l'inventari dels béns d'aquest, sabem que el Llibre Vell tenia, com a mínim, uns 150 folis on hi havia anotats els noms dels seus deutors així com les quantitats que li devien. El mateix contingut tenia el Llibre Nou, que sembla una mica més gros que l'anterior i que tenia uns 180 folis, com a mínim. Al Llibre de Mercaderies, Jaume Duran tenia anotats els productes que comprava i venia, el nom del comprador o venedor, la seva procedència i el seu preu.

En la mateixa categoria s'inscriuen el Llibre de comptes del tiny que figura en l'inventari dels béns de Miquell Oller¹²¹⁶, el Llibre de comptes del mercader Pere de Miquels¹²¹⁷, un Llibret de cartes de Jofre Cardona¹²¹⁸ i els Quaderns dels portals i el

---

¹²¹⁴ Carme BATLLE: *Las bibliotecas de los ciudadanos de Barcelona en el siglo XV* dins "Livres et lecture en Espagne et en France sous l'Ancien Régime". Editions ADPF. Paris, 1981, pàg. 23.

¹²¹⁵ APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 112v.

¹²¹⁶ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 22v.

¹²¹⁷ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 44r.

¹²¹⁸ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 47r.

Llibret de les Corredures de Ramon Puig¹²¹⁹.

El primer d'aquests llibres citats, el Llibre de comptes del tiny, figura a l'inventari dels béns del tintorer Miquel Oller, encara que el document ens diu que pertanyia a Isarn Bonet. Aquest era l'antic propietari del casal del tiny, que va ser comprat per una societat composta per Miquel Oller i altres. Per tant, creiem que el llibre referenciat és un llibre vell i, possiblement, en desús.

De Llibre de comptes del mercader Pere de Miquels no en tenim cap descripció.

Entre els béns de Jofre Cardona hi ha un llibret que conté 72 cartes algunes de les quals contenen censos i rendes que ell cobrava .

Finalment, Ramon Puig, tenia entre els seus béns tres llibres o quaderns: els Quaderns dels portals on devia constar-hi les mercaderies que entraven a Berga, el dret d'entrada que pagaven, etc.; el Llibre de la imposició que contenia les anotacions dels diferents impostos que es pagaven a la vila i el Llibre de les corredures, on trobaríem contractes de compra-venda, etc. Per aquests llibres sembla que podem identificar el seu propietari, Ramon Puig, amb el que ara anomenem un corredor de comerç.

Una segona categoria de llibres serien els llibres litúrgics, que comprendrien els Saltiris d'un personatge de nom desconegut que mor l'any 1383¹²²⁰ i de la monja Margarida d'Avià¹²²¹; els Breviaris de Bernat de Cercs¹²²², de Margarida d'Avià¹²²³, del prevere Francesc d'Ardalló¹²²⁴ i de Miquel Oller¹²²⁵; els Llibres d'Hores de l'escriptor reial Guillem Guitard¹²²⁶ i de Miquel Oller¹²²⁷; els Vesprals de Pere de Coromines¹²²⁸ i del personatge de nom desconegut abans esmentat¹²²⁹ i el Quadern de cant amb l'ofici de Santa Maria de Jaume Duran¹²³⁰.

El Saltiri era el llibre devocional per excel·lència a la Baixa Edat Mitjana. La seva lectura ajudava a potenciar la vida compemplantiva, la relació amb Déu. Segons Jaume Aurell: *“El Psaltiri és el llibre més divulgat i llegit pels mercaders. En les*

---

¹²¹⁹ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 72v.

¹²²⁰ APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 336r.

¹²²¹ APBerga. Llibre Notarial, 27, f. 141v.

¹²²² APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 22v.

¹²²³ APBerga. Llibre Notarial, 27, f. 141v.

¹²²⁴ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 89v

¹²²⁵ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 27v.

¹²²⁶ APBerga. Llibre Notarial, 27, f. 47v.

¹²²⁷ APBerga. Llibre Notarial, 251, f. 27v.

¹²²⁸ APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 142v.

¹²²⁹ APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 336r.

¹²³⁰ APBerga. Llibre Notarial, 31, f. 112v.

*seves diverses formes, que la documentació notarial ha recollit convenientment (Psaltiri, Set Salms, Salms Penitecials, Salms de Difunts, Vesprals) constitueixen un total de 36 exemplars, que per si sols ja farien gairebé el 10% del total de llibres enregistrats pels mercaders*¹²³¹, informació que contrasta amb la realitat berguedana on només trobem notícia de dos Saltiris, els d'un personatge del qual desconeixem qualsevol dada i el d'una monja. En cap dels dos casos ens donen la descripció d'aquests llibres.

Més abundants són les notícies sobre els Breviaris que trobem en la documentació berguedana estudiada. En concret són quatre les referències localitzades. La primera d'elles és la notícia que ens parla de Margarida d'Avià, abadessa del monestir de Montbenet, que l'any 1422, volent agrair els serveis que li havia prestat Isabel d'Aguilar, monja sagristana i cantora del mateix monestir, li deixa en usdefruit tres estances i el seu Breviari, fet que ens mostra l'apreci que tenia a aquest llibre així com el seu valor. Els preveres Bernat de Cercs i Francesc d'Ardalló tenien cadascun el seu Breviari o llibre d'oracions i en disposen a l'hora de fer testament. Efectivament, ambdós deixen els seus llibres per pagar les despeses dels funerals i l'enterrament. Bernat de Cercs es desprén de tots els seus llibres de dret i del seu breviari que vol sigui venut al millor postor.

La darrera menció a un Breviari la trobem a l'inventari de béns de Miquel Oller on es comenta que aquest va vendre un breviari i que, del preu total, encara li deuen 5 florins, cosa que ens permet saber l'alt valor que tenia.

En dos casos trobem mencions als Llibres d'Hores. Segons la Dra. Carme Batlle, era un tipus de llibre molt habitual en les cases de les famílies benestants: "*(...) en las casas de los barceloneses acomodados, pero sin profesión especializada, había libros comunes a todos los lectores de Cataluña, Mallorca y Valencia, los de rezo como las "Horas" (...)*"¹²³². A Berga, Guillem Guitard, al codicil del seu testament, funda un benefici a l'altar de Santa Maria de l'església parroquial de santa Eulàlia, l'assigna a Bernat, fill de Llorenç Merola, pare de la vila, i li lliga un llibre, anomenat "*Horas de beata Maria et de passione et de defunctis*". El també berguedà Miquel Oller té entre els seus béns unes Hores de pergamí on hi ha la Missa Seca de

---

¹²³¹ Jaume AURELL: *Els mercaders...*, pàg. 181.

¹²³² Carme BATLLE: *Las bibliotecas ...*, pàgs. 15-23.

la Verge Maria juntament amb altres oracions. Segons el DCVB d'Alcover-Moll, la Missa Seca és la que diu un seminarista sense consagrar l'hòstia, per aprendre a celebrar.

Dues són les referències que hem localitzat d'un altre dels llibres oracionals, els Vesprals. Ambdues notícies daten de l'any 1383, es troben en inventaris i només ens deixen conèixer que un personatge de nom desconegut i el mercader Pere de Coromines tenien cadascú, entre els seus béns, aquest llibre.

Dins la categoria dels llibres litúrgics, també incloem un quadern de cant de l'ofici de Santa Maria, en possessió de Jaume Duran i que guardava a la cambra on dormia, juntament amb gran quantitat de peces de roba.

Relacionat amb aquests trobem un sol llibre que tracta sobre moral. L'any 1439, el prevere Bernat de Cercs lega a Pere Bach un exemplar anomenat "*De vicis et de virtutibus*"¹²³³. Creiem que deu tractar-se de la coneguda obra de Guillaume Peyraut que va ser molt llegida arreu d'Europa.

El tercer grup de llibres inclourien els llibres humanísticogramaticals. D'aquesta temàtica hem localitzat la Logica, el Tractatus i el Pretianum Minorem que posseeix Joan de Masfret, clergue de Berga¹²³⁴ i el Doctrinal propietat d'un personatge del que no coneixem el nom¹²³⁵.

L'any 1383 el clergue Joan de Masfret nomena com a procurador Antoni de Casadessus, amb l'encàrrec que recuperi uns béns que aquell tenia a casa del mercader Jordà Pere de Tolosa. Entre aquests béns hi ha dos llibres. Un d'ells conté un tractat de lògica i el Tractatus, obra que cal identificar amb el *Tractatus logicae* o *Summae logicales* de Pere Hispà, mestre de la Facultat d'Arts de París i posteriorment papa Joan XXI. Aquest va ser el text clàssic de lògica durant segles. El segon llibre era el *Priscià Menor*, una obra clàssica d'aprenentatge de la gramàtica llatina molt popular durant l'Edat Mitjana.

El Doctrinal inventariat l'any 1383 entre els béns d'un personatge del que no coneixem ni el nom és el llibre conegut com "*Doctrinale Puerorum*", obra escrita l'any 1209 per Alexandre de Villedieu. Aquesta va substituir les gramàtiques més antigues i va servir per a l'aprenentatge de lletra durant la Baixa Edat Mitjana.

Una quarta categoria de llibres, molt extensa i variada, inclou els llibres de dret. Tots

---

¹²³³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 22v.

¹²³⁴ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 308v.

¹²³⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r.

ells pertanyen a les biblioteques de Bernat de Cercs¹²³⁶ i de Joan Orriols¹²³⁷, ambdós perits en lleis.

Bernat de Cercs posseïa diversos llibres de dret canònic que, al seu testament dictat l'any 1437, ordenà que fossin tots venuts per pagar les despeses de funeral i enterrament. Es tracta dels llibres Decretals, Sextum, Clementinas, Casus Bernardi Rotfridum i altres dels quals no especifica el nom.

Les Decretals, el Liber Sextus i les Clementines formen part del Corpus Iuris Canonici, col·lecció dels principals textos jurídics eclesiàstics medievals. El Corpus no constitueix un conjunt orgànic sinó que és una suma d'obres diverses, en concret de sis. D'aquestes sis, tres les trobem entre els llibres del prevere Bernat de Cercs i, com ja hem dit, són les Decretals de Gregori IX (1234) compilades per Ramon de Penyafort, el Liber Sextus de Bonifaci VIII (1298) i les Clementines, recull de Climent V, amb els canons del concili de Viena del Delfinat, promulgat per Joan XXII (1317). El Casus de Bernardi Rotfridum són uns comentaris de les Decretals escrits per Roffredus Beneventanus, conegut habitualment com a Rofré o Rotfré.

La biblioteca més extensa i descrita amb més detall és la de Joan Orriols. Aquest, perit en lleis de professió, feu testament el dia 1 de juny de 1438 i quatre dies més tard, el dia 5 de juny, es fa l'inventari dels seus béns entre els quals figuraven nombrosos llibres, tots ells llibres de dret relacionats amb el seu ofici.

Aquests llibres són: Caliç, Formulari de Art de Notaria, Constitucions, Codi, Decretals, Pracmaticas, Summa de fra Monalt, Suma de Masi super Titulis Decretalium i Usatges de Barcelona. D'aquests ja hem fet esment de les Decretals. Creiem que la Summa de fra Monalt i la Suma de Masi super Titulis Decretalium són comentaris a les Decretals.

A l'inventari consta que el llibre conegut com Caliç tractava de la matèria de Pau i Treva. Creiem que ha d'identificar-se amb una obra de Jaume Callís, eminent jurista, que l'any 1413 rebé del rei Martí l'Humà, juntament amb Bonanat Pere, l'encàrrec de traduir del llatí al català els Usatges, les constitucions i els capítols de corts, segons ens informa Víctor Ferro i Pomà¹²³⁸. No falten entre els llibres del nostre perit

---

¹²³⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 22v.

¹²³⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

¹²³⁸ Víctor FERRO i POMÀ: *Les Constitucions i altres drets de Catalunya* dins "Documents jurídics de la Història de Catalunya". Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona, 1991. Pàg. 199.

en lleis altres obres de dret català, tals com les Constitucions i els Usatges de Barcelona. Els formularis notariais eren obres molt comunes en les biblioteques dels juristes i escrivans que es preparaven per assolir la categoria de notaris.

A més de tots aquests llibres també n'hi ha inventariats altres dels quals només coneixem l'incipit i el final. Es tracta de tres llibres. El primer és un llibre de dret amb l'incipit: "*In nomine Domini. Amen. Quoniam natura rerum et etc*" i acabat amb "*appellacione*"; el segon és un llibre amb l'incipit "*Libellus Iudiciarius quem ad mutacionem maiorum*" i acabat amb "*adversum*" i el tercer, un llibre que conté diverses obres i que comença amb "*Incipit Summa de Masi super titulis decretalium*" i acaba amb "*in illa nuper*", obra que tenia repetida ja que en figura un altre exemplar entre els seus llibres. A l'inventari dels béns de Joan Orriols, encara hi figuren alguns quaderns i llibres més. Concretament són 22 cartapassos i repertoris de dret, escrit en paper i, segons es diu, de poc valor.

Finalment, ubiquem dins una cinquena categoria els llibres dels quals desconeixem la temàtica. En la documentació estudiada n'hem trobat tres referències. Es tracta del "*librum de papi*" de Jaume Trullars¹²³⁹, el "*libret petit de paper fet o compilat per fra Ancelm*" (Anselm Turmeda?) i el "*libret de paper figurat de pocha valor*", ambdós de Miquel Oller¹²⁴⁰.

Una vegada vista la descripció dels llibres que apareixen a la documentació berguedana de finals del segle XIV a mitjans del XV, passem a veure com eren aquests llibres.

Una primera característica és el material on estan escrits i que pot ser pergamí o paper. Així trobem "*unes Constitucions scrites en pergamí...*" i "*un rapartori gros de paper de dret canonich...*" entre els llibres de Joan Orriols¹²⁴¹. Hem de remarcar, però, que hem constatat als llibres berguedans que el pergamí es fa més escàs a partir del segle XV a la vegada que el paper és, a partir d'aquest segle, el material més emprat.

Els llibres podien tenir o no cobertes. En aquest darrer cas, segurament, es tractava de llibres vells o molt usats que les havien perdut.

Les cobertes dels llibres citats als documents berguedans són de tres tipus: de posts (o sigui, de fusta), de pergamí o de pell. Els més abundants són els llibres amb

---

¹²³⁹ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

¹²⁴⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

¹²⁴¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

cobertes de posts, que en un sol cas ens diuen que eren de color, concretament de color vermell (“*unes Decretals patites ascrites en pergami sense gloses, ab les cubertes de posts vermeylles*”)¹²⁴². Segueixen en nombre els llibres amb coberta de pergami com el que trobem en possessió de l’esmentat Joan Orriols: “*un libret de paper ab les cubertas de pergami, appellat Formulari de Art de Notaria*”. Només hem trobat una referència a un llibre amb cobertes de pell. Es tracta d’“*un libre ascrit en pergami ab les cubertes alauda verda angrutades appellat Libellus Iudiciarius*”, igualment també de Joan Orriols.

Quant a l’estat de conservació d’aquests llibres, sabem que alguns tenien les cobertes “*angrutades*” o sigui cobertes d’engrut, de brutícia i que alguns eren “*de pocha valor*”.

Tenim poques dades per conèixer quin era el preu d’aquests llibres ja que només hem trobat tres referències molt indirectes. Així sabem que Miquel Oller va vendre, l’any 1439, un Breviari per més de cinc florins; que Bernat de Cercs, l’any 1437, es venia tota la seva biblioteca de llibres jurídics per 30 florins i que Tomàs de Fohives, l’any 1441, devia 18 sous de llibres que havia comprat.

Només una referència ens parla d’on es podien adquirir aquests llibres. A Berga, almenys hi havia una botiga que venien llibres. Es tractava de la botiga de Francesc Pujol de la qual no en tenim cap més dada.

Quant als possessors de llibres a la Berga baixmedieval, podem dir que pertanyien a tres grups socials: eren mercaders o exercien oficis relacionats amb el comerç (com Jaume Duran, Pere de Coromines, Jofre Cardona o Ramon Puig), eren eclesiàstics (com Bernat de Cercs, Joan de Masfret, Francesc d’Ardalló i Margarida d’Avià, abadessa del monestir de Santa Maria de Montbenet) o bé eren juristes i gent de lletres (com Joan Orriols i Guillem Guitard)). Fora d’aquests, només hi ha el cas del pagès Tomàs de Fohives.

On es guardaven els llibres? Els inventaris ens poden donar una idea aproximada del lloc on es trobaven els llibres dins les cases.

En la majoria de casos, els llibres es guardaven a la sala-menjador o a la cambra. Així tenim que Jaume Duran guardava un llibre de cant amb l’ofici de Santa Maria a la cambra on dormia “*in camera in qua dictus Jacobus iacebat*” i que és inventariat juntament amb peces de roba de vestir, roba de casa, capells, armes, etc. Els altres

---

¹²⁴² Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r.

llibres que posseïa són inventariats entre la documentació que guardava però no s'especifica en quin lloc es trobava dita documentació¹²⁴³. Això darrer també passa al llibret amb 72 cartes de Jofre Cardona¹²⁴⁴.

També, al dormitori, guardava Pere de Coromines un llibre de salms vesprals¹²⁴⁵ i el mercader Pere de Miquels, un llibre de comptes¹²⁴⁶.

Joan Orriols tenia tots els seus llibres “*in aula sive comestorio*” sense que s'esmenti cap moble especial per a guardar-los¹²⁴⁷. Igualment Jaume Trullars guardava l'únic llibre que tenia al menjador de casa seva¹²⁴⁸.

Alguns llibres s'inventarien dins de mobles tancats. És el cas de Miquel Oller que dins un arribanc de pi de la cambra major de casa seva guardava quatre llibres i també el de Ramon Puig que, en un cofre de la sala, tenia els seus llibres¹²⁴⁹.

CONCLUSIONS

- Els berguedans que els segles XIV i XV tenien llibres, els guardaven o bé a la sala-menjador o bé al dormitori de casa seva.
- Els posseïdors de llibres a Berga a la Baixa Edat Mitjana eren eclesiàstics, mercaders o de professions relacionades amb el dret.
- Els llibres eren de pergamí i de paper. Sembla que podem entreveure una tendència que, amb els pas dels anys, el paper substitueixi el pergamí.
- Els llibres estaven enquadernats amb cobertes de fusta, de pergamí o de pell.
- Pel que fa al preu dels llibres podem dir que eren cars, però sense tenir dades fiables per demostrar-ho.
- El que sí que podem dir és que alguns llibres eren un bé apreciat que es donava com a pagament de serveis o es llegava en testament.

---

¹²⁴³ Inventari dels béns de Jaume Duran , 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.

¹²⁴⁴ Inventari dels béns de Jofre Cardona , 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r.

¹²⁴⁵ Inventari dels béns de Pere de Coromines, 1383. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.

¹²⁴⁶ Inventari dels béns de Pere de Miquels, 1441. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 44r.

¹²⁴⁷ Inventari dels béns de Joan Orriols, 1438. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 35r

¹²⁴⁸ Inventari dels béns de Jaume Trullars, 1338. APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.

¹²⁴⁹ Inventari dels béns de Miquel Oller, 1439. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v. i Inventari dels béns de Ramon Puig, 1448. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 72v., respectivament.

6.7.- LA RELIGIOSITAT POPULAR: LES CONFRARIES I ELS BACINS. LES DONACIONS PIETOSSES. ELS PELEGRINATGES.

Són diverses i relativament abundants les notícies que la documentació berguedana baixmedieval ens proporciona sobre la pietat popular d'aquesta època i les seves pràctiques més comunes.

Després del seu estudi, podem concretar aquestes pràctiques en la pertinença i les deixes a confraries i bacins, les obres de beneficència, els pelegrinatges i certes donacions pies molt concretes, com, per exemple, la d'un pal·li o, fins i tot, de persones.

La confraria és una associació de fidels fundada amb la finalitat de fomentar el culte públic del propi patró i practicar diverses obres de caritat i pietat, segons prescripcions dels seus estatuts o les seves ordinacions. En algunes ciutats i viles catalanes les confraries estaven vinculades als gremis.

A Berga, entre finals del segle XIV i mitjans del XV, trobem quatre confraries: la de Santa Maria, la del Sant Esperit, la de Sant Cristòfol i Sant Esteve i la de Sant Eloi. No coneixem la data de fundació de cap d'aquestes quatre confraries, únicament podem afirmar que les tres primeres ja existien l'any 1383, segons consta en la documentació estudiada. La quarta, la de Sant Eloi, apareix citada una sola vegada en la documentació consultada, l'any 1453, entre els deutes d'un testador¹²⁵⁰.

La relativa abundància de notícies referents a aquestes tres confraries abans mencionades ens permetrà conèixer alguns detalls importants sobre el seu funcionament i composició.

En primer lloc cal dir que els ingressos d'aquestes confraries devien obtenir-se per acaptes i donacions. Entre aquestes darreres cal fer esment als nombrosos llegats testamentaris que rebien aquestes confraries i que seran detalladament estudiats en l'apartat 7 del present treball.

Una altra font d'ingressos de les confraries eren els rendiments dels béns immobles que posseïen, sigui per donació o per compra. Així, sabem que la confraria dels Sants Cristòfol i Esteve tenia diverses possessions a Avià, en concret unes feixes de terra,

---

¹²⁵⁰ Testament de Ramon Fuster. APBerga. Llibre Notarial 251, f. 84r.

unes cases ensorrades i uns horts on es cultivaven oliveres¹²⁵¹.

La documentació consultada també ens permet conèixer el nombre, el nom i l'ofici d'alguns dels administradors de les tres confraries berguedanes més documentades.

Així sabem que la confraria de Santa Maria tenia quatre administradors, dos clergues, un sastre i un teixidor, i que el càrrec es renovava cada any. L'abril de 1383 els nous administradors de la confraria, els clergues Arnau de Torroella i Ramon de Niubó, el sastre Francesc Torrent i el teixidor Bonanat Massot, tots ells de Berga, reconeixen que els anteriors administradors, els clergues Pere Borrell i Berenguer Vila, el sastre Francesc Ballester i el teixidor Pere Clari, els havien traspassat els comptes de la confraria i que aquests eren del tot correctes¹²⁵².

La confraria de Sant Cristòfol i Sant Esteve tenia, l'any 1383, dos administradors, el boter Pere Mas i el sabater Francesc Lugana¹²⁵³. L'any 1428, el nombre d'administradors de la confraria s'havia doblat i eren 4, els sabaters Nicolau Puret i Pere Cases i els mercers Pere Garreta i Pere Cozart¹²⁵⁴. Un any més tard, el 1429, actuen com a administradors d'aquesta confraria Pere Cases, Nicolau Puret i un tal Bernat Cozart. La substitució de Pere Cozart per Bernat Cozart és un error en la transcripció del nom o bé podem considerar que és un parent, potser un fill, que va seguir-lo en el càrrec?. Atès que alguns d'aquests administradors estan relacionats amb el ram de la pell, es pot pensar en una relació de la confraria amb aquests oficis, sense que poguem afirmar-ho categòricament.

La confraria del Sant Esperit tenia, l'abril de 1383, tres administradors, Arnau de Canals, Pere Pellisser i Guillem de Padrinyà, dels quals només sabem que eren tots tres de Berga. El mes de juliol del mateix any ja s'havia fet el relleu anual dels administradors de la confraria, càrrec que ara ocupaven Francesc Garreta, Jaume Maler i Arnau de Torre, tots ells mercaders berguedans¹²⁵⁵.

Quanta gent pertanyia a aquestes confraries? Aquesta és una pregunta que amb les notícies que ara tenim no és possible de contestar. Segons la documentació estudiada hauríem de dir que el costum general era fer-se confrare a partir de la redacció de les últimes voluntats. Així es demostra als 72 testaments estudiats. D'aquests 72 testadors només una, Constança, vídua d'Arnau Perpinyà, pertanyia a les tres

---

¹²⁵¹ APBerga. Llibre Notarial 206, f. 29v.

¹²⁵² APBerga. Llibre Notarial 31, f. 164r.

¹²⁵³ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 33r.

¹²⁵⁴ APBerga. Llibre Notarial 206, f. 29v.

¹²⁵⁵ APBerga. Llibre Notarial 31, f. 141v i 226v.

confraries en el moment de testar¹²⁵⁶. Quatre testadors eren de la confraria de Santa Maria i expressaven al testament la voluntat d'ingressar en les altres dues, la del Sant Esperit i la dels Sants Cristòfol i Esteve. Són els preveres Pere Serra, Galceran de Santamaria i Arnau Gilabert i el corredor d'orella, Pere Guardiola¹²⁵⁷. Un únic testador confesa pertànyer a la confraria del Sant Esperit, el mercader Ramon Vahell¹²⁵⁸. La major part dels testadors, concretament 52, manifesten, al seu testament, el desig d'ingressar en les tres confraries berguedanes. Només un testador, Arnau Sala, vol ingressar exclusivament a la confraria de Santa Maria i una altra, Sibí·la, muller d'Arnau Ramat, vol ingressar només en les de Santa Maria i del Sant Esperit¹²⁵⁹. En 12 casos, els testadors no fan esment de les confraries.

Una altra forma de religiositat popular, la constituïen els bacins, institucions que recollien almoines i deixes i les destinaven a obres pies. A Berga, als segles XIV i XV, hi havia diversos bacins, que es nodrien, principalment de deixes testamentàries, com més endavant veurem. Aquests bacins eren el de les Ànimes del Purgatori, el de la Candela del Cos de Crist, el de la Candela de Santa Maria de l'església parroquial, el de la Candela de Santa Maria de l'església de Sant Joan, el de la Llum de l'església de Santa Magdalena, el dels Pobres Vergonyants, el de la Redempció de Captius i el del Viàtic.

Referent als pobres vergonyants creiem que és possible que a Berga es donés el mateix cas que en altres viles, com és el de la Seu d'Urgell, estudiat per la Dra. Carme Batlle¹²⁶⁰. Segons aquesta autora, a la Seu i a la meitat del segle XV, la cura del pobres vergonyants devia ser competència total o parcial del municipi, en col·laboració amb la parròquia, ja que era el consell general dels veïns qui triava els baciners, o sigui els administradors de les almoines recollides per als pobres vergonyants.

En el cas de Berga, la documentació ens indica que els administradors del bací dels pobres vergonyants eren els consellers de la vila. L'any 1428 eren consellers de la vila i administradors del bací dels pobres vergonyants Pere de Coromines, Jofre de Santamaria, Francesc Pujol i Joan Salvat i, l'any 1437, ho eren Lluís d'Ortiges, Pere

---

¹²⁵⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 19v.

¹²⁵⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 17r, 36v, 99v i 3r, respectivament.

¹²⁵⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 4r.

¹²⁵⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 45v i Llibre Notarial 251, f. 17v.

de Coromines, Pere Teixidor i Guillem Ramon Vernet¹²⁶¹. Creiem que aquestes notícies refermen la idea, ja expressada més amunt que, a Berga, com a la Seu d'Urgell, qui tenia cura dels pobres vergonyants era el municipi.

Del bací de la Llum de Santa Magdalena sabem que, l'any 1421, tenia com a administradors en Ramon Gelabert, paraire, i en Bartomeu Rovira, pagès, que trobem actuant en la venda d'un censal a benefici de dit bací¹²⁶².

El mateix any, el 1421, eren administradors del bací de la Llum de Crist, el barber Pere Corts i el forner Guillem Vidal. Els trobem signant l'establiment d'un hort, situat dins el nucli urbà de Berga, que el difunt Pere de Soldevila havia llegat a dit bací¹²⁶³.

Ambdós casos són una mostra de les activitats que feien els baciners, l'administració dels llegats, en diners o en béns, que rebien els diferents bacins.

Un aspecte important de la pietat popular, la constituïen els actes que podríem anomenar de beneficència. Entre aquests destacaríem:

- L'ajut a donzelles per casar. En alguns testaments que estudiarem en l'apartat corresponent, farem esment a algunes deixes testamentàries amb aquesta finalitat, com és el cas, per exemple, dels 100 sous que deixa Guillem Guitard, escriptor reial¹²⁶⁴. També entre la documentació consultada hem trobat diferents llegats per dotar donzelles sense massa recursos. Els documents on figuren aquests llegats tenen relació amb les voluntats *post mortem* ja que són, bàsicament, execucions de testaments. Així, entre els anys 1421 i 1422, Pere de Coromines, en qualitat d'hereu i marmessor de Jaume Duran, dóna 100 sous a diverses donzelles, en compliment del testament d'aquest. A tall d'exemple citem algunes de les seves destinatàries: Caterina, filla de Joan Puig de Vilada, Francisca, filla de Bernat Camps de Berga i Joana, filla de Pere Teixidor, també de Berga¹²⁶⁵. Els llegats a donzelles per casar s'han d'entendre com una mostra de pietat popular ja que, a les viles, el destí d'aquestes noies amb pocs recursos podia ser tràgic. El casament les allunyava de la misèria i del pecat.

---

¹²⁶⁰ Carme BATLLE: *La Seu d'Urgell medieval: la ciutat i els seus habitants*. Fundació Vives Casajuana. Barcelona, 1985, pàgs. 146-148.

¹²⁶¹ APBerga. Llibre Notarial 196, f. 3r i Llibre Notarial 35, f. 7r, respectivament.

¹²⁶² APBerga. Llibre Notarial 27, f. 41r.

¹²⁶³ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 35v.

¹²⁶⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 2r

¹²⁶⁵ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 68r, 81r i 132r, respectivament.

- El repartiment de menjar, robes o diners a nens i pobres que acudissin als enterraments. En alguns testaments, com també veurem més endavant, apareixen diverses donacions en espècie destinades a les persones més desvalgudes que acudissin als actes de l'enterrament. Normalment les persones desvalgudes que s'esmenten són nens i pobres que han de rebre diners, robes o un pa dinal. Així trobem que Guillem Guitard, al seu testament, especifica unes deixes relativament importants, fins a quatre sous, per als pobres de Berga i de Cervera¹²⁶⁶. Bernat Parera estableix, entre les seves darreres voluntats, que els seus vestits siguin repartits entre els pobres i que cada any, en l'aniversari de la seva defunció, els marmessors, o en el seu defecte la comunitat de preveres, reparteixin, a la porta de la que havia estat casa seva, una fogassa de pa a tothom qui en volgués¹²⁶⁷. Esperandéu de Coromines estableix que es doni un pa d'un diner a cada nen i a cada pobre que assistirà a la missa de l'endemà de la seva defunció i en la del cap d'any¹²⁶⁸. Un cas extrem és el de Pere Dilmer que fa hereus Déu, la seva ànima i els pobres indigents. Una vegada morts ell i la seva dona, tots els seus béns han de ser repartits entre els pobres¹²⁶⁹. Aquesta actitud que manifesten els testadors envers els pobres s'ha d'entendre, segons Philippe Ariès, com la darrera obra de misericòrdia del difunt¹²⁷⁰.

Una altra mostra de religiositat popular la constituïen els pelegrinatges. Entre la documentació estudiada només hem trobat dues notícies que hi fan referència. Són, en concret, els casos de Joan Çavall i de Ramon Vahell. El primer, el cirurgià berguedà Joan Çavall, fa testament, el 15 de gener de 1450, en emprendre un viatge per mar que l'ha de portar fins a Roma. El motiu d'aquest viatge és: “*accedere lucrare indulgencias Sancti Petri de Roma*” i fa testament perquè: “*timens mortis discrimina et pericula maris quod apportet me de proximo transire*”¹²⁷¹. El fet de fer testament abans d'emprendre un pelegrinatge era una pràctica comuna en l'època medieval.

¹²⁶⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 2r.

¹²⁶⁷ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 117r.

¹²⁶⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 78r.

¹²⁶⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 8r.

¹²⁷⁰ Philippe ARIÈS: *El hombre ante la muerte*. Taunus Humanidades. Madrid, 1987. Pàg. 145.

¹²⁷¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 76r.

La segona referència als pelegrinatges, la trobem al testament de Ramon Vahell, fet el 10 d'abril de 1429. Aquest, que tenia un plet amb Bernat de l'Om, Francesc Pujol i els seus socis, havia promès que si el guanyava aniria a visitar l'altar de Sant Jaume de Galícia, o sigui, pelegrinaria a Sant Jaume de Compostel·la. La malaltia havia impedit aquest viatge i, ara, al testament ho recorda i en compensació de la promesa no complerta, deixa 14 florins per a obres pies.

Segons Bolòs, *“hem d'entendre la importància del pelegrinatge amb relació a la mentalitat de l'època, amb el lligam estret que hi havia entre els homes i allò que era sobrenatural i, així doncs, amb la seguretat d'obtenir un miracle. La concessió d'indulgències parcials o plenàries fou un bon impulsor dels pelegrinatges a l'edat mitjana tardana”*¹²⁷².

La darrera de les mostres de religiositat popular que hem pogut rastrejar en la documentació berguedana estudiada són les donacions a l'església. Ens referim, no a les donacions monetàries a esglésies concretes que apareixen en gairebé tots els testaments i que ja estudiarem en l'apartat corresponent als testaments, sinó a deixes especials pel seu valor o la seva especificitat.

En concret en destacarem dues categories: el lliurament d'un matrimoni valencià al monestir de Santa Magdalena de Berga i les d'ornaments per a diferents altars de l'església parroquial.

El 18 de juliol de 1421 i davant del notari Joan dels Arnaus, el matrimoni format per Bernat Vicent i Serena donen els seus béns i les seves persones al monestir berguedà de Santa Magdalena, de l'orde dels mercedaris¹²⁷³.

Els donats eren originaris de València, en concret de la parròquia de la Santa Creu, però en el moment de la donació es confesen residents a Berga. Desconeixem totalment el perquè van canviar de domicili, traslladant-se a viure a Berga. De la parròquia d'on procedien podem dir que encara existeix i que es troba al nucli antic de València, prop de les Torres de Serrano.

En nom del monestir rep la donació fra Pere Mateu, comanador del monestir berguedà, després de ser aprovada pel capítol del monestir, convocat al so d'una campana i format pels frares Bernat Huc, Sebastià Gil i Joan d'Aranda, a més del comanador ja esmentat.

---

¹²⁷² Jordi BOLÒS: *Catalunya Medieval*. Editorial Pòrtic. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 2000. Pàg. 137.

¹²⁷³ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 135v.

Els termes de la donació inclouen uns deures i unes obligacions a complir per ambdues parts, això és:

- Els donants es comprometen a obeir el comanador del monestir de la mateixa manera que han de fer-ho els frares
- El comanador, en nom del monestir, rep els béns i les persones dels donants
- Els donants s'allotjaran de per vida al monestir, rebran aliments i cada any se'ls donaran 30 sous per comprar roba.

Aquesta donació dels béns i de les persones de Bernat Vicent i de Serena feta en ple segle XV creiem que és una derivació d'una forma de vinculació d'un seglar amb una comunitat monàstica que es practicava a Catalunya ja des d'antic. Està molt ben documentada, per exemple, al monestir de Poblet i rebia el nom de “*traditio corporis et animae*”¹²⁷⁴. En les donacions altmedievales primava l'aspecte religiós ja que els donats s'asseguraven les pregàries dels monjos i la penitència pels seus pecats.

En el cas de la donació que ens ocupa creiem que, a més d'un interès religiós, hi pot haver també un interès humà. Podem imaginar-nos al matrimoni format per Bernat i Serena, sense fills, en una terra que no era la seva, en una edat relativament avançada... L'entrada en un monestir representava per a ells una doble seguretat: la moral i la material.

El segon tipus de donacions el constitueixen el d'ornaments eclesiàstics. En concret, m'hem trobat tres de documentats: són al testament i codicil de Bernat Parera i al testament de Constança, vídua d'Arnau Perpinyà¹²⁷⁵. El 2 de desembre de 1421, el mercader Bernat Parera deixa establert al seu testament que la seva néta Beatriu, filla del seu difunt fill Joan, sigui la seva hereva; però, si Beatriu morís sense descendència, l'herència hauria de passar a una altra néta seva, Marquesa. Si això es produís dita Marquesa hauria de destinar 80 florins de l'herència a fer obrar un pal·li per a l'altar de Santa Eulàlia de l'església parroquial i en aquest pal·li hi ha de figurar l'escut del testador “*in quo pallio fiat meum signum*”.

Dos anys més tard, el 25 de gener de 1423, trobant-se malalt, Bernat Parera fa un codicil al seu estament. Ultra alguns petits canvis, fa una deixa de 10 florins per fer un pal·li per a l'altar de Sant Francesc de l'església parroquial de Santa Eulàlia.

Molt més detallada és la notícia sobre una altra deixa ornamental que consta al

---

¹²⁷⁴ Agustí ALTISENT: *Història de Poblet*. Abadia de Poblet, 1974. Pàg. 98.

¹²⁷⁵ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v i 117r i Llibre Notarial 251, f. 19v, respectivament.

testament de Constança, vídua d'un mercer. Aquesta, que no té fills, deixa els seus béns per a causes pies i, entre aquestes, figura la confecció d'una capa processional per a l'església parroquial de Santa Eulàlia d'un es 40 lliures. Ha de ser treballada amb fils d'or i plata i ha de tenir tres escuts al darrera: els de les famílies Perpinyà, Lledoner i Malgraner. L'escut dels Lledoner, família paterna de Constança, ha d'estar situat al mig dels altres dos, del dels Perpinyà, família del marit de la testadora i del dels Malgraner, que potser era el de la família materna de Constança. Sobre els escuts hi havia d'haver dues imatges, la de la Mare de Déu i la de Santa Eulàlia. La testadora concreta que aquest llegat és *"in remissionem peccatorum meorum"* i deixa la custòdia i administració de la capa a la comunitat de preveres: *"... in quaquidem capa retro sint depicta cum filo auri et argenti tria signa scilicet, unum signum de Ledoner, aliud signum de Perpinya et aliud de Malgraner et quod signum del Ledoner depictetur et sit ponitum in medio aliorum duorum signorum. Et pari modo retro in sumitate ipsius cape proffessionalis videlicet, supra dicta tria signa cum filo auri et argenti depictentur due ymagines quarum una sit beatissime Dei genitricis et altera beate Eulalie virginis, patrone dicte ville, quequidem capa deserviet ad honorem et exaltacionem tocius curie celestis supernorum in altari maiori ipsius ecclesie omnibus festivitibus anni et etiam in altari beate Marie in omnibus suis vigiliis in remissionem peccatorum meorum et quod custodia regimine et administracio eiusdem cape sit dicte venerabile comunitatis presbiterorum..."*

CONCLUSIONS

- A Berga hi havia, als segles XIV i XV, quatre confraries que rebien els llegats pietosos dels vilatans: les de Santa Maria, del Sant Esperit, dels Sants Cristòfol i Esteve i de Sant Eloi.
- A més de les confraries, també hi trobem diversos bacins: el de les Ànimes del Purgatori, el de la Candela del Cos de Crist, el de la Candela de Santa Maria de l'església parroquial, el de la Candela de Santa Maria de l'església de Sant Joan, el de la Llum de l'església de Santa Magdalena, el dels Pobres Vergonyants, el de la Redempció de Captius i el del Viàtic.
- Entre els actes més habituals de pietat popular hem localitzat les deixes per dotar donzelles i el repartiment de menjar, robes o diners entre els nens i pobres que

acudissin als enterraments.

- Una altra mostra de religiositat popular, la constituïen els pelegrinatges del quals només hem localitzat dues notícies. Les destinacions dels pelegrins berguedans eren Roma i Sant Jaume de Galícia.
- Les donacions a l'església i altres institucions eclesiàstiques constitueixen també interessants mostres de pietat. Entre la documentació estudiada n'hem localitzat de dos tipus: les donacions de béns, monetaris o en espècie, i les de persones.